

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**YÜKSEK
LİSANS
TEZİ**

**ALEVİ BEKTAŞI İNANCINDA OCAK SİSTEMİ:
MUSA-İ HARDİ OCAĞI ÖRNEĞİ**

OZAN DEMİRCİ

ALEVİ BEKTAŞI KÜLTÜRÜ ANABİLİM DALI

EYLÜL 2019

**ALEVİ BEKTAŞI İNANCINDA OCAK SİSTEMİ: MUSA-İ HARDİ OCAĞI
ÖRNEĞİ**

Ozan DEMİRCİ

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
ALEVİ BEKTAŞI KÜLTÜRÜ ANABİLİM DALI
ALEVİ BEKTAŞI KÜLTÜRÜ BİLİM DALI**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

EYLÜL 2019

Ozan DEMİRCİ tarafından hazırlanan "Alevi Bektaşî İnancında Ocak Sistemi: Musa-i Hardi Ocağı Örneği" adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ / ~~OY ÇOKLUĞU~~ ile Gazi Üniversitesi Alevi Bektaşî Kültürü Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Prof. Dr. Serdar SAĞLAM

Sosyoloji Anabilim Dalı, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

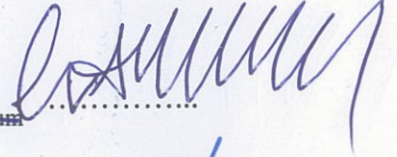
Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/~~onaylamıyorum~~

Başkan : Doç. Dr. Erdal AKSOY

Sosyoloji Anabilim Dalı, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

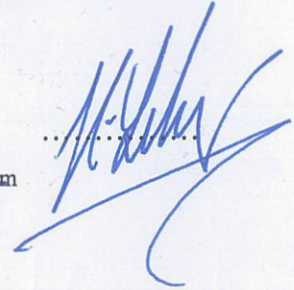
Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/~~onaylamıyorum~~

Üye: Dr. Öğr. Üyesi Hulusi YILMAZ

Sosyoloji Anabilim Dalı, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/~~onaylamıyorum~~

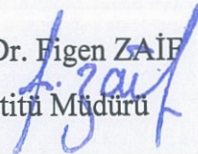
Tez Savunma

Tarihi: 18.09.2019

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Figen ZALF

Enstitü Müdürü

ETİK BEYAN

Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Ozan DEMİRCİ

10/09/2019

ALEVİ BEKTAŞI İNANCINDA OCAK SİSTEMİ: MUSA-İ HARDİ OCAĞI ÖRNEĞİ
(Yüksek Lisans Tezi)

Ozan DEMİRCİ

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Eylül 2019

ÖZET

Alevi Bektaşî inancı eski Türk inançlarını içerisinde barındıran ve Türklerin İslam'ı kabulünden sonraki dönemde bu eski inançları İslami perde altında yaşatan bir inanç sistemidir. Tasavvuf cereyanıyla yoğrulan bu inanç sistemi bir bakıma da Anadolu halk Müslümanlığı olarak tanımlanabilir. Anadolu Aleviliği bir sentez inanç olup bölgeden bölgeye, yöreden yöreye hatta köyden köye ritüel bağlamında değişiklikler arz edebilmektedir. Alevi yolunda “yol bir sürekin binbir” ifadeleriyle özetlenen bu durum hâlâ günümüzde varlığını korumaktadır. Alevi Bektaşî inancının yüzyıllardan beridir ayakta durabilmesinin ve günümüze ulaşmasını sağlayan temel prensiplerden biri hiç şüphesiz ki Alevi Bektaşî inanç önderlerinin soy ailelerini ifade eden “ocak” kavramıdır. Alevi Bektaşî inanç sisteminde faaliyet gösteren ocaklardan biri de soy olarak On İki İmam'dan İmam Rıza'ya bağlı olan Musa-i Hardi Ocağı'dır. Musa-i Hardi Ocağı, Malatya ili Pütürge ilçesi Hüsüküşağı köyü-yöresi- çevresinde faaliyet gösteren bir ocak olup ocağın dede ve talipleri genellikle İstanbul Küçükçekmece bölgesinde yaşamaktadır. Çalışmada Alevi Bektaşî inancının genel hatları ve ritüelleri, Musa-i Hardi Ocağı'nın tarihi ve inançsal uygulamaları üzerinde durulmuştur. Bununla birlikte ocağın Alevi erkânına göre ibadet, erkân, gelenek, söylene vb. halk bilimsel detayları da kaynak kişilerden derlenerek nitelikli gözlem yöntemiyle ortaya koyulmuştur.

Bilim Kodu : 31001
Anahtar Kelimeler : Alevilik, Bektaşîlik, Ocak, Dede, Musa-i Hardi.
Sayfa Adedi : 111
Tez Danışmanı : Prof. Dr. Serdar SAĞLAM

THE HEARTH SYSTEM IN ALEVI BEKTASHI FAITH: MUSA-İ HARDİ'S HEARTH
EXAMPLE

(M.S./Ph. D. Thesis)

Ozan DEMİRCİ

GAZİ UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES

September 2019

ABSTRACT

Alevi Bektashi faith system is a belief system which contains the old Turkish beliefs and keeps the old beliefs under the Islamic rule after Turks embraced Islam. This belief system, which is blended with the flow of sufism, can in a way be defined as the Anatolian folk Muslimness. Anatolian Alevism is a synthesis belief and it may present changes from region to region, from area to area and even from village to village in the ritual context. This situation, which is summarized with the expression of “Yol bir sürek binbir” (one path, a thousand and one practices) on the path to Alevism, still exists today. One of the basic principles that has allowed Alevi Bektashi faith system to survive for centuries and reach today is undoubtedly the concept of hearth which expresses the families of Alevi-Bektashi faith leaders. One of the hearths constituting the belief system of Alevi Bektashi is the Musa-i Hardi's Hearth, which is the descendant of Imam Rıza from the Twelve Imams. Musa-i Hardi's Hearth is an hearth operating in Hüsükuşağı village of Pütürge district of Malatya and in its neighbourhood, the leaders and disciples of hearth generally live in Küçükçekmece district of Istanbul. The study will focus on the general lines and rituals of the belief of Alevi-Bektashi faith and the historical and religious practices of Musa-i Hardi's Hearth. Furthermore, according to the Alevi seniors of the hearth, worship, religious practices, tradition and myth will be compiled from the source individuals and will be revealed by qualitative observation method.

Science Code : 31001
Key Words : Alevism, Bektashism, Hearth, Dede, Musa-i Hardi.
Page Number : 111
Supervisor : Prof. Dr. Serdar SAĞLAM

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans eğitimim süresinde ilmi bilgi ve görüşlerinden yararlandığım, tezimin teşekkülü ve sonuçlanmasında her türlü desteğini esirgemeyen, değerli bilim insanı danışman hocam Sayın Prof. Dr. Serdar SAĞLAM ve Doç. Dr. Erdal AKSOY'a teşekkürlerimi sunmak isterim.

Yine bu süreçte farklı aşamalarda desteklerini esirgemeyen Musa-i Hardi Ocağı dedelerinden Naci FIRAT, Hüseyin DOĞAN, Ali FIRAT, Muharrem FIRAT dedelere; dedelerin mürşidi Erdoğan TEMİZ Dede'ye; ocak taliplerinden başta Selçuk TUĞRUL ve Sevgi TUĞRUL olmak üzere tüm Tuğrul ailesine bizimle paylaştıkları için kıymetli bilgiler için teşekkürü borç bilirim.

Eğitim-öğretim hayatım boyunca bana sunduğu tüm olanak ve desteğinden ötürü annem Ayten YALÇIN, musahip kardeşim İbrahim BOYRAZ, güzide dostum Merve GÖKBULUT ve tüm dostlarıma teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
TEŞEKKÜR.....	vi
İÇİNDEKİLER	vi
RESİMLER LİSTESİ	xi
KISALTMALAR.....	xii
1. GİRİŞ.....	1
2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	9
2.1. Anadolu Aleviliğine Dair Bir Bakış	9
2.1.1. Alevilik Kavramı.....	9
2.1.2. İnanç ve İbadet	12
2.1.3. Alevi Bektaşî Kültürü.....	15
2.1.3. Dünya Görüşü	18
2.2. Bektaşîlik Tarikatı Üzerine.....	19
2.2.1. Bektaşîlik Kavramı.....	19
2.2.2. Tarihsel Olarak Bektaşîlik.....	20
2.2.3. Bektaşîlik ve Hacı Bektaş Veli.....	21
2.2.4. Bektaşîlik ve Yeniçeri Ocağı.....	22
2.2.5. Bektaşîlik ve Alevilik Ayrımı	22
2.3. Alevi Bektaşî İncancında Ocak Kurumu	23
2.3.1. Ocak Kavramı	23
2.3.2. Alevilikte On İki Büyük Ocak	26
3. MALATYA - PÜTÜRGE-HÜSÜKUŞAĞI YÖRESİ	29
3.1. Hüsüküşağı Köyünün Coğrafi Konumu	29
3.2. Hüsüküşağı Adının Anlamı	29

Sayfa

3.3. Hüsüküşağı Köyünün Sosyal ve Kültürel Durumu	30
3.4. Hüsüküşağı Köyü Derneği.....	31
4. MUSA-İ HARDİ OCAĞI	33
4.1. Musa-i Hardi Ocağı Hakkında Genel Bilgiler	33
4.1.1. Musa-i Hardi'nin Soyu ve Etnik Kimliği	33
4.1.2. Musa-i Hardi'nin Adı ve Değişimi.....	35
4.1.3. Ocağın Alevi Erkânındaki Yeri.....	36
4.2. Musa-i Hardi Ocağı'nın İnançsal Yapısı	36
4.2.1. Musa-i Hardi Ocağı'nın Makamı	36
4.2.2. Musa-i Hardi Ocağı'nın Yayıldığı Bölgeler.....	38
5. MUSA-İ HARDİ OCAĞI'NDA İNANÇ VE İBADET	39
5.1. Cem İbadeti.....	39
5.1.1. Birlik (Eğitim) Cemi	39
5.1.2. Abdal Musa Cemi.....	40
5.1.3. Görgü-Bakım Cemi	41
5.1.4. Hızır Cemi	71
5.2. Semah.....	75
5.3. Oruç	75
5.3.1. Yas Oruçları	76
5.3.1.1. Masum u Pak orucu.....	76
5.3.1.2. Muharrem orucu	76
5.3.1.3. Hz. Ali orucu	78
5.3.2. Şükür Orucu	78
5.3.3. Ceza Orucu.....	78
5.4. Cenaze Erkânı	79

Sayfa

6. MUSA-İ HARDİ OCAĞI'NDA DEDELİK KURUMU	81
6.1. Dedelerin Vasıfları.....	81
6.2. Dedelerin Kerametleri.....	81
6.3. Dedelerin Halk Üzerindeki Etkisi.....	83
6.4. Dedelerin Dedesi: Mürşit.....	83
7. MUSA-İ HARDİ OCAĞI'NDA ÇEŞİTLİ İNANIŞLAR.....	87
7.1. Doğumla İlgili İnanışlar.....	87
7.2. Sünnetle İlgili İnanışlar.....	87
7.3. Evlenmeyle İlgili İnanışlar.....	88
7.4. Ölümle İlgili İnanışlar.....	89
7.5. Suyla İlgili İnanışlar.....	89
7.6. Toprakla İlgili İnanışlar	90
7.7. Ateşle İlgili İnanışlar	90
7.8. Hayvanlarla İlgili İnanışlar	91
7.9. Ağaçla İlgili İnanışlar	91
7.10. Nevruzla İlgili İnanışlar	92
7.11. Kurbanla İlgili İnanışlar.....	92
8. MUSA-İ HARDİ OCAĞI'NDA FİKİR AYRILIKLARI	95
8.1. Etnik Kimlik Tartışmaları.....	95
8.2. Ana Dili Tartışmaları	95
8.3. Dede-Talip Evliliği Tartışmaları.....	96
8.4. Boşanma ve Yol düşkünlüğü Tartışmaları	97
8.5. İbadetin Zamanla Değişimi Tartışmaları	97
8.6. Semahın Konumu Tartışmaları.....	98
9. SONUÇ	101

Sayfa

KAYNAKLAR	105
ÖZ GEÇMİŞ	111

RESİMLER LİSTESİ

Resim	Sayfa
Resim 4.1. Musa-i Hardi'nin türbesinin iç kısmı	38
Resim 5.1. Musa-i Hardi Ocağı görgü ceminde kurbanlar meydanda	50
Resim 5.2. Görgü ceminde musahip kardeşler sorgu-sual aşamasındayken.	53
Resim 5.3. İstanbul Küçükçekmece Garip Dede Cemevi Musa-i Hardi Ocağı Hızır cemi (31 Ocak 2019)	74

KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar

Açıklamalar

Hz.

Hazreti

TDK

Türk Dil Kurumu

vb.

ve benzeri

1.GİRİŞ

Araştırmanın Konusu

Alevi Bektaşî inancı kökleri İslam öncesine kadar uzanan Türklerin İslamlaşmasıyla birlikte İslami kimlik altında bu eski inançların devam ettirildiği Anadolu halk Müslümanlığıdır. Alevi Bektaşî inanç zümreleri arasında inanç ve ibadet bağlamında birçok farklılık görülmekle birlikte Doğu Anadolu'daki Alevi Bektaşî zümreler ile Batı Anadolu'daki Alevi Bektaşî zümreler arasında ritüel bağlamında birçok uygulama ortak olmakla birlikte Doğu'daki Alevi Bektaşî zümreler inanç bağlamında daha katı uygulamalara sahiptir.

İşte bu durumdan hareketle tek bir Alevi Bektaşî inancından bahsetmek her anlamda oldukça zor, hatta imkânsızdır. Malatya bölgesinde yaşayan Alevi Bektaşî zümreler arasında bile inanç uygulamalarında görülen bu farklılıktan ötürü çalışmamızın konusu olan Musa-i Hardi Ocağı'nda görülen çeşitli uygulamalar ve inançsal düşünceler tüm Malatya bölgesini yansıtmamaktadır.

Çalışmamaya konu olan Musa-i Hardi Ocağı, Malatya ili Pütürge ilçesi Hüsükaşığı köyü çevresinde uygulanan uygulamalar temel alınmıştır. Burada şunu da belirtmek gerekir ki 1950'lerden sonra başlayan köyden kente göçle birlikte elbette bu uygulamalarda da birtakım değişikliklerin olabileceği sosyolojik ve teolojik açıdan bir gerçektir. Köyde kapalı bir toplum olan bahsedilen zümre insanları, şehirde farklı noktalarda yaşamakla birlikte başka inanç gruplarıyla da iletişimde olduklarından kişiler arasında bile farklı uygulama ve düşüncelerin de olması gayriihtiyari olağan bir durumdur. Nitekim Musa-i Hardi Ocağı'na bağlı dedeler arasında bile uygulama ve düşünce açısından farklılıkların olduğu göz önüne alındığında bu durum daha net anlaşılmaktadır.

Bu araştırma Alevilik üzerine genel bilgiler sunduktan sonra asıl konu olan Malatya'da (türbesi Elâzığ'da) bulunan Musa-i Hardi Ocağı'nın tarihsel, inançsal ve kültürel yapısı verilmiştir. Ayrıca Musa-i Hardi Ocağı'na bağlı kişilerin Alevi Bektaşî inancı noktasındaki inanç ve uygulamaları gün yüzüne çıkarılmıştır. Bununla birlikte bu ocağa bağlı dede ve taliplerin sadece inançsal dünyası değil; kültürel, dilsel, fikirsal ve sosyopolitik görüşleri de çalışma içinde ortaya konmuştur.

Araştırmanın Amacı

Araştırmacı uzun yıllar boyunca Musa-i Hardi Ocağı dede ve talipleriyle bir arada yaşadığından ve adı geçen ocağın farklı inançsal boyutlarını gözleme imkânı bulunduğundan Musa-i Hardi Ocağı'yla ilgili bu çalışma araştırmacı tarafından uygun bulunmuştur.

Malatya Pütürge yöresinde faaliyet gösteren Musa-i Hardi Ocağı ekseninde önce Alevi Bektaşî inancı üzerinde durulduktan sonra adı geçen ocak hakkında detaylı bilgiler aktarılmıştır.

Musa-i Hardi Ocağı adı verilen ocağın tarihi, soyu, etnik kimliği, inanç uygulamaları detaylı bir şekilde ele alındıktan sonra yöre halkı arasında farklı konulardaki farklı düşünceler ortaya konmuştur. Musa-i Hardi Ocağı'nın kimliği tüm yönleriyle detaylı bir şekilde bilim dünyasına tanıtılmak amaçlı bu çalışmada ocağın genel perspektifi aktarılmıştır.

Araştırmanın Önemi

Musa-i Hardi Ocağı, köken itibarıyla İmam Rıza Ocağı'na bağlı olmakla birlikte daha küçük bir teşekkül olduğundan kendine özgü olan bu isimle anılmıştır. Alevi Bektaşî kültüründe on iki büyük ocak olmasına rağmen ocakzadelerin kendi buldukları bölgelerde zamanla adlarına ocak olarak anılan oluşumlardan dolayı bu sayı yüzleri bulmaktadır. İmam Rıza Ocağı ile ilgili akademik çalışmalar bulunmakla birlikte Musa-i Hardi Ocağı ile ilgili bir iki makale haricinde akademik çalışmaların bulunmaması ve sosyolojik boyutta Alevi Bektaşî inancı içinde önemli bir yere sahip bir ocak olmasından ötürü Musa-i Hardi Ocağı ile ilgili kapsamlı bir çalışma yürütülmüştür. Adı geçen ocağın tarihsel açıdan geçmişi, sosyal ve inançsal uygulama ve anlatılarına yer verilmiştir. Bu konuyla ilgili çalışmamızın başlıca nedeni, yıllardır Musa-i Hardi Ocağı dede ve talipleriyle bir arada yaşamamızdan ötürü de bu konu seçilmiş olup elde edilen verilerin sağlam ve bilimsel nitelikteki verilerin birinci kaynaktan derlenebilmesinin mümkün olması da diğer bir etkidir. Ocakla ilgili daha önce kapsamlı bir çalışma yapılmamasından ötürü bilim dünyasına ocakla ilgili kapsamlı bir çalışma sonucunda elde edilen verilerin kazandırılması da bu noktada önemli bir hususa tekabül etmektedir.

Araştırmanın Varsayımları

Musa-i Hardi Ocağı ile ilgili tarihsel kaynakların olmamasından ötürü daha çok görüşme ve gözlem yöntemleriyle oluşturulan olan tez çalışmasında kaynak kişilerin verdikleri bilgilerin birinci ağızdan derlenmesinden dolayı kesin ve doğru bilgiler olarak kabul edilmesi kaçınılmaz bir olgudur. Bundan dolayı kaynak kişilerin aktardıkları bilgiler tartışmaya mahal verilmeden kesin ve doğru kabul edilmiştir. Bununla birlikte ocağın geçmişine yönelik tarihsel vesikalarının olmamasından ötürü kronolojik bir seyir hâlinde verilen ocağın geçmişiyle ilgili bilgiler yine bu bağlamda doğru kabul edilmiştir. Görüşmeler sırasında her ne kadar soru cevap bölümleri muhabbet havasında samimi bir ortamda yürütülmüş olsa da Alevi Bektaşî zümrelerin birçok sırrın aşikâr edilmemesi gerektiği noktalarla ilgili bilgilerin kaynak kişiler tarafından araştırmacıya aktarılmaması durumunda da bilgilerin tam ve eksiksiz olduğu kabul edilmiştir. Çalışma boyunca araştırmacının da orada bulunacağından dolayı insanların ayrı bir hazırlık yapıp yapmadıkları ya da olmayan bir uygulamayı icra edip etmemeleri konusunda kesinlik sağlanamadığından gerçekleştirilen gözlemlerdeki uygulamaların var olan unsurlar olduğu kabul edilmiştir.

Araştırma Soruları

Araştırmamızın konusu olan Musa-i Hardi Ocağı'yla ilgili çalışmamızda birçok soru tez dâhilinde ortaya çıkmaktadır:

1. Musa-i Hardi Ocağı'nın Alevi ocaklar içindeki konumu nedir?
2. Musa-i Hardi Ocağı'nın uygulamaları Alevi Bektaşî inancı içinde genel olarak görülen uygulamalarla eş değer midir?
3. Musa-i Hardi Ocağı dede ve taliplerinin inançsal doğrultuda yola verdikleri önem ne durumdadır?
4. Musa-i Hardi Ocağı ile İmam Zeynel Abidin Ocağı'yla arasındaki bağ nedir?
5. Musa-i Hardi Ocağı içindeki ocak, ateş, ağaç ve veli kültü inançları günümüzde ne durumdadır?
6. Musa-i Hardi Ocağı'ndaki inançsal uygulamalarda köy hayatı ile şehir hayatı içindeki farklılık nelerdir?

7. Musa-i Hardi Ocağı içinde musahiplik kurumunun günümüzde canlı bir şekilde devam etmesindeki etkenler nelerdir?
8. Musa-i Hardi Ocağı'nda görülen fikir ayrılıkları nelerdir?
9. Musa-i Hardi Ocağı mensupları arasında asimilasyon var mıdır, varsa sebepleri nedir?
10. Musa-i Hardi Ocağı mensupları bugün daha çok nerede yaşamaktadır ve inançsal uygulamalarını nerede gerçekleştirilmektedir?

Araştırmanın Sınırlılıkları

Alevi Bektaşî inancına sahip zümreler 1950 öncesi dönemde daha çok kırsal kesimde, köylerde, yaşadıklarından inançlarını dışa kapalı bir şekilde köy insanıyla birlikte aralarında yabancı olmadan yürütmekteydiler. 1950'den sonra başlayan şehre göç cereyanıyla birlikte köydeki uygulamalar ile şehirdeki uygulamalar arasında ister istemez farklılıkların vuku bulması normal bir durum arz etmektedir.

Alevi Bektaşîliğin temel ibadet biçimi olan cem ibadetleri köyde daha çok musahibi olan kişilerin katılımıyla gerçekleşirken; bugün şehirlerde özellikle perşembe (halkın ifadesiyle cuma) akşamları icra edilen cemlerde musahibi olan ya da olmayan insanların katılımı söz konusu olduğundan, eski köy yaşamındaki cem ibadetlerinin Musa-i Hardi Ocağı'nda da tam olarak yansıtılamamıştır.

Bununla birlikte musahiplik kurumunun evli çiftlerden olması kuralı yaygın bir kuralken şehirdeki ocak talipleri arasında evlenmeden musahip olma geleneğinin ortaya çıkması, musahiplik kurumuna yöre halkının bakışını değiştirmiştir. Bu durum da ocak dede ve taliplerinin musahiplikle ilgili görüşlerinin değişmesinden ötürü bu durumunun kesin bir çizgiyle yansıtılması olanaksız görülmektedir.

Alevi Bektaşî zümreleri içinde köy hayatında yaşatılan düşkünlük kurumu da düşkün olan bir insanın toplumdan dışlanması, cem ibadetlerine alınmaması gibi uygulamalar şehir hayatıyla birlikte birtakım değişikliklere uğradığından yine ocağın düşkünlük kurumunun günümüzdeki durumu ortaya çıkmıştır.

Köy hayatında Alevi Bektaşî kültüre mensup insanlar inançlarına daha düşkünken şehir hayatında inançsal uygulamalarda bir azalma ya da kopma olmuştur. Bu da şehirdeki ocak dede ve taliplerinin günümüzdeki düşünce ve uygulamalarıyla çalışmamıza katkı sağlamaları farklı bir sınırlılık noktasıdır.

Tüm bunlara ek olarak belirlemek gerekir ki teorik kaynaklardan her ne kadar derleme yapılabilse de ocak ile ilgili temel bilgiler görüşme ve gözlem yöntemleriyle sağlansa da görüşmede bilgi veren bireylerin verdiği veriler ışında çalışma bir çerçeve içinde değerlendirilmiştir.

Araştırmanın Yöntem ve Teknikleri

Çalışmamız girdiği alan kapsamıyla birçok araştırma tekniğini bir arada kullanımı zorunlu kılmaktadır. Bu çalışma, konusu gereği hem yazılı kaynaklardan hem de daha çok görüşme tekniği olmakla birlikte yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmış ve saha araştırması gerçekleştirilmiştir. Bundan dolayı Musa-i Hardî Ocağı'yla ilgili pek az yazılı kaynak olmakla birlikte daha çok görüşme ve gözlem unsuru ön plandadır. Konuyla ilgili tez öncesi gerekli literatür taraması gerçekleştirilmiştir. Bundan dolayı çalışmamız nitel bir çalışma kapsamına dâhil olmaktadır.

Bu tez çalışmasında elde edilen veriler, araştırma kapsamına alınmış dört köy üzerinden yarı yapılandırılmış görüşme tekniği, gözlem ve arşiv tarama teknikleri ile toplanmıştır.

Görüşmeler sırasında yapılan soru-cevaplar sesli kayıt cihazıyla kayıt altına alınmakla birlikte görüşmeye dâhil olan katılımcıların ses kayıt cihazına karşı olumsuz tavırlarından dolayı bazı zamanlarda ses kayıt cihazı kullanılamamıştır. Görüşmelerde Alevi Bektaşî inancına göre "Hakk sohbeti" denilen uygulamanın yani dinî sohbetlerin ibadet unsuru sayılmasından dolayı resmî bir havadan ziyade sohbet havasında geçmesine son derece önem verilmiştir. Bu durum katılımcılarımızın kendilerini daha rahat hissetmelerini dolayısıyla daha ayrıntılı, gerçekçi ve bilimsel veriler sunmasına olanak hazırlamıştır. Bununla birlikte katılımcıların isim, soyisim, yaş, doğum yeri ve meslek bilgileri aktarılmıştır.

Saha araştırmasına Haziran 2018’de başlanmış ve saha araştırma çalışması Mayıs 2019’da tamamlanmıştır. Saha araştırması sırasında genel olarak herhangi bir zorlukla karşılaşılmamıştır. Buna karşın karşılaşılan tek sorun, görüşmecilerin ses kayıt cihazına genel olarak olumsuz tavır sergilemeleridir. Saha araştırması sırasında görüşmecilere tez konusu anlatıldığında genel olarak görüşmeciler çok mutlu olduklarını, duygulandıklarını ifade etmişlerdir. On altı görüşmecinin on ikisi erkek, dördü kadındır.

Çalışmaya Dâhil Olan Katılımcı Listesi:

Ad Soyad	Cinsiyet	Görüşme Tarihi	Yaş	Öğrenim Durumu
SEVGİ TUĞRUL	Kadın	17.12.2018	31	Ön lisans
SELÇUK TUĞRUL	Erkek	18.12.2018	35	Lisans
NURHAN TUĞRUL	Kadın	04.02.2019	57	İlkokul
ZÜBEYDE TUĞRUL	Kadın	24.12.2018	37	Lise
YUSUF TUĞRUL	Erkek	06.01.2019	62	İlkokul
ABİDİN YÜCEL	Erkek	06.03.2019	40	Lise
ERDOĞAN TEMİZ	Erkek	06.03.2019	65	Lisans
MUHARREM FIRAT	Erkek	01.06.2019	37	Lise
HÜSEYİN DOĞAN	Erkek	18.11.2018	53	İlkokul
NACİ FIRAT	Erkek	28.06.2018	39	Lisans
UĞUR POLAT	Erkek	17.12.2018	30	Ön lisans
HÜSEYİN YILDIRIM	Erkek	12.12.2018	30	Lise
BÜLENT YILDIRIM	Erkek	15.12.2018	41	Ortaokul
EMİNE KARAKURT	Kadın	04.03.2019	65	İlkokul
ALİ FIRAT	Erkek	09.01.2019	70	İlkokul

MUHARREM DEMİR	Erkek	01.03.2018	57	İlkokul
KADİR KARAKURT	Erkek	04.03.2019	80	İlkokul

Saha araştırması sırasında birçok farklı olaya tanık olunmuştur:

- 17.12.2018 tarihinde Sevgi Tuğrul ile yapılan görüşmede katılımcı, günlük hayatta dedelerin kendilerinden üstün olmadıklarını, talipler gibi bir yaşam sürdüklerini dile getirmiştir. Buna mukabil bir dede gördüklerinde ellerini öptüklerini (niyaz ettiklerini) dile getirmiştir. Bunun sebebi sorulduğunda dede soyunun kutsal olduğundan ruhaniyetlerinin üzerlerinde koruyucu bir kalkan gibi bulunduğunu ifade etmiştir.
- 04.03.2019 tarihinde Emine Karakurt ile yapılan görüşmede katılımcı, araştırmacıyla görüşme sonunda meyve ikram etmiş, son verdiği elmanın “lokma” olduğunu ve bu lokmayı kendi ev ahalime dağıtmamı söylemiştir. Bunun sebebinin lokmanın kutsal olması ve eve bereket getirdiğine inanılması olarak açıklama yapmıştır.
- 12.12.2018 tarihinde Selçuk Tuğrul ile yapılan görüşmede katılımcı, dedelerin kerametlerini günümüzde devam ettiğini dile getirmiş ve bazı cemlerde buna kendinin de tanık olduğunu ifade etmiştir.
- 06.03.2019 tarihinde mürşit Erdoğan Temiz ile yaptığımız görüşmede kurulan sofrada herkesin oturması beklendi ve dede destur vermeden kimse yemeğe başlamadı, dedenin destur vermesiyle yemek yenildi ve yemek sonunda dede sofraya duası verdi. Erdoğan Temiz, sofrada destursuz yemek yenmeyeceğini ve yemekten kalkılmayacağını ifade etmiştir.

Çalışma sırasında toplam on altı kişiye görüşme formu uygulanmıştır. Görüşmecilerin büyük çoğunluğu Malatya Hüsukuşağı köyü doğumlu olup daha sonradan İstanbul’a göç eden bireylerdir. Bunun yanında doğum yeri İstanbul olan görüşmeciler de vardır. Görüşmecilerin çoğunluğu 30-45 yaş aralığında olup az bir kısmı 60 yaş üstüdür. Görüşmecilerin büyük çoğunluğu üniversite mezunu olup 4 kişi ilköğretim mezundur ve bir kişi ise sadece okuyazdır.

Araştırma Verilerinin Yorumlanması

Yapılan görüşmeler sonucunda elde edilen bilgiler Alevi Bektaşî inancıyla ilgili temel değerler çevresinde değerlendirilip gözlem yoluyla ulaşılan bulgular ise sosyolojik ve teolojik temelde değerlendirilmiştir.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Anadolu Aleviliğine Dair Bir Bakış

2.1.1. Alevilik Kavramı

Alevi Bektaşî inancı eski Türk inançlarını içerisinde barındıran ve Türklerin İslam'ı kabulünden sonraki dönemde bu eski inançları İslami perde altında yaşatan bir inanç sistemidir. Tasavvuf cereyanıyla yoğrulan bu inanç sistemi bir bakıma da Anadolu halk Müslümanlığı olarak tanımlanabilir. Alevi Bektaşî inancı, Hoca Ahmet Yesevi'nin önderliğinde başlayan tasavvuf cereyanı içinde şekillenmiş bir yolun adıdır. Alevilik, İslam'la birlikte eski Türk inançları Şamanizm, Manihaizm, Budizm, totem, atalar kültü, Gök Tanrı gibi birçok inancı da dairesi içinde yaşatmaya devam etmektedir (Ocak, 2015: 28). Anadolu Aleviliği bu bağlamda bir sentez inanç olup bölgeden bölgeye, yöreden yöreye hatta köyden köye bile ritüel bağlamında değişiklikler arz edebilmektedir. Alevi yolunda “yol bir sürekin binbir” ifadeleriyle özetlenen bu durum hâlâ günümüzde varlığını korumaktadır.

Alevi kelimesi sözlükte “Ali'ye mensup” anlamına gelmekte (Ocak, 1989: 368); Devellioğlu'nun sözlüğünde “Hz. Ali'ye intisabı olan kimse. Kızılbaş.” (Ersal, 2015: 238) olarak nitelendirilmekle birlikte genel olarak bilimsel dünyada bu şekilde tasavvur edilen Alevilik kavramı, Alevi dedelerince daha İslami bir perdede İslami bir inancın adı olduğu noktasında kanı oluşturmaktadır. İmam Zeynel Abidin Ocağı dedelerinden Hüseyin Orhan, Aleviliğin Allah Muhammed Ali üçlemesinden sonra Kuran'ın emirlerine uyan ve Ehlibeyt'e taraf olan İslami bir inanç olduğunu dile getirirken (Orhan, 2010: 7), Şeyh Şazeli Ocağı dedelerinden Kaya Gökçe, Aleviliğin dinde gelişmeye açık olan ve Batını bir perde içinde bulunan Anadolu'ya özgü İslami bir din anlayışı olduğunu altını çizmektedir (Gökçe, 2010: 353).

Alevi kavramı için akademik dünyada farklı tanımlamalara yer verilmiştir: Gölpınarlı'ya göre Alevilik “Ali'ye mensup anlamına gelen bu söz, hem İmam Ali soyundan gelen anlamına gelir, hem de Hz. Ali taraftarı olan, onun soyundan gelen” anlamında kullanılmıştır (Gölpınarlı, 1977: 19). Melikoff'a göre Alevilerin tarihteki adı Kızılbaş'tır. Kızılbaşlar, Safevi Şahı Şah İsmail taraftarı Türkmen boylarıdır. Celali

İsyanlarından sonra “dinsiz, asi” anlamında kullanılan Kızılbaş kavramına yüklenen aşağılayıcı anlamlar nedeniyle Alevi sözcüğü Kızılbaş yerine kullanılmaya başlanmıştır (Melikoff, 1994: 33). Bedri Noyan Dede Baba’ya göre Alevilik “Hz. Ali’ye candan ve gönülden bağlılık” olarak tanımlanmıştır (Noyan, 1995: 17). Alevilik; Nail Yılmaz’a göre “Hz. Ali soyundan gelenlerin yandaşı” (Yılmaz, 2005: 30), Erdoğan Aydın’a göre “Anadolu’ya özgü tarihsel bir inanç” (Aydın, 2007: 109), Rıza Zelyut’a göre “Birinci İmam Ali’nin tarafını tutan insanların dünya görüşü (Zelyut, 1992: 19), Hüseyin Akar’a göre “Tanrı’yı insanla özdeşleştiren, çağdaş bir yaşam biçimi” (Akar, 1999: 31), Ocak’a göre “Hz. Ali soyundan, oğulları Hasan, Hüseyin, Muhammed bin Hanefiyye, Ömer ve Abbas vasıtasıyla gelenlere Alevi denilmiştir.” (Ocak, 1989: 368-369), İsmail Onarlı’ya göre “Allah’a kul, Hz. Muhammed’e ümmet, Hz. Ali’ye talip olmak, Hz. Hüseyin gibi ser vermek ve o yolda gitmek, 4 kapı 40 makam ve 360 bilmek” (Onarlı, 2003: 8) olarak tanımlanmıştır.

Alevilik, Türklerin İslam’ı kabul etmesiyle birlikte İslam öncesi inançları -özellikle Şamanizm- İslami perde altında yaşatan, Allah Muhammed Ali üçlemesini kutsal sayan, Kur’an ayetlerini kendi kültürüne göre yorumlayan, Hacı Bektaş Veli’yi pir olarak kabul eden, 4 kapı 40 makamı hayatına geçirmeye çalışan, yaşanan döneme göre yeniliklere açık olan İslami bir yolun adıdır.

Bilim dünyasında Alevi inancına sahip zümrelerin büyük bir kısmı Aleviliği İslami bir inanç olarak görmekle beraber bazı çevrelerde Aleviliğin bir tarikat olduğu görüşü de yaygındır (Üçer, 2005: 163; Sarıkaya, 2017: 10). Bunda Alevi inancı içinde uygulanan ritüellerin daha çok tarikatî bir hava taşıması bu görüşün önünü açmaktadır.

Alevi Bektaşî inancının temelinde hizmet anlayışı vardır. Bu noktada Hacı Bektaş Veli’ye atfedilen “Ayağa kalkacaksan hizmet için kalk.” sözü de bu noktada güzel bir örnektir. Alevi Bektaşî inancının temel ibadet şekli olan cemlerde de hizmet, ibadetin temelini teşkil etmektedir. Cem ibadetinde yürütülen on iki hizmet hususu da bu durumu kanıtlamaktadır. Cemde icra edilen bu hizmetlerden biri de zakirliktir. Nitekim cem ibadetlerinde okunan Şah Hatayi’ye ait on iki hizmet deyişinde zakir mefhumu şöyle işlenmekte ve böylece her cem ibadetinde anılmaktadır:

Zakirlerin zikri sazdır

Hakk'a kılınan niyazdır

Okunan nefes duvazdır

Zakir sana haber olsun (Orhan, 2010: 60).

Alevi inanç sistemi daha çok efsanevi ve sihri bir yapı arz etmektedir. Buna bağlı olarak buyruk, menakıpname, sözlü gelenekte aktarılan kerametler gibi birçok unsurla yüzyıllar boyunca varlığını sürdürmüştür. Söz konusu yapıda Alevi inanç sistemi içinde ulu olarak kabul edilen tarikat büyüklerinin birçok keramete sahip olduklarına inanılmaktadır. Köy yaşamında dahi dedelerin dua ederek çocukları olmayanların çocuk sahip olmalarını sağlama, yürüyemeyen insanları yürütme, gözleri görmeyen kişilerin görmesini sağlama gibi birçok keramet sahibi olduklarına inanılmaktadır. Bugün dahi orta yaşın üzerindeki Alevi Bektaşî bireyler dedelerin hâlâ bu kerametlerinin var olduğuna, bu kerametlerin onların elinde olan bir unsur olmadığı; onların mübarek soylarından kaynaklandığına inanmaktadırlar. Buna karşı Cumhuriyet sonrası dönemde Alevi Bektaşî inanç sistemi daha çok kitabi bir ray üzerine oturmuştur (Alperen, 2009: 81). Günümüz Alevi Bektaşî gençlerinin birçoğu bu durumu sorgulamakta, dedelerin böyle vasıflara sahip olduklarını düşünmemektedirler. Bu duruma şehirleşmeyle birlikte inanç içine kitabi bir anlayışın sirayet etmesinin etkisi göz ardı edilemez.

Aleviliğin çok dinli senkretik bir yapıda olduğu görüşü de Alevilik açısından önemli bir noktadır (Ocak, 1983: 111). Alevi Bektaşî zümreler İslam öncesinde daha çok Şaman inancına sahip olmakla birlikte göçebe bir yaşam tarzı sürmekteydiler. İslamlaşma süreciyle birlikte Alevi Bektaşî zümreler doğal olarak eski inançlarını da devam ettirmişlerdir. Bu hadise din değiştiren her zümre için geçerli olan sosyolojik bir gerçektir. Kabul edilen yeni dinle birlikte eski inançların yanında yeni inanç öğeleri de o inancın içine dâhil olabilmektedir. Bununla birlikte Kur'an'daki müteşabihayetlerin yoruma açık olmasından dolayı her kavim kendi kültürel özelliklerine göre yorumladıklarından farklı düşünceler ortaya çıkmış, bu da İslam içinde farklı ekollerin ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Rafızilik ve Kızılbaşlık kavramları aynı anlama gelecek şekilde değerlendirmektedir (Ocak, 2012: 122). Kızılbaş kavramı Aleviler için kullanılan daha çok siyasi ya da hakaret anlam içeren bir kelime olmakla birlikte Rafizi ise TDK Türkçe

Sözlük'te Şiiliğin bir kolu olarak değerlendirilmektedir (TDK Türkçe Sözlük, 2005: 1639).

Alevilik kavramı bugün bütünleyici bir üst isim olarak kullanılırken Alevi, Bektaşî, Mevlevî, Nusayrî, Tahtacı, Çepni gibi birçok zümreyi içine dâhil etmektedir.

2.1.2. İnanç ve İbadet

Alevî Bektaşî inancı “dört kapı kırk makam” şeklinde özetlenen bir kurallar silsilesine sahiptir. Bu yapıya göre “şeriat, tarikat, marifet ve hakikat” olmak üzere dört kapı ve her kapıda on makam olmak üzere toplam kırk makam bulunmaktadır. Buna göre bir Alevî'nin şeriat kapısındaki makamları birer birer hayatına geçirip tarikat kapısına geçmesi gerekmektedir. Köy yaşamında tarikata giren kişilerin yılda bir kez sorgularının görüldüğü ve musahip tutmak isteyen kişilerin katıldığı görgü cemleri icra edilmekteydi. Köy yaşamında Alevî köylerinde icra edilen bu cemlere musahibi -yol kardeşi- olmayan kişiler ve çocuklar alınmazdı. Köylerde yapılan cem ayinleri gizli kapaklı bir şekilde yapılırdı ve cem yapılan evin birçok yerine bekçiler dikilirdi. Şehir hayatıyla birlikte cem ibadetlerinin bu gizliliği ortadan kalkmış, cemevlerine isteyen herkes cemevi kurallarına riayet ederek girebilmekte ve cemleri izleyebilmektedir. Bununla kalmayan bu gizliliğin aşikâr olması Cem Radyo'da yayınlanan canlı cem ibadetleri ve televizyon kanallarında verilen cem ibadetleri bu durumu daha da gözler önünde olan bir durum hâline getirmiştir.

Alevî Bektaşî inancının temel ibadet biçimi olan uygulamanın genel adı cem ibadetidir. Cem ibadeti olarak kabul gören bu uygulama içinde Alevî Bektaşî inancında cem ibadetinin diğer bir adının “halka namazı” olması da farklı bir varyanttır. Cem ibadetleri genel olarak bakıldığında daha çok kış aylarında perşembeyi cumaya bağlayan akşamları icra edilen toplu bir ibadet biçiminin adıdır. Cem ayinlerinin dinsel boyutu olduğu gibi sosyal ve hukuksal boyutları da bulunmaktadır (Yaman, 2007: 213). Cemlerin dinsel boyutu kişilerin bir arada Allah'a tapınma ve inançları gereği olan uygulamaları yerine getirmekten sosyal anlamda insanların bir araya gelmesi, paylaşması, kaynaşması gibi bir noktaya sahiptir. Bununla birlikte köy hayatında ibadet edilen cemlerde aralarında dava olan kişilerin davalarının cemlerde çözümlenmesi de cem ibadetinin hukuki boyutunu göstermektedir. Alevî Bektaşîler köy ortamında inançlarını yaşarken cem ibadetlerini düzenli bir şekilde icra etmişlerdir. Hizmet, Alevî Bektaşî inancının temelini

oluşturmakta ve bu inanca sahip bireyler hizmete çok fazla önem vermektedirler. Nitekim bu anlayış Hacı Bektaş Veli'ye atfedilen “Ayağa kalkacaksın hizmet için kalk. Pire hizmet et, mürşide hizmet et, dergâha hizmet et, halka hizmet et; kimseye etme haset.” sözüyle de doğrulanmaktadır. Alevi Bektaşî inanç yapısı içinde yine var olan “Halka hizmet, Hakk’a hizmettir.” felsefesi de bu anlayışı göstermektedir. Alevi Bektaşîlerin temel ibadet şekli olan cem törenlerinde de hizmeti ibadetin temelinde oturtulmuş bir hâl arz etmektedir. Cem törenlerinde her hizmetin bir duası bulunmaktadır ve dede hizmet sonunda hizmet sahibine duasını vermektedir. Bu bağlamda dedelerin verdiği dualarda -gülbank- “hizmet” kelimesini de birçok nokta da görebilmek mümkündür. Bu noktada dedenin zakire verdiği dua “Hizmetin kabul, muradın hasıl, dilin bülbül, kalbin göl ola; pirin üstadın Abdulsamet, İmam Cafer-i Sadık, Zeynel Abidin hazretleri yardımcın ola. Hizmetinden şefaatt bulasın; gerçeğe hü, mümine yâ Ali.” (Orhan, 2010: 67) örneğinde de görüldüğü gibi hizmet, dualarda bile yer etmiş bir mefhumdur. Cem ibadetlerinde yapılan hizmetler Alevi Bektaşî inanç sistemi içinde icra edilen ibadetlerin bir parçası sayılmaktadır. Bu cem ayinlerine köyde bulunan tüm musahipli -bir dede huzurunda ikrar vermiş, inanca göre kardeşten daha yakın bir bağ kurmuş- insanlar katılabilmekteydi. Bununla birlikte köylerde yapılan cem ibadetlerinde yürütülen on iki hizmeti sadece musahibi (yol kardeşi) olan kişiler yapabilmekteydi. Musahibi olmayan kişiler ve çocuklar görgü cemlerine alınmamaktaydı. Şehirleşmeyle birlikte bu yapı varlığını kaybetmiştir. Artık şehir cemevlerinde yapılan cem törenlerine Alevi olsun olmasın, musahibi olsun olmasın ya da çocuk olsun olmasın herkes katılabilmektedir. Bu durum daha da ileriye götürülerek inancın temel yapısına uygun olmasa dahi cemlerde yapılan hizmetleri musahipsiz kişiler de yapabilmektedir. Eskiden köylerde her ailenin bir hizmeti vardı ve bu hizmet babadan oğla bir miras olarak geçmekteydi. Ancak şehir hayatında bu durum varlığını kaybetmiş; artık cemevlerinde kurulan gençlik komisyonlarındaki musahibi olsun olmasın gençler bu hizmetleri yerine getirmektedirler.

Alevi Bektaşî inancının temelini musahiplik kurumu oluşturmaktadır. Buna göre iki evli çift dede huzurunda yemin ederek -ikrar vererek- namus hariç her şeylerinin ortak olacakları noktasında tarikata girerler. Kardeş çocukları evlenebilirken musahip çocukları evlenememektedir. Köy hayatında musahiplik kurumu canlı bir şekilde yaşatılmıştır. Hemen hemen bütün ailelerin bir musahibi bulunmaktaydı. Şehir hayatıyla beraber musahiplik kurumu önemini yitirmiş olup gençler arasında pek rağbet görmemektedir. Nitekim bütün Alevi Bektaşî gençleri bu duruma dâhil edilememektedir. Örneğin Malatya

Pütürge Hüsüküşağı köyleri talipleri İstanbul Küçükçekmece Garip Dede Türbesi Cemevi'nde hâlâ musahiplik kurumunu yaşatmakta ve gençler dâhil musahip kardeş edinmektedir.

Alevi Bektaşî inanç sisteminde temel ibadet uygulamalarından biri şüphesiz semah'tır. Semah, Alevi Bektaşilerde çok önemli bir ritüeldir. Hatta Alevilik deyince akla ilk gelen unsur semah'tır. Semahın kelime anlamı “yükselmek, merdiven” olmakla birlikte terimsel olarak semah, Alevi Bektaşilerin cem ibadetlerinde icra ettikleri, kadın-erkek bir arada müzik eşliğinde gerçekleştirdikleri dinsel danslardır. Nitekim Alevi Bektaşî literatüründe semah dinsel bir dans olmaktan daha derin bir anlama sahiptir, cem ibadetlerinin bir parçasıdır, müzik eşliğinde insanların bir cezbe hâlinde kendilerinden geçerek gerçekleştirdikleri bir ibadet biçimidir. Semah da aynı cem ibadetleri gibi yöreden yöreye değişiklik gösterebilmekte, farklı isimlerle anılabilmektedir: Ali Nur Semahı, Kırklar Semahı, Kırat Semahı, Turnalar Semahı, Gönüller Semahı, Hubyar Semahı... (Yaman, 2007: 278). Köy hayatında yapılan cem ibadetlerinde semah için özellikle bir hazırlık yapılmaz, semaha kalkan insanlar müziğin verdiği cezbeyle içlerinden geldikleri gibi hareket ederlerdi, aynı zamanda insanlar semaha çıkmak için özel bir kıyafet giymez, gündelik kıyafetleriyle semah dönerlerdi. Günümüz koşullarında ise cemevlerinde semah kursları açılmış, gençler bu kurslarda çeşitli semahlar öğrenerek dönmüşlerdir. Semah ekipleri günlük kıyafetleriyle değil de daha çok özel kıyafetlerle semahı icra etmektedirler. Semah, köylerde sadece cem ibadetlerinde dönülürken günümüz koşullarında cem ibadetleri dışında özellikle anma etkinliklerinde dönülür bir hâl alarak bir halk oyunu havasına bürünmüştür.

Görgü cemi, Alevi İslam inancında dört kapıdan tarikat kapısına giren musahipli kişilerin yılda bir kez kendi bağlı buldukları ocak dedeleri ve cemaatlerinin huzurunda verdikleri sorgunun yapıldığı toplu ibadettir. Anadolu Aleviliğinde koşulların farklılığı söz konusu olmadığında genellikle yılda bir kez görgü cemi yapılmaktadır. Bununla birlikte dedenin musahiplerin sırtlarını “tarık” denilen erkân çubuğuyla sıvazlaması uygulaması Anadolu'nun büyük bir çoğunluğunda var olan bir uygulamadır. Bulgaristan sınırları içinde bulunan ve Alevi nüfusa sahip Nasreddin (Bisertsî) köyünde görgü cemi ve tarık uygulaması her ay yapılmaktadır (Komisyon, 1998; 15).

Alevi Bektaşî inancının temel ibadetlerinden biri de oruçtur. Alevi Bektaşîler arasında tutulan oruçlar Muharrem orucu, Hızır orucu, Masum-u Pak orucu, Fatma Ana orucu, adak orucu ve perşembe günleri tutulan 48 Cuma orucu olarak sayılabilir. Bahsi geçen 48 Cuma orucu köy hayatında birçok Alevi Bektaşî tarafından tutulurken günümüzde bu uygulama unutulmaya yüz tutmuş bir gelenektir. Hiç şüphesiz ki bu oruçlar arasında Alevi Bektaşî inancı içinde en önemli yere sahip olan Muharrem orucudur. Muharrem orucu Kurban Bayramı'ndan yirmi gün sayılarak tutulmaya başlanır. Bu oruç Hz. Hüseyin'in bu ayda Yezit tarafından katledilmesinden dolayı bir matem içinde tutulur, zaten bu orucun diğer bir adı da yas-ı matem orucudur. Köy hayatında bu oruç tutulurken bir kişinin yakını öldüğünde yas tutması gibi bir hava içinde can yakılmaz, televizyon izlenmez, düğün dernek yapılmaz hatta aynalar bile siyah örtülerle kapatılarak aynaya bakılmaksızın tıraş dahi olunmaz. Fakat şehirleşmeyle birlikte bu unsurlardan birçoğu Alevi Bektaşî inancında unutulmaya yüz tutmuştur. Şehir hayatıyla birlikte tıraş olmama, televizyon izlememe ve aynaya bakmama gibi uygulamalar ortadan kalkmıştır. Hızır geleneğinde tutulan oruç üç gün tutulmakla birlikte Hızır orucunun son günü ocak ayının son perşembesine gelecek şekilde nihayete erdirilir ve akşamına Hızır cemi icra edilir. Hızır orucunun son gününde evin uygun bir yerine un serilir ve mum yakılır. Ramazan boyunca oruç tutma geleneği ve Ramazan orucu sonucunda şeker dağıtılarak şeker bayramının kutlanması Anadolu Aleviliği geleneğinde son elli yılda şehirleşmeyle ortaya çıkmış bir uygulama olmasına rağmen Balkan Alevilerinin bir kısmında şeker bayramı geleneği bulunmaktadır (Komisyon, 1998: 56). Bununla birlikte Balkan Alevilerinin bazı kesimleri de Ramazan Bayramı'nın Alevilerin değil Türklerin (Yezidilerin) olduklarını dile getirmişlerdir (Komisyon, 1998: 134).

2.1.3. Alevi Bektaşî Kültürü

Kültür kavramı çok geniş bir perspektife sahip olmakla birlikte kültür kavramı TDK'nin sözlüğünde "1. Tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunların yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın ve doğal toplumsal çevresine egemenliğin ölçüsünü gösteren araçların bütünü, hars, ekin. 2. Bir topluma veya halk topluluğuna özgü düşünce ve sanat eserlerinin bütünü. 3. Bireyin kazandığı bilgi." (Karlı, 2016: 41) olarak tanımlanmıştır. Bu bağlamda bir toplumu ya da zümreyi bir arada tutan unsurlar bütünü olarak algılanabilecek kültür, dinî yapıları da içinde barındırmaktadır. Alevi Bektaşî inancı içinde bulunan zümreleri de bu bağlamda

aynı inanç içinde bulduklarından kültürel bir topluluk olarak tanımlamak mümkündür. Alevi Bektaşi inancı çok farklı inançsal uygulamaları içinde barındırmasının yanı sıra farklı kültürel yapıları taşıması da olağan bir durumdur.

Alevi Bektaşi inancına sahip zümreler 1950’li yıllara kadar Anadolu’nun çeşitli yerlerinde köy, kasaba ve dağ eteklerinde kurdukları yerleşim merkezlerinde kapalı bir inanç sistemi olarak bu inancı yaşamayı sürdürmüşlerdir. 1950 ve sonrasındaki süreçte tüm Anadolu köylerinde olduğu gibi Alevi Bektaşi yerleşim merkezlerinde de şehirlere göç olayı başlamıştır. Şehirleşmeyle birlikte Alevi Bektaşi inancı ve kültürü içinde birçok değişim, yenilik ve şehir hayatına adaptasyon sorununu da beraberinde gelmiştir.

Şehir hayatıyla birlikte Alevi inancının birçok uygulaması yaşlılar için olmazsa olmaz unsur olarak değerlendirilirken gençler için önemini yitirmiştir. Bu durumda Alevi gençler inançlarını sorgulamaya başlamış ve farklı inançsal yapılara da kaymıştır. Bu durumda Alevi gençler ve yaşlılar arasında bir kuşak çatışması yaşanmıştır.

Şehir hayatının Alevi Bektaşi inancına çok uygun bir yapı arz etmediği ortadadır. Çünkü Alevi yolu diye tanımlanan bu itikat sistemi kapalı ve gizli bir ibadet biçimine sahip olup tam bir köy Müslümanlığı anlayışıdır. Tabii, şehirleşmeyle birlikte bu inanç yapısı içinde var olan birçok uygulama ve kurum kendini şehir hayatına karşı koyamamış, derin bir revize geçirmiştir. Kaldı ki bu süreç bugün dahi gözlemlendiğinde devam etmektedir.

Alevi Bektaşi inancının temelinde hizmet anlayışı vardır. Bu noktada Hacı Bektaş Veli’ye atfedilen “Ayağa kalkacaksan hizmet için kalk.” sözü de bu noktada güzel bir örnektir. Alevi Bektaşi inancının temel ibadet şekli olan cemlerde de hizmet, ibadetin temelini teşkil etmektedir. Cem ibadetinde yürütülen on iki hizmet hususu da bu durumu kanıtlamaktadır.

Şehirleşmeden önceki süreçte Alevi Bektaşiler arasında endogami evlilik yani kabile içi evlilik görülmekteydi. Buna göre Alevi bir genç yine bir Alevi gençle evlenebilmektedir. Alevi olmayan biriyle evlenen genç, inançsal bağlamda düşkün sayılmakta; toplum tarafından dışlanmakta ve cem ibadetlerine alınmamaktadır. Şehir hayatıyla bu durum da ortadan kalkmaya yüz tutmuş durumdadır. Günümüz koşullarında

Alevi-Sünni evlilikleri artmış ve normal karşılanır bir duruma gelmiştir. Nitekim yaşlı bireylerin hâlâ bu tür evliliklere karşı çıktıkları da bilinen bir gerçektir (Dönmez, 2007,11-12).

Giyim konusu Anadolu kültüründe önemli bir yere sahip olmakla birlikte çok fazla çeşitlilik göstermektedir. Çok geniş bir yelpazeye sahip Anadolu giyim kültüründe Alevi Bektaşiler de aynı konumdadır. Köy yaşamında her yörenin kendine has bir giyim kuşam kültürü vardır. Köy yaşamında kadınlar bir zorunluluktan ötürü değil de gelenekten ötürü bir yazma takmaktaydılar. Özellikle Alevi Bektaşi kültüründe kırmızı ve siyahın yeri önemlidir, bunu giyilen elbiselerde de görmek mümkündür. Nitekim şehirleşmeyle birlikte her dinî toplulukta görüldüğü gibi Alevi Bektaşilerde de büyük bir değişim söz konusudur. Cumhuriyet sonrası dönemde Anadolu kültüründe yeri olmayan kot pantolon, abiye, fazla müstehcen kıyafetler Alevi Bektaşiler arasında da yaygınlık kazanmıştır.

Alevi Bektaşi geleneğinde kullanılan çalgıların başında eski Türk çalgısı kopuzun Anadolu'daki devamı niteliğinde olan bağlama gelmektedir. Alevi Bektaşi geleneğinde bağlama (saz), sadece bir enstrüman olmayıp inancın ifade edilmesini sağlayan ve yüzyıllar boyunca günümüze intikal etmesini sağlayan bir olgudur. Alevi Bektaşi müzik kültüründe genellikle iki çeşit bağlama kullanılmaktadır. Bunların birincisi daha çok günümüzde tercih edilen kısa saplı “çöğür” adı verilen bağlamadır. Diğeri ise on iki teli bulunan büyükçe bir yapıya sahip olan “meydan sazı”dır. Meydan sazındaki on iki tel On İki İmam'ı temsil etmektedir (Yöre, 2011: 237). Balkanlardaki Bektaşilerde çalınan bağlama daha çok tamburalara benzemektedir. Bununla birlikte Rumeli'de kısa saplı bağlamalar kullanılmayıp uzun saplı bağlamalar tercih edilmektedir (Yaltrık, 2002: 57). Çöğür diye tabir edilen bağlama daha çok Yeniçeri Ocağı'nda askerler arasındaki saz şairlerinin çaldığı, beş telli ve yirmi altı perdeli sazdır (Noyan, 2001:676). Alevi Bektaşi geleneğinde bağlama çalmanın dahi ibadet olduğuna inanılmakla birlikte birçok nefeste “saz” ifadesine yer verilmiştir. Sulhî mahlaslı bir Bektaşi şairin şiirinde saz çalmanın ibadet olduğu şu şekilde dile getirilmektedir:

Hakk'tan bize her dem hidayet olur

Muhammed Ali'den inayet olur

Saz çalsak Allah'a ibadet olur

Davud Peygamber'den rebâbımız var (Yaltrık, 2002: 58).

Alevi Bektaşı geleneğinde yeri çok yüksek bir konumda olan bağlama, Alevi Bektaşiler arasında “telli Kur’an” olarak anılmaktadır. Bağlamadan çıkan her bir nağme ve söz, Kur’an ayetlerinin yol ulularının yorumu, özeti ve açıklaması olup bundan dolayı kutsaldır. Nitekim bağlamalar Alevi Bektaşı dergâh ya da meydanevlerinde başköşede asılı bir şekilde bulundurulmaktadır. Ayrıca bağlama çalacak kişi bağlamayı eline aldığı anda onu gövdesinden üç kere öperek niyaz olur. Bu uygulama da bağlamaya gösterilen kutsiyet ve saygının göstergesidir (Öztürk, 2009: 13). İyi bir bağlamada bulunması gereken özelliklerin başında bağlamanın karın kısmının dut ağacından oyma olarak yapılmasıdır. Bununla birlikte bağlama icra edilirken gelenekte daha çok şelpe denilen elle ya da parmaklarla bağlama çalma geleneği yaygındır.

2.1.3. Dünya Görüşü

Alevi Bektaşı inancı dogmatik düşünceleri reddeden bir inanç olmakla birlikte inancın ve yaşamın çağa göre revize edilmesini savunmaktadır. Bu bağlamda Alevi zümreler tarafından kutsanan Hacı Bektaş Veli’ye atfedilen “Çocuklarınızı çağınıza göre yetiştiriniz. Kızlarınızı okutunuz.” sözleri bahsolunan mevzuyu da aydınlatmaktadır.

Alevi Bektaşı inancında ibadetlerin zorunlu olmaması ve isteğe bağlı olması noktasında gelenekte daha çok perşembeyi cumaya bağlayan gece icra edilen cem ibadetleri günün koşullarına göre insanların tatil olduğu cumartesi pazar günleri icra edilebilmektedir. Bu uygulama bugün dahi İstanbul’da bulunan Karacaahmet ve Şahkulu cemevlerinde sürdürülmektedir.

Alevi zümreler içinde dünya görüşü noktasında daha çok hümanist bir bakış açısı sergilemektedir. “İncinsen de incitme.” şiarını kendi hayatına yaşam felsefesi edinmiştir. Bununla birlikte cem ibadetlerinde üzerinde kul hakkı olanlarının ve küs olanların ibadete alınmaması ve barışma şartının olması da farklı bir boyuttur.

Alevi Bektaşı inancında kadın-erkek hayatın her noktasında bir aradadır. Bu durumu toplumsal ve dinî yaşamda gözlemleyebilmek mümkündür. Kadın-erkek gibi bir cinsiyet ayrımı olmayan Alevilikte insana “can” şeklinde hitap edilip insan cinsiyetten arındırılır.

2.2. Bektaşilik Tarikatı Üzerine

2.2.1. Bektaşilik Kavramı

Türk tasavvuf tarihinde Türk kavimlerini etkileyen birçok dinî-tasavvufî anlayış var olmuştur. 12. yüzyılda Hoca Ahmet Yesevi önderliğinde başlayan bu tasavvuf cereyanı Yesevilik tarikatıyla şekil almış ve Maveraünnehir kanalıyla Anadolu ve Balkanlara kadar yayılmıştır. Yesevilik tarikatı halifeleri göç ettikleri yerlerde ya kendi tarikatlarını kurmuş ya da bu sufilerin ölümünden sonra onlar adına birtakım tarikatlar teşekkül etmiştir. Anadolu coğrafyası içinde bu anlayışın devamı niteliğinde birçok tarikat var olmakla birlikte Anadolu insanının telakkisini en çok etkileyen iki tarikat Bektaşilik ve Mevlevilik. Aynı tasavvuf anlayışı çerçevesinde oluşan bu iki tarikat tabi olarak kendi önderlerinin fikirleri ışığında ve uzun bir zaman hayatta kaldıklarından değişikliklere de tabi tutulmuştur.

Bektaşilik, Hacı Bektaş Veli'nin görüşlerini esas alarak ortaya çıkan, onun ardıllarınca yaşatılan Hacı Bektaş kültürü çerçevesinde ortaya çıkmış, Osmanlı İmparatorluğu içerisinde oldukça etkili olmuş, 1826'ya kadar resmî himaye görmüş (Yaman, 2007: 23) ve tarikat esasları 16. yüzyılda Balım Sultan tarafından sistemleştirilen tarikatın adıdır (Ulusoy, 2015: 158). Nitekim Balım Sultan, Bektaşî tarikatına göre pir-i sani yani ikinci pir olarak kabul edilmektedir (Kara, 2006: 221). Bektaşî Babası Hakkı Saygı'ya göre ise Bektaşilik, Hacı Bektaş Veli'nin Kuran'ı Anadolu koşullarına uygun bir biçimde yorumladığı ve benimsettiği bir inanç sistemidir. (Saygı, 2007: 117).

Bektaşilik kavramı konusunda farklı tanımlamalar ve düşünceler dile getirilmiştir: Bektaşilik mefhumu Eigennamen im Deutschen Wortschatz adlı ansiklopedide “Hacı Bektaşî Veli adlı bilginin yolundan giden ve Alevilik ile benzer olan İslami bir mezhep.” (Köstler, 2003: 17), Meydan Larousse'da “Mürşit olarak Hz. Muhammed'i, rehber olarak Hz. Ali'yi, pir olarak Hacı Bektaş Veli'yi tanıyan tarikat” (Meydan Larousse, 1969: 249), Hüseyin Özcan “Eski Türk inançlarından izler taşıyan bu anlayış zamanla gelişerek ve yaygınlaşarak Türk toplumunda önemli derecede kabul gören tasavvufî bir akım haline gelmiş zengin Türk sosyal hayatı ve tasavvufî inanç mozaigi içerisinde Osmanlı zamanında popüler bir Türk tarikatı.” (Özcan, 2002: 141), Cavit Sunar “İslamiyet ile tüm Asya dinleri ve öğretileri başta olmak üzere Şamanlığı, Zerdüştlüğü, Brehmenliği, Budistliği, Hulül ve

Tenasühü, Yahudiliği, Hristiyanlığı, Teslisi, Hurufiliği, Babaîliği, Bâtınîliği, Caferiliği, Şiîliği, Melâmîliği, Ahîliği, Kızılbaşlığı, Kalenderiliği, Hayderiliği... ve daha birçok öğretileri içeren bir senkretizm.” (Sunar, 1975: 13), Bedri Noyan “Türk İslam’ı” (Noyan, 1998: 311) olarak tanımlanmıştır.

Bektaşilik, Türklerin İslamlaşma sürecinde Hoca Ahmet Yesevi’nin kurduğu Yesevîlik tarikatının Anadolu’daki devamı olan, Hacı Bektaş Veli’nin görüşlerini esas alarak Hacı Bektaş’ın ardıllarınca oluşturulan, tarikatın ikinci piri kabul edilen Balım Sultan tarafından kuralları sistemleştirilen, insan ve hizmeti inancın merkezine yerleştiren, tasavvuf felsefesiyle yoğrulmuş, eski Türk inançları ve birçok dinin etkisinde harmanlanmış bir Türk İslam tarikatıdır.

2.2.2. Tarihsel Olarak Bektaşilik

Bektaşilik tarihsel olarak Hacı Bektaş Veli’nin görüşlerini esas almasına rağmen Hacı Bektaş Veli’den sonra kurulmuş bir tarikattir. Bektaşilik tarikatı 15. yüzyılda Balım Sultan tarafından sistemleştirilmiş ve kurallara oturtulmuştur. Bundan dolayı Balım Sultan, Bektaşî tarikatı içinde “pir-i sani” (ikinci pir) olarak adlandırılmaktadır.

Bektaşî tarikatının Osmanlı askerî yaşamına etkisi 14. yüzyıl sonrasında kesindir. Yeniçerilerin fetihlerine Bektaşîler de katılmıştır (Birge, 1991; 57). Osmanlı Devleti’nin askerî donanmasının bel kemiğini oluşturan Yeniçeri Ocağı kendilerine pir olarak Hacı Bektaş Veli’yi tanımışlardır. Bazı Bektaşî menakıbnamelerine göre Hacı Bektaş Veli’nin Yeniçeri Ocağı’nın kurulmasına bizzat katıldığı söylenmesine rağmen tarihsel veriler ışığında bu inanın doğru olması mümkün değildir (Alkan, 2009: 256). Yeniçerilere “Hacı Bektaş Oğulları” da denmiştir. III. Selim, Yeniçerilere “Hacı Bektaş Köçekleri” şeklinde de hitap etmiştir (Birge, 1991; 84-85). 1826 yılında II. Mahmut Dönemi’nde Yeniçeri Ocağı kaldırılıp Bektaşîlik yasaklanmış; İstanbul’da bulunan -Rumelihisarı, Öküz Limanı, Karaağaç, Yedikule, Sütlüce, Eyüp, Üsküdar, Merdivenköy, Çamlıca- tekkeleri kapatılmış, tekkelerde bulunan kitaplara el konmuş, Bektaşîlere iftira atılıp Bektaşî babaları ya sürgün edilmiş ya da idam edilmiştir (Birge, 1991; 88-89). Bektaşîliğin bu dönemde yasaklanması Bektaşîliğin ortadan kalkmasını sağlayamamış, tarikat gizli bir şekilde Cumhuriyet Dönemi’ne taşınmış; oradan da günümüze intikal ettirilmiştir. Cumhuriyet Dönemi’nde 1925 yılında Bektaşîlik de dâhil tüm tarikatlar yasaklanmış,

türbe ve tekkeler kapatılmıştır (Birge, 1991; 97-98). Bu durum da Bektaşiliğin yok olmasını sağlayamamış, Bektaşi zümreleri inançlarını devletten saklı bir şekilde sürdürmeye devam etmişlerdir. Yukarıda bahsedilen tekkelerin bir kısmı dernek ya da vakıf adı altında tekrar açılmış ve Alevi Bektaşilerin inanç merkezleri olmaya devam etmiş; ibadetler ve diğer ritüeller gerçekleştirilmiştir. Buna örnek olarak; 1985'te kurulan Merdivenköy Şahkulu Sultan Derneği (şimdiki adıyla vakıf), 1969'ta kurulan Üsküdar Karacaahmet Sultan Derneği, 1999'da kurulan Kazlıçeşme Erikli Baba Kültür Derneği verilebilir.

2.2.3. Bektaşilik ve Hacı Bektaş Veli

Bektaşilik tarikatı ismini Hacı Bektaş Veli'nin Bektaş isminden almış olup onun ardıllarınca tarikat hâline getirilmiştir Bektaşi tarikatı kendine pir olarak Hacı Bektaş Veli'yi benimsemiş ve tarikat ismi Hacı Bektaş Veli'nin Bektaş isminden almıştır. Bektaşilik yapılanması içerisinde görülen Çelebi ve Babagan kolları da Bektaşilik ve Hacı Bektaş ilişkisini göstermesi noktasında başka bir göstergedir. Çelebiler kendilerinin Hacı Bektaş soyundan geldiklerini savunurken; Babagan koluna göre Hacı Bektaş Veli hiç evlenmemiş ve çocuğu olmamıştır (Yaman, 2007: 108). Bektaşi geleneğinde Hacı Bektaş Veli üzerine binlerce nefes söylenmesi, günümüze kadar Hacı Bektaş kültürünün yaşatılması da bu durumu kanıtlar niteliktedir:

Gece gündüz hayaline dönerim

Bir gece rüyama gir Hacı Bektaş

Günahkârım günahımdan bezerim

Özüm dara çektim sor Hacı Bektaş (Yaman, 2007: 186).

Bektaşi tarikatının inanç yapısının bel omurgasını oluşturan dört kapı kırk makam silsilesi, Hacı Bektaş Veli'nin görüşleri doğrultusunda oluşturulmuş ve yaşatılmıştır. Hacı Bektaş Veli'ye ait olan Makalat adlı eserinde dört kapı kırk makam inancı şeriat, tarikat, marifet ve hakikat olmak üzere dört kapı ve her kapıda on olmak üzere toplamda kırk makam bulunmaktadır. Buna göre bir Bektaşi'nin bu makamları hayatına geçirerek insan-ı kâmil (olgun insan) makamına erişmesi gerekmektedir.

Bektaşî tarikatı içerisinde yaşatılan Hacı Bektaş Veli kültü bugün dahi etkisini sürdürmektedir. Velayetname-i Hacı Bektaş Veli’de anlatılan birçok olağanüstü durum ve keramete hâlâ inanılmaktadır. Bugün Hacı Bektaş Veli türbesinin bulunduğunu yöreye gidildiğinde insanların dut ağacının meyvesinin şifalı olduğuna inanması, Hacı Bektaş’ın Anadolu’ya barış güvercinin donunda geldiğine, Hacı Bektaş’ın oturduğu kayada bedeninin izinin olduğuna, Beştaş’ın dile geldiğine inanması bu kültürün günümüzde geçerliliğini koruduğunu göstermektedir.

2.2.4. Bektaşilik ve Yeniçeri Ocağı

Yeniçeri Ocağı, Osmanlı ordusunun bel kemiğini oluşturan ve donanma unsurunun en önemli ögesidir. Bununla beraber Yeniçeri Ocağı, Orhan Gazi Dönemi’nde kurulmuş olup ocak, pir olarak Hacı Bektaş Veli’yi kabul etmiştir. Bektaşiler ve Yeniçeri Ocağı arasındaki ilişkinin nasıl başladığı tam olarak bilinmemekle birlikte bazı araştırmacılara göre Orhan Gazi, ocağı kurmaya karar verdiğinde 1339 yılında Hacı Bektaş Veli’yi Bursa’ya davet etmiş, Hacı Bektaş askerlere börtük giydirmiş ve bu kurulan askerî birliğe “yeniçeri” adını vermiştir. Ancak anlatılan bu bilgiler doğru kabul edilse bile Hacı Bektaş Veli 1271’de öldüğünden Yeniçeri Ocağı’nın kuruluşunda Hacı Bektaş Veli’nin bizzat bulunması mümkün değildir. Çünkü ocağın kurulması Hacı Bektaş’ın ölümünden 70 yıl sonrasına tekabül etmektedir (Alkan, 2009: 245-246).

Yeniçeri Ocağı, 1826 yılında II. Mahmut Dönemi’nde kaldırılıp Bektaşilik yasaklanmıştır. Hacı Bektaş Dergâhı’na cami yaptırılıp dergâhın başına Nakşî bir şeyh getirilmiş ve dergâh Nakşibent dergâhı yapılmaya çalışılmıştır. Nitekim yüzyıllar geçmesine rağmen kurgulanan bu senaryo başarıya ulaşmamış, her ne kadar resmî olmasa da illegal bir şekilde dergâhın başında bir Bektaşî babası bulunmuştur. Nitekim bugün dahi bu durumun devam etmesi de bu bilgiyi kanıtlar niteliktedir.

2.2.5. Bektaşilik ve Alevilik Ayrımı

Alevilik adı altında toplanan dinî zümreler aslında temel noktada itikadî öğeler bağlamında ortak bir noktadayken Anadolu ve Rumeli’nin çeşitli yerlerinde farklı isimlerle anılmaktadır. Bugün Alevi Bektaşî inancı olarak nitelendirilen bu bütün yapı aslında anlayış noktasında bazı farklılıklar içermektedir. Herhangi bir kişinin Alevi

olabilmesi için Alevi anne ve babadan dünyaya gelmesi gerekirken Bektaşî olabilmesinin öñü açıktır. Toplum içerisinde var olan “Her Alevi, Bektaşî’dir. Ancak her Bektaşî, Alevi değildir.” söylemi bu düşünceyi destekler niteliktedir (Azar, 2005: 81). Bununla birlikte Aleviler daha çok kırsal kesimde, köylerde yaşarken Bektaşîler daha çok şehir hayatında, merkezî konumda yaşamışlardır. Yine Alevi inanç önderleri dedelerde genel olarak evlilik kurumu görülürken Bektaşî inanç önderi olan babaların çoğunda evlilik yasaktır (Yaman, 2007: 120). Hatta Bektaşîlikte mücerret ikrarı denilen bu uygulama için özel bir ayin de gerçekleştirilmektedir. Bununla birlikte Bektaşîlik tarikat şeklinde sistemleşip Osmanlı Devleti’nin merkezî konumunda bulunan inançlardan biriyken Alevilik daha çok kırsalda Osmanlı genel yapılanmasının dışında kalan bir inançtır. Cumhuriyet’in ilanından sonraki süreçte Bektaşî ve Aleviler arasındaki söylem farklılıklarının en aza inmesiyle birlikte bu iki inanç bugün Alevi Bektaşî inancı olarak adlandırılmaktadır.

2.3. Alevi Bektaşî İnancında Ocak Kurumu

2.3.1. Ocak Kavramı

Alevi Bektaşî inancının yüzyıllardan beridir ayakta durabilmesinin ve günümüze ulaşmasını sağlayan temel prensiplerden biri hiç şüphesiz ki Alevi Bektaşî inanç önderlerinin soy ailelerini ifade eden “ocak” kavramıdır. Alevi Bektaşî inancında temel taşlardan biri olan dede ocaklarının tarihsel arka planında farklı olgular bulunmaktadır.

Alevi Bektaşî inancında var olan ateş ve ocak kültürünün günümüze kadar ulaşmasında ve devam ettirilmesinde Moğolların etkisinin olduğu da farklı bir akademik görüşü yansıtmaktadır (Akkuş, 2013: 22). Şaman inancından kalan ateşin takdis edilmesi ve bu uygulamanın çeşitli varyantlarının hâlâ günümüzde varlığını sürdürmesi sadece Alevi Bektaşî zümreler arasında var olmayıp bu inanç, Anadolu Sünni halk arasında da görülmektedir. Tabii ateş kültürünün varlığı Anadolu’da Sünni halk arasında Alevi zümreler arasından daha az önemli bir yere sahiptir (Akkuş, 2013: 24).

Alevi inanç önderlerinin -dede- soylarının bağlı bulunduğu ve ocak kavramıyla ifade edilen bu sosyal kurumlarda kendilerini “seyyid, evlad-ı Resul, ocakzade, seyid-i sâdât, pir, mürşit, dede” gibi kavramlarla ifade eden dedelerin mutlaka bir ocağa bağlı

olma gereklilikleri Alevi Bektaşi inancında ocakların yerini göstermesi bakımından önemli bir durumdur (Çelik, 2011: 116).

Eski Türk inançlarına göre aile ocağı kişilerin atalarının mukaddes yadigârıdır. Büyük ata ve ananın ruhlarının aile ocağında daima hazır bulunduğu inanılan bu yapıdan dolayı insanlar tarafından aile ocağı kutsanmakta ve ecdadın hürmetine ocağın söndürülmemesi gerektiğine inanılmaktadır. Bu inanç etrafında teşekkül eden yapı, ocak kültürünün oluşmasına zemin hazırlamıştır. Ocak kültürü ataların takdis edildiği atalar kültürünün bir yansımasından başka bir şey değildir. Buna göre Türkler atalarının o canlı ateş içinde yaşadıklarına inanmaktaydılar ve bundan ötürü ocak ve ateşi kutsal sayıyor; ocaklara secde ediyorlardı. Ocaklara pis ve kötü şeylerin atılması, ocağın suyla söndürülmesi yasaktı (Çelik ve Kırteke, 2011: 117). Eski Türklerdeki ocağa secde etme olayı Alevi geleneğinde sağ eli ocağa sürüp dudaklara değdirme şeklindeki niyaza dönüşmüştür. Bu da Alevi Bektaşi inancında ocağın dolayısıyla ateşin takdis edildiğinin farklı bir yansımasıdır (Çelik ve Kırteke, 2011: 119).

Ocak kavramının Eski Türkçede kullanılan od, oc, oç kökü ve bu kök üzerine eklenen –ak, -ağ eki ile ortaya çıktığı dile getirilmekle birlikte ocak kelimesinin karşıladığı on farklı anlam şu şekilde sıralanmıştır: “1. Ateş yakmaya yarayan her türlü yer, 2. Aynı amaç ve düşünce etrafında birleşen kimselerin bulunduğu teşkilat, 3. Çeşitli bitki tohumlarını ekmek için açılan çukur, 4. Yüksek ve soylu aile, 5. Yeniçeri Ocağı, 6. Taş ve maden çıkarmak için açılan kuyu, 7. Anadolu Alevi topluluklarında tarikat ulularının soyu, 8. Yurt, 9. Tekke ve büyük bir şeyhin evi, sülalesi, 10. Dedelerden beri belli bir hastalığın iyi ettiğine inanılan aile (Sümbüllü ve Altınışık, 2015: 116-117).”Burada sıralanan ocak kelimesinin anlamlarından birinci, dördüncü, yedinci, dokuzuncu ve onuncu anlamları konumuzla yakından ilgilidir. Nitekim bahsolunan anlamlar Alevi Bektaşi inanç geleneğinde var olan anlamlarla yakından alakalıdır.

Alevi Bektaşi inancında temel nokta olan ocak sisteminde bu ocak merkezli teşkilatlanma Alevi Bektaşi inancının anlaşılmasında önemli noktalardan biridir. Türkiye Türkçesinde “ateş yakılan yer” anlamına gelmekle birlikte diğer ikinci önemli temel anlamı “soy, hanedan, silsile”dir. Diğer Türk lehçelerinde de ocak kavramı “soy, aile, yayılmaz merkezi” gibi anlamlara gelmektedir (Ersal, 2016: 39). Ocak kavramıyla ilgili Mehmet Ersal şunları aktarmaktadır: “Soyu On İki İmamlar kanalıyla Ehlibeyt’e dayanan

bir karizmatik inanç önderi adına kurulan, kendisine bağlı talip ve hiyerarşiye göre ocak topluluğu olan, silsile olarak karizmatik inanç önderinin soyundan gelen temsilcilerine pir, mürşid, dede adı verilen, kendi içinde ve diğer ocaklarla bir hiyerarşisi olan, bazı yörelerde rehber, pir ve mürşid adları ile tanımlanan, takip ettiği bir süreklilik ya da erkân sistemi olan inanç sistemi yapılanmasına ‘ocak’ ya da ‘dede ocağı’ denir.” (Ersal, 2016: 41). Mehmet Ersal’ın tanımından da anlaşılacağı üzere ocak sistemi içinde soyun Hz. Peygamber’e dayanması, ocak kültürünün bir ocakzade tarafında teşekkül etmesi, ocak içinde ve ocaklar arasında bir hiyerarşinin bulunması söz konusudur.

Alevi Bektaşî inancında varlığını yüzyıllardır sürdüren ocak sisteminin tam olarak ne zaman ortaya çıktığı kesin olarak kestirilememektedir. Ali Yaman, konuyla ilgili Pir Sultan Abdal’ın bir şiirinde ocak kelimesinin “*Ocakoğlu ocağından gelince*” ve “*Ocakoğlu ocağından varınca*” şeklinde geçmesinden ötürü ocakların 16. yüzyılda teşekkül edebileceğini belirtmekle birlikte, yazılan cönklerin tarihlerinin kesin olarak bilinmediğinden kesin bir hüküm verilemeyeceğini belirtmekte ve ocakların teşekkül zamanlarıyla ilgili dört varsayım zikretmektedir: Alevi ocakları;

- a. Hünkâr Hacı Bektaş Veli zamanında ortaya çıktı.
- b. Hünkâr Hacı Bektaş Veli’den önce vardı, Hz. Ali’nin soyundan gelen ailelerce oluşturuldu.
- c. Kızılbaş Türkmen boylarınca kurulmuş Safavi Devleti’nin kurucusu Şah İsmail Hatayi’den sonra ortaya çıktı.
- d. Anadolu’ya gelen kabilelerin dinsel/siyasal liderleri olan dede, baba, abdal unvanlı babalar ocakzade dede ailelerini oluşturdu (Akın, 2017: 241-242).

Alevi Bektaşî inancında ocak kültürünün ne zaman olarak oluştuğu kesin olarak tespit edilememekle birlikte ocak kültürünün Anadolu Alevi inancında derunî etkileri hâlâ devam etmektedir. Türk kültür tarihinde ocak kavramı “aile ocağı, asker ocağı, ocağına incir dikmek, ocağı tütmek, ocağı bozulmak” gibi kavramlarla bugün dahi yaşamaya devam etmektedir.

Ocak, Alevi Bektaşî inancının temel noktasında bulunan, ulu bir şahsiyet etrafında teşekkül etmiş, ocağa ismini veren ve onun soyundan gelen kişilerin soylarının Hz. Peygamber’den geldiğine inanılan, yol bakımından en üst noktada bulunan kurumdur.

2.3.2. Alevilikte On İki Büyük Ocak

Alevi Bektaşî inancında genel olarak kabul edilen görüş çerçevesinde on iki büyük ocağın bulunduğu, diğerlerinin sonradan ortaya çıktığıdır (Çelik ve Kırteke, 2017: 127). Burada on iki sayısının Alevi Bektaşî inancı açısından çok önemli bir sembol olduğu düşünüldüğünde aslında on iki büyük ocak meselesinin On İki İmam'dan kaynaklı olduğu ortaya çıkmaktadır. Nitekim geleneğin özünde olan on günlük muharrem orucu da On İki İmam'dan dolayı günümüzde on iki gün olarak tutulmakta ve On İki İmam orucu olarak adlandırılmaktadır.

Ali Yaman, farklı bölgelerdeki ocakzadelerin her birinin birbirinden farklı on iki ocak ismi verdiklerini ve günümüzde yaklaşık 300 ocak isminin olduğunu belirtmektedir (Yaman, 2011: 59).

Yaman'ın tespitleri doğrultusunda Alevi ocakları içinde farklı ocakların ve değişik bir hiyerarşinin bulunduğu bilinen bir durumdur. Alevi Kızılbaş ocakları işlevlerine göre sıralandığında ortaya şöyle bir tasnif çıkmaktadır:

- a. Mürşit ocakları
- b. Pir ocakları
- c. Rehber ocakları
- d. Düşkün ocakları

Ocakları örgütlenmeleri bakımından;

- a. Bağımsız ocaklar
- b. Hacı Bektaş Çelebilerine bağlı ocaklar

Uygulamadan kaynaklanan farklılıklara göre ocaklar ise;

- a. Erkânî ocaklar
- b. Pençeli ocaklar (Çelik ve Kırteke, 2017: 124).

Alevi ocakları içinde bir ast üst ilişkisi de bulunmaktadır (Çelik ve Kırteke, 2017: 126). Buna göre genel bir kabulle İmam Zeynel Abidin Ocağı tüm ocakların mürşit ocağı

konumundadır. Bununla birlikte her ocağın bir mürşit ocağı, dolayısıyla her bir dedenin bir mürşit dedesi bulunmaktadır. Malatya Arguvan Kuyudere köyünde bulunan İmam Zeynel Abidin Ocağı dedelerinden Hüseyin Orhan Dede de cemlerde kendi ocağının en yüksek konumda bulunan, dolayısıyla mürşit ocağı olduğunu dile getirmektedir. Ayrıca kendisinin ve amcazadelerinin diğer dede ailelerinin mürşit kapısı olduğunu ifade etmektedir.

2.3.3. Alevilikte Ocak Kültü

Alevi Bektaşî inancının yol anlamında inanç önderlerinin ailelerini ve mensup buldukları sülaleleri ifade eden “ocak” kavramı bugün Alevilik-Bektaşîlik denilince direkt akla gelmektedir. Ocak kavramının yazılı kaynaklar incelendiğinde 19. yüzyılda ortaya çıktığı görüşü genel olarak kabul edilen görüştür (Akın, 2017: 247). Bununla birlikte ocak kavramının bugün Alevi Bektaşî inancı için aynı anlamda kullanılmasıyla ilgili 14-15. yüzyıllarda da ortaya çıktığı diğer bir görüştür (Akın, 2017: 259).

Bugün Alevi Bektaşî inancının aslında tarihsel olarak temelini ve bugüne ulaşmasını sağlayan ocak kültü aslında İslam öncesi Türk kültüründe geniş yer bulan atalar kültünden gelmektedir. Eski Türklerde ocağın ve ateşin kutsal sayılması, ocak ve ateşe secde edilmesi, atalara duyulan derin saygıdan ileri gelmekteydi (Çelik ve Kırtke, 2017: 117). Bugün Alevi Bektaşî inancında dedelerin sülalelerini temsil eden ve Peygamber soyundan geldiğine inanılan ocaklarda -türbelerde- secde ve niyaz unsurunun hâlâ yaşatılıyor olması; ayrıca türbenin bulunduğu konumun yakın bir yerinde mum yakılan bir köşenin de bulunması, bu kültün günümüzde Alevi Bektaşî inancı içinde İslami bir varyantla yaşatıldığını göstermektedir. Alevi Bektaşî inancının önemli unsurlarından ocak uygulamasının kökeni ile ilgili diğer bir görüş ise Moğollardan geldiğidir. Moğollarda görülen ocağa ve ateşe duyulan saygı oradan Alevi Bektaşî inancına geçmiş ve günümüze kadar sürmüştür (Akkuş, 2013: 26). İki zümre içinde kutsal olan ocak ve ateş için ateşin söndürülmesinin yasak olması, ateşin çeşitli kehanetlerde kullanılması, ocağın kutsanması gibi birçok uygulamanın ortak olması bu görüşü destekler niteliktedir.

3. MALATYA - PÜTÜRGE-HÜSÜKUŞAĞI YÖRESİ

3.1. Hüsükuşağı Köyünün Coğrafi Konumu

Hüsükuşağı köyü aslında üç ayrı mahalleden oluşmakta ancak yöre halkı arasında bu üç köy (mahalle) genel olarak Hüsükuşağı adıyla bilinmekte ve anılmaktadır. Bölükkaya, Gündeğer ve Karşiyaka mahallelerinden oluşan Hüsükuşağı yöresi bugün Malatya ilinin Pütürge ilçesine bağlı üç farklı mahalleden oluşmaktadır. Üç ana köyden oluşan Hüsükuşağı toplamda 22 mahalleden oluşmaktadır. Bölükkaya köyüne bağlı mahalleler Berkon, Beraman, Davgiron, Küpon, Küşon, Nakon, Simon, Şihon, Valon ve Merge; Gündeğer köyüne bağlı mahalleler Daşte-Herimon, Guçon, Hıdıron, Marasu, ve Mıkon; Karşiyaka köyüne bağlı mahalleler Şorbonon, Püsatlar, Alolar, Mamolar, Nazolar, Nasolar ve İzolar mahalleleridir.

Hüsükuşağı köyü, Türkiye beşerî coğrafyası içerisinde Doğu Anadolu Bölgesi'nin Yukarı Fırat Bölümü'nde yer almaktadır. Tarihte önce Adıyaman, ardından Elâzığ'a bağlanan bugünse bulunduğu lokasyon itibarıyla Malatya'ya bağlı olan Hüsükuşağı köyü genel olarak yükseltinin fazla olduğu, engebenin çok bulunduğu dağlık bir bölgedir. Hüsükuşağı yöresini oluşturan mahallelerinden Bölükkaya Mahallesi, ilçe merkezine - Pütürge- 50 km olup nüfusu 174; Gündeğer Mahallesi, ilçe merkezine 30 km olup nüfusu 132; Karşiyaka Mahallesi'yse ilçe merkezine 29 km olup nüfusu 122 kişidir (<http://www.puturge.gov.tr/kyler> 20.12.2018). Totalde bakıldığında Hüsükuşağı yöresinde 428 yaşamakla birlikte bu sayı yaz aylarında iki üç katına çıkabilmektedir.

3.2. Hüsükuşağı Adının Anlamı

Asıl itibarıyla eskiden adı Hüsükan olan Hüsükuşağı köyünde bu isimle ilgili bir rivayet anlatılmaktadır: Hüsükuşağı adı “ Hüsük” adında bir kişiden gelmektedir. Hüsük adındaki kişi Dersim'den (bugünkü Tunceli) gelip Hüsükuşağı köyünün bulunduğu yere gelmiştir. Hüsük adındaki bu kişinin üç oğlu bulunmaktadır. Oğulları, bugün üç köyden oluşan Bölükkaya, Gündeğer ve Karşiyaka mahallelerine yerleşmiştir. Hüsük adındaki kişinin Naki adındaki oğlu “Nakolar” denen yere, Ali adındaki oğlu “Alolar” denen yere, Mehmet adındaki oğlu ise “Mamolar” denen yere yerleşerek bu sülalelere -yerlere-

isimlerinin vermiştir. Dersim'den gelen başka aileler ve kişilere de Hüsük adlı kişi yer vermiş ve köy nüfusu artmaya başlamıştır. Zamanla köyün oluşumu tamamlanmıştır.

Bununla birlikte Selçuk Tuğrul'a yönettiğimiz "Hüsüküşağı'nın anlamı nedir ve nereden gelmektedir?" sorusuna kaynak kişinin verdiği cevap şu şekildedir (18.12.2018): Hüsük adlı kişinin asıl adı Hüseyin'dir. 'Hüseyin'in kuşağı' anlamına gelen Hüsüküşağı, hece kaynaşmasıyla bu hâle gelmiştir. Bu noktada "Hüseyin" ve "kuşak" sözcükleri değerlendirilecek olursa; Hüseyin ismi Alevi Bektaşî inancında var olan On İki İmam'ın üçüncüsü olmakla birlikte dedelerin soyu da İmam Hüseyin'e çıkmaktadır. Cem ibadetlerinde Kerbela hadisesi anılıp mersiye okunurken Hüseyin'in sürekli anılması ve Hüseyin isminin yaygın olması da "Hüseyin" ifadesine verilen önemi göstermektedir. Kuşak ifadesi Alevi Bektaşî inancı açısından iki farklı noktada önem kazanmaktadır. Bunların birincisi cem ibadetlerinde on iki hizmet denilen görevlilerin hizmetlerini gerçekleştirirken bellerine bağladıkları, kırmızı ya da yeşil renkte olan ve "kemerbest" olarak adlandırılan kuşaktır. Diğeri ise nesil, jenerasyon anlamlarında soyu ifade etmektedir. Burada da Hüseyin soyu, Hüseyin oğulları gibi bir anlam çıkmaktadır." (Selçuk Tuğrul, 36 yaşında, muhasebeci, Eminönü doğumlu). Hüsüküşağı sözcüğünün Alevi Bektaşî inancı açısından önemli kavramları içermesi köyün inanç yapısının ortaya konmasında önem arz etmektedir. Bugün köyün adı Hüsüküşağı ya da Hüsüküşak olarak telaffuz edilmektedir.

3.3. Hüsüküşağı Köyünün Sosyal ve Kültürel Durumu

Hüsüküşağı köylüleri gelenek göreneklerine sıkı sıkıya bağlıdırlar. Köyden şehre göçle beraber genel olarak bir arada yaşayan köy insanı âdetlerini yaşatmaya devam etmektedir. Bununla birlikte köyün bulunduğu konumda yükselti ve engebenin fazla olmasından dolayı tarım kısıtlı olarak gerçekleştirilmekte, daha çok buğday ve arpa ekimi yapılmaktadır. Bununla birlikte kayısı yetiştiriciliği de yaygındır. Ancak kayısının getirisinin fazla olmamasından dolayı meyvecilik de unutulmaya yüz tutmuştur. Köyde yaşayanlar günümüzde kendi ihtiyaçları kadar tarım ve hayvancılıkla uğraşmaktayken şehre göçen köylüler ise farklı farklı sektörlerde çalışmaktadır. Şehirde bulunan köylüler arasında yaygın olarak görülen meslek dalı ise ayakkabı üreticiliğidir.

Köy geleneği içinde önemli bir uygulama “sarı sole” denilen uygulamadır. Sarı sole, yılbaşında bir erkek kadın kılığına, bir kadın erkek kılığına girer; ev ev dolaşır eşya ya da yiyecek toplarlar. Akşamleyin ise köylü bir araya toplanıp yemek yiyip eğlenir.

Gelenek içinde cem ibadetlerinin yeri de köy insanı açısından oldukça önemlidir. Kışa girmeden sonbaharın sonunda cumalık cemi yapılır. Bu cemde amaç küs olan köylünün birbiriyle barıştırılmasıdır. Ardından gerçekleşen süreçte görgü cemi organize edilir. Sonrasında üçüncü günü ocak ayının son perşembesine gelecek şekilde Hızır orucu tutulur ve ocak ayının son perşembesi Hızır cemi yapılır. Tüm kış boyunca perşembe -cuma- cemleri de devam ettirilir.

Ayrıca sünnet olan bir kişinin sünnetini manevi anlamda destekleyen bir kişi anlamında “kirvelik” kurumu canlı olarak hâlâ günümüzde de yaşatılmaktadır. Kirvelerin ve çocuklarının birbirleriyle evlenememeleri de konuyla ilgili farklı bir uygulamadır.

Köy hayatı içinde toplumun sosyokültürel durumunun günümüze taşınmasında “musahiplik” kurumu da önemli bir noktadır. Musahiplik kurumuna son derece bağlı olan Hüsükuşağı köylüleri musahipliğin önemine vâkıftırlar.

Musa-i Hardi Ocağı dede ve taliplerinde son zamanlarda ziyaretlerle -türbe- ilgili etkinlikler baş göstermiştir. “Hasan Baba Anma Etkinliği” bu durumun örneklerinden biridir. Etkinlikte konuşmaların yapılması, semah dönülmesi, konser verilmesi, kurban kesilip yemek dağıtılması genel çerçevedeki uygulamalardandır.

3.4. Hüsükuşağı Köyü Derneği

Hüsükuşağı köylerinde yaşayan Alevi Bektaşî inancına sahip Musa-i Hardi Ocağı dede ve talipleri İstanbul’a göç ettikten sonra köy insanının birlik ve beraberliğini korumak adına dernekleşme yoluna gitmiştir. Bu bağlamda 1976 yılında köy insanı bir araya gelerek köy adına bir dernek kurmuştur. 34-022-130 kütük numarasına sahip derneğin resmî ve tam adı “Malatya İli Pütürge İlçesi Hüsükuşağı Bölükaya Gündeğer Karşiyaka Goman Sosyal Dayanışma ve Kültür Derneği”dir. Derneğin merkezi, köylülerin yoğun olarak yaşadığı İstanbul Küçükçekmece’dedir. Derneğin yönetim kurulu başkanlık görevini Yusuf Usul yürütmektedir. Dernek günümüzde köy insanını bir arada tutmak ve

kaynaştırmak adına “sarı sole, futbol turnuvaları, televizyon programları, piknik organizasyonları, dernek dayanışma geceleri, tiyatro kursları, belirli gün ve haftalar anma programları” gibi birçok etkinlik düzenlemektedir.

4. MUSA-İ HARDİ OCAĞI

4.1. Musa-i Hardi Ocağı Hakkında Genel Bilgiler

Musa- Hardi Ocağı, Alevi Bektaşî inancı içinde önemli bir konuma olan bir dede ocağıdır. Musa-i Hardi Ocağı dedeleri bugün Malatya ili Pütürge ilçesi Hüsüküşağı köyünde inanç faaliyetlerini sürdürmekle birlikte ocak dedelerinin bir kısmı şehirleşmeyle birlikte bugün İstanbul'da da inanç faaliyetlerine devam etmektedir. Bununla birlikte Musa-i Hardi Ocağı dedeleri Malatya'da bulunurken ocağa ismini veren Musa-i Hardi'nin makamı (türbesi) Elâzığ'ın Baskil ilçesine bağlı Akdemir (Şeyhan) köyünde bulunmaktadır.

Musa-i Hardi'nin diğer telaffuz şekillerinden biri Herdi olup Herdi isminde bir aşiret bulunmaktadır. Herdi aşireti, Osmanlı nüfus defterlerinde Harput sancağında yaşayan bir aşiret olup Kürtler anlamına gelen "Ekrad" taifeden oldukları belirtilmektedir. Bu aşiret mensuplarının bir kısmının Malatya'nın farklı noktalarında da yaşadıkları bilinmektedir (Akyel, 2015: 21-22). Burada bahsedilen Herdi aşiretiyle Musa-i Hardi Ocağı dede ve taliplerinin bir bağlantısının olup olmadığı konusu derinlemesine araştırılması gereken bir konu olmakla birlikte yöre halkı içinde aşiret yapılanmasının ya da isminin bulunmamasından dolayı bu bağın zayıf olduğu noktasında kanaat oluşturmaktadır. Bu bağlamda yöre insanının Kürtçe konuşması göz önüne alınmalıdır.

4.1.1. Musa-i Hardi'nin Soyu ve Etnik Kimliği

Musa-i Hardi'nin biyografisiyle ilgili kaynaklarda bilgi bulunmamakla birlikte bir vilayet salnamesinde Musa-i Hardi'nin Hz. Muhammed soyundan geldiği, Hz. Ali'nin oğlu Hz. Hüseyin'in neslinden gelen bir "seyyid" olduğu bilgisi bulunmaktadır (Çakar, 2012: 97).

Musa-i Hardi Ocağı dedeleri kendilerinin On İki İmam'ın sekizincisi İmam Ali Rıza soyundan geldiklerini ifade etmekle birlikte Musa-i Hardi Ocağı ismen gelenekte fazla bilinmediğinden zaman zaman kendilerinin İmam Rıza Ocağı'ndan olduklarını söylemektedir. Bunun sebebi ocak dedelerinin soyu olan Musa-i Hardi'nin ceddinin İmam Rıza'dan gelmesidir.

Musa-i Hardi'nin Hz. Peygamber soyundan gelmesinden ötürü etnik kimliğinin köken itibarıyla Arap olduğu söylenebilir. Buna mukabil Peygamber soyunun Horasan kanalıyla Anadolu'ya göç ettiği göz önüne alındığında Musa-i Hardi de diğer dede soylarını oluşturan ocakzadeler gibi Türkleşmiştir. Ayrıca Musa-i Hardi evlatları ve taliplerinin bugün Kürtçe de konuşuyor olması Kürt kimliğiyle bir bağlantılarının olup olmayacağı sorusunu akıllara getirmektedir. Ancak Musa-i Hardi Ocağı dedeleri bugün kendilerinin özbeöz Türk olduklarını, geçmiş yüzyıllarda yapılan zulümlerinden ötürü kendilerini gizlemek adına Kürtçe öğrenip Kürtleştiklerini ifade etmektedirler.

Musa-i Hardi'nin Hz. Peygamber soyundan geldiğini ve evlad-ı Resul olduğunu kanıtlar nitelikteki soy şeceresi Musa-i Hardi Ocağı dedelerinden Ali Fırat Dede'nin aktarımına göre şu şekildedir (01.05.2019):

Abdumuttalib bin Haşim

Ali bin Ebu Talip

Zeynel Abidin bin Hüseyin

Muhammed Bakır bin Zeynel Abidin

Musa-i Kâzım bin Cafer-i Sadık

İmam Rıza bin Musa-i Kâzım

İbrahim Sani bin İmam Rıza (8. imamın oğludur.)

Yusuf bin Şeyh Musa

Musa bin Şeyh Hasan

Hasan bin Şeyh Pop

Pop bin Şeyh Mahmud

Mahmud bin Şey Halil

Halil bin Şeyh Davud

Davud bin Şeyh Hacı Hasan Baba

Hacı Hasan Baba bin Şeyh Davud

Davud bin Şeyh Hıdır bin Şeyh Ali

Ali bin Şeyh Musa-i Hardi (Buraya kadar olan kısım Musa-i Hardi'nin soyu olup devamı günümüze kadar Musa-i Hardi'den gelen soyun şeceresinin devamıdır.)

Şeyh Ali bin Şeyh Acar

Seyyid Acar (Malatya İzollu nahiyesine geldiği ifade edilir.)

Bayram (Malatya Örmeli köyüne geldiği ifade edilir.)

Hüseyin

Hıdır

Abdullah Fırat

Bayram Fırat

Ali Fırat

4.1.2. Musa-i Hardi'nin Adı ve Değişimi

Sözlü gelenek içinde nesilden nesile aktarılan bilgiler, süreç içinde değişikliğe uğramaktadır. Bundan dolayı Musa-i Hardi'nin Anadolu'da Elâzığ'da başlayan inançsal faaliyetlerini Musa-i Hardi evlatlarının Malatya'nın Pütürge ilçesine bağlı Hüsükuşağı köyüne göçmesiyle birlikte geniş bir yelpazede farklı isimlerle anılır duruma getirmiştir. Musa-i Hardi'ye telaffuz farklılıklarından ötürü tespit edebildiğimiz farklı

söylemler “Musa Hardi, Musa Herdi, Musa Harvi, Musa Hervi, Musa Harvani, Musa Hervani, Musa-i Erdi” şeklindedir.

4.1.3. Ocağın Alevi Erkânındaki Yeri

Musa-i Hardi Ocağı, Alevi Bektaşî inancı içindeki önemli ocaklardan biridir. Yüzyıllardan beri inançlarını sağlam bir şekilde yaşayan ocak mensupları inançlarının gereklerini yerine getirmekte ve inançsal kuralları gelecek nesillere aktarmaktadır. 1950’li yıllarda başlayan şehre göçle birlikte birçok Alevi Bektaşî zümresinde görülen asimilasyon, Musa-i Hardi Ocağı mensupları içinde görülmemektedir. Bugün dahi ocak mensuplarının inançlarının gereklerini yerine getirmeleri, görgü cemlerini yılda bir kez düzenli bir şekilde organize etmeleri gibi birçok unsur, bu durumu kanıtlamaktadır.

4.2. Musa-i Hardi Ocağı’nın İnançsal Yapısı

Musa-i Hardi Ocağı dede ve talipleri -mensupları- İslam içinde Alevi inancına sahiptirler. Alevi inancını kendi deyimleriyle “Hakk Muhammed Ali yolu” olarak tabir etmekte ve kendi inançlarının İslam’ın özü olduklarına inanmaktadırlar. Bununla birlikte inanç bağlamında kendilerinin İmam Cafer-i Sadık’ın yolunda olduklarını ve İmam Cafer’in görüşlerine göre inanç ritüellerini uygulamaktadırlar. Alevi inancına sahip Musa-i Hardi Ocağı mensupları, kendi inandıkları inanç uygulamalarını günümüzde yaşamaya devam etmektedirler.

Musa-i Hardi Ocağı inanç yapısı içinde önem verilen noktalardan biri yüzyıllardan bugüne gelen inançsal uygulamaların değişikliğe uğratılmaması ve özgün şeklinin geleceğe aktarılmasıdır. İnançsal ritüellerin değiştirilmesinin teklifi dahi sert bir şekilde reddedilmektedir. Ocak geleneği inanç anlamında kapalı bir yapı arz etmektedir. Bu bağlamda Alevi olmayan biriyle evlenmenin yasak olması, cemlere belli şartları sağlayan insanların alınması gibi birçok durum kendi içinde bir dinamizmi olan bir inanç dünyasını oluşturmuştur. Ocağın inanç yapısı detaylı bir şekilde beşinci bölümde aktarılmıştır.

4.2.1. Musa-i Hardi Ocağı’nın Makamı

Musa-i Hardi Ocağı’nın makamı (türbesi), Elâzığ’ın Baskil ilçesine bağlı Akdemir köyünde bulunmaktadır. Şeyh Musa Herdi zaviyesinin bulunduğu alan Osmanlı

egemenliğinin ilk zamanlarından itibaren Arapça zaviye kelimesinin bozulmuş şekli olan “Zeyve” olarak bilinmektedir (Çakar, 2012: 95). Musa-i Hardi tekkesinin 16. yüzyılda Memlükler Dönemi’nde inşa edildiği ve Osmanlıların ilk zamanlarında onarıldığı tahmin edilmektedir (Çakar, 2012: 98). Süreç içinde Musa-i Hardi tekkesinin teşekkülü tekkenin vakıf hâline gelmesiyle tekke, vakıf yapısına bürünmüş ve faaliyetlerine vakfı olan bir tekke olarak devam etmiştir.

Naci Fırat Dede’ye yönelttiğimiz “Musa-i Hardi’nin makamı hakkında bilgi verir misiniz?” sorusuna katılımcının verdiği cevap şu şekildedir (28.06.2018): “Musa-i Hardi’nin makamının bulunduğu Akdemir köyü bugün Sünni İslam inancına sahiptir. Musa-i Hardi’nin türbesine de Sünni İslam’a inanan kişiler bakmaktadır. Musa-i Hardi evlatları yüzyıllar önce Malatya Hüsüküşağı köyüne göç ettikten sonra türbenin bulunduğu yöre Sünnileşmiştir.” (Naci Fırat, 40 yaşında, iktisat mezunu, İstanbul doğumlu).

Musa-i Hardi (makamı) türbesi Anadolu’daki türbelerin genelinde olduğu gibi birçok insan tarafından ziyaret edilmekte, türbede dualar edilmekte ve adak kurbanlar kesilmektedir. Sözlü gelenek içinde yöre halkı tarafından aktarılan bilgilere göre Musa-i Hardi, Hervan bölgesinden buraya binbaşı rütbesiyle tayin edilmiş, Anadolu’da fetihlere katılmış ve fetihler sırasında türbesinin bulunduğu alanı karargâh olarak kullanmıştır. Türbesine daha çok psikolojik rahatsızlıkları bulunanlar, felçli hastalar ve çocuğu olmayan kişiler ziyarete gelmektedir. Türbe sandukasının üzerindeki taşların şifalı olduğuna ve ağrılara iyi geldiğine inanılmakta, türbeyi ziyaret edenler sandukanın etrafında dönmekte, sandukanın yeşil renkli örtüsünü öpmekte (niyaz olmakta), örtüyü yüzlerine sürmekte, adak kurbanı kesmekte ve kurbanı pişirip ikram etmektedirler (Kıyak, 2012: 170).

Resim 4.1. Musa-i Hardi'nin türbesinin iç kısmı

4.2.2. Musa-i Hardi Ocağı'nın Yayıldığı Bölgeler

Her ocak teşekkül ettiği bölgede faaliyetlerini sürdürmekle birlikte ocağın farklı bölgelerde talipleri bulunabilmektedir. Bir dede farklı bölgelerde bulunan takiplerini yılın kış döneminde gezerek görgü cemlerini icra eder ve taliplerini görgüye çeker. Bu uygulama yüzyıllardır devam etmekte ve günümüze kadar ulaşmıştır. Kırsal bölgeden şehirlere göçle beraber ocakların etkisi köy hayatındaki kadar kuvvetli bir konuma sahip olmamıştır. Musa-i Hardi Ocağı'nın dede ve talipleri merkez olarak Malatya'nın Pütürge ilçesine bağlı Hüsükuşağı köylerinde yaşamakla birlikte bugün İstanbul'da Fatih, Küçükçekmece ve Avcılar ilçelerinde yoğun bir şekilde ikamet etmektedirler. Bunun yanı sıra Musa-i Hardi Ocağı dedelerinin Malatya'nın Pütürge ilçesine bağlı Örmeli (Zarato) köyünde de talipleri bulunmaktadır. Örmeli köyü geçmiş zamanda tamamen Alevi inancına sahip olmakla birlikte süreç içinde büyük çoğunluğu asimile olarak Sünni inancı benimsemiştir. Bugün Örmeli köyünün bir mahallesi Alevi inancına sahiptir ve Musa-i Hardi Ocağı dedeleri bu mahallenin görgü cemlerini düzenli bir şekilde icra etmektedir.

5. MUSA-İ HARDİ OCAĞI'NDA İNANÇ VE İBADET

5.1. Cem İbadeti

Cem, Türk dilinde toplanma, bir araya gelme, birlik ve beraberlik gibi anlamlara gelmektedir. Dinî hüviyet anlamıyla cem, Alevi Bektaşî inancına sahip zümrelerin haftanın belli gününde, yılın belli zamanlarında icra ettikleri toplu ibadetin adıdır. Cem ibadeti, köy hayatında genellikle perşembeyi cumaya bağlayan gecelerde ve özellikle kış aylarında yapılmaktaydı. Bununla birlikte bu zaman dilimi Malatya Pütürge Hüsûkuşağı köyleri için de geçerlidir. Musa-i Hardi Ocağı'nda cem ibadetleri genel itibarıyla kış aylarında yapılmaktadır. Özellikle yaz döneminde köy insanı tarım işleriyle uğraştığından güz döneminde ekin işleri bittikten sonra organize edilen cumalık cemiyle birlikte ibadet zamanı başlar ve ardı ardına birlik, görgü, Hızır cemleri icra edilir.

5.1.1. Birlik (Eğitim) Cemi

Birlik cemi, Musa-i Hardi Ocağı geleneğinde daha çok kış aylarında icra edilen toplu ibadetin adıdır. Her hafta perşembeyi cumaya bağlayan gece ocak mensuplarının köyde peyik hizmetinden sorumlu ailenin dedenin isteğiyle cemin yapılacağı mekânı (cemevini) ve saati köydeki evleri tek tek dolaşarak haber vermesiyle toplanan cemaat cem ibadetini gerçekleştirmiştir. Musa-i Hardi Ocağı geleneğinde birlik cemi genel itibarıyla kişilerin şariat kapısından tarikat kapısına geçebilmeleri için organize edilen ve kişilerin yolun kurallarını öğrendikleri eğitim ibadeti olarak telakki edilen cem ibadetidir. Birlik cemleri ocak geleneğinde 48 cuma olarak bilinmektedir. Bir yılın 48 haftasının icra edilmesinden dolayı bu cem ibadetine bu isim verilmiştir. Bir yıl içinde 52 hafta olmasına rağmen iki haftanın muharreme denk gelmesi, bir hafta Hızır cemi icra edilmesi, bir hafta ise Kurban Bayramı'na denk gelmesinden dolayı 48 hafta icra edilmektedir. Bununla birlikte bu cem törenine musahibi olmayan kişiler, düşkün ilan edilenler, çocuklar - genellikle görgü cemine giremeyen kişiler- girebilmektedir. Ancak bu kişiler hizmette yer alamamaktadır. Burada hatalı olan ya da tarikata giremeyen kişilerin birlik cemlerine girebilmelerinden dolayı bu kişilerin toplu ibadetlerden tamamen soyutlanmadıkları ortaya çıkmaktadır. Nitekim yöre insanına göre bu cem türü sorgu-sual unsurunun olmadığı, kişilerin yol kurallarını öğrendiği toplu bir ibadetin adıdır. Bu cem türünde on iki hizmetin tamamı icra edilmemektedir. Birlik cemlerinde temel olarak icra edilen hizmetler post,

çerağ, süpürge, gözcü, kapıcı, saka hizmetleridir. Bununla beraber 48 cuma cemlerine katılım gönüllülük esaslıdır. Köy insanı kendi ocak dedeleriyle bu ibadetleri gerçekleştirmektedir. Birlik cemlerinde Musa-i Hardi Ocağı geleneğinde genel olarak dedeler, dedelik ve zakirlik hizmetlerini kendileri yürütmüştür. Nitekim ocak dedelerinden merhum Kasım Doğan Dede birlik cemlerinde dedelik ve zakirlik görevlerini kendi yürütmüştür. Buna rağmen Kasım Doğan Dede'nin oğlu Hüseyin Doğan Dede bugün cemlerde sadece dedelik görevini idare etmekte, zakirlik hizmetini ise Muharrem Demir yürütmektedir. 01.03.2018 tarihinde yaptığımız görüşmede zakir Muharrem Demir, zakirlik görevinin kendisine yaklaşık 20 yıl önce hayattayken Kasım Doğan Dede tarafından verildiğini aktarmıştır. (Muharrem Demir, 62 yaşında, emekli, Hüsükuşağı doğumlu).

Birlik cemi, Musa-i Hardi Ocağı geleneğinde bir eğitim cemi olarak telakki edilmekle birlikte on iki hizmetin tamamı gerçekleştirilmediği için "kısır cem" olarak da isimlendirilmektedir. Ayrıca bu cem perşembeyi cumaya bağlayan gece icra edildiğinden "cumalık" olarak da isimlendirilmektedir. Birlik cemi dedenin sohbetiyle başlar, hizmetlerin yapılması, semahların dönülmesi, saka hizmeti sırasında mersiyelelerin okunması, tevhitlerin okunmasıyla devam eder. Ardından miraçlama hizmeti ve ardından lokma hizmetiyle cem sonuna gelinir. Dedenin verdiği "Govsuz gyıbetsiz evine varanın demine hû!.." demesiyle cem bitmiş olur ve cemaat evine dağılır.

5.1.2. Abdal Musa Cemi

Abdal Musa cemi, Alevi Bektaşî inancında genel olarak uygulanan bir cem çeşidi olup yılda bir kez, genellikle sonbahar döneminde icra edilir. Abdal Musa cemi, Abdal Musa kurbanı, Abdal Musa erkânı da denilen cem ibadetinde ritüel, hizmetlerin sıralaması genel itibarıyla birlik cemindeki sıralamayla aynıdır. Abdal Musa ceminin icra edilmesinin nedeni kış aylarında görgü cemi başlamadan önce küs olanların, dargın olanların barıştırılmasını ve üzerinde kul hakkı bulunan kişilerin hakkını hak sahibine vermesini sağlamaktır. Abdal Musa ceminde amaç bu durum olmakla birlikte ceme katılanlardan isteğe bağlı toplanan paralarla kurban kesilir ve cem ibadetinden önce lokma verilir.

Musa-i Hardi Ocağı dede ve talipleri köy hayatındayken Abdal Musa'yı ve Abdal Musa cemini bilmemektedir. Ancak Musa-i Hardi Ocağı mensupları şehirleşmeyle birlikte Abdal Musa cemini İstanbul'a göç ettiklerinde öğrenmişlerdir. Musa-i Hardi Ocağı taliplerinden Emine Karakurt' yönlendirdiğimiz “Köy hayatında Abdal Musa cemi ile ilgili bilgi verebilir misiniz?” sorusuna kaynak kişinin verdiği bilgiler şöyledir (04.03.2019: “Köyde yaşarken Abdal Musa cemini bilmiyorduk, İstanbul'a göçle birlikte öğrendik.” (Emine Karakurt, 75 yaşında, ilkokul mezunu, Hüsükuşağı doğumlu). Bununla birlikte Musa-i Hardi Ocağı'nın mürşitleri İmam Zeynel Abidin Ocağı dedeleri köy hayatında da Abdal Musa cemini icra etmişlerdir ve etmektedirler. Günümüzde Musa-i Hardi Ocağı mensupları şehir hayatında Abdal Musa cemini icra etmektedirler. Ayrıca köy hayatında isim olarak Abdal Musa cemi bilinmese de sonbahar döneminde “cumalık” denilen birlik cemlerinde görgü cemi öncesinde küskünlerin barıştırılması ritüeli gerçekleştirilmiştir. Bu yönüyle “cumalık” denen bu cem ibadeti isim olarak farklı olsa da hedeflediği amaç noktasında Abdal Musa cemiyle eş değerdir.

5.1.3. Görgü-Bakım Cemi

Görgü cemi Alevi Bektaşî inancında genellikle kış aylarında icra edilen, taliplerin kendi ocak dedeleri ve talipleriyle katıldığı, musahibi olan kişilerin yıl içinde yaptıklarının sorgularının çekildiği, tarikata yeni girmek isteyen kişilerin ikrar verdikleri cem ibadetinin adıdır. Görgü cemine Musa-i Hardi Ocağı'nda “tarikat cemi, görgü-bakım cemi, sorgu-sual cemi, musahiplik cemi” de denilmektedir. Hüsükuşağı yöresinde görgü cemleri her yıl istisnasız bir şekilde yapılmaktadır. Musa-i Hardi Ocağı'nda görgü cemleri köy hayatında tarım, bağ bahçe işleri bittikten sonra kışa doğru başlamaktadır. Günümüzde şehir hayatında ise kış aylarında İstanbul Küçükçekmece Garip Dede Cemevi'nde yapılmaktadır. Görgü cemleri gelenekte güneş battıktan sonra başlayıp güneş doğmasına kadar devam etmektedir. Günümüzde İstanbul'da yürütülen görgü cemlerinde dede ve taliplerin kararıyla hafta sonları gündüz ya da gece yapılabilir. Görgü ceminde on iki hizmetin tamamı yerine getirilir. Musa-i Hardi Ocağı'nda görgü cemindeki ibadet ve ritüel sıralaması şu şekilde seyir göstermektedir: Dedenin peyiğe haber vermesiyle cemin yapılacağı tarih, zaman ve mekân bilgisi köyde bulunan tüm evler dolaşarak haber verilir. Hüsükuşağı köyü birkaç mahalleden oluştuğu için her mahallenin görgü cemi farklı zamanda yapılmaktadır. Şehir hayatında peyik hizmeti bu boyutuyla icra edilmemekte, cemin zamanı köy derneğinin mesaj sistemiyle köy insanına duyurulmaktadır. Köy

insanın cemevinde toplanmasıyla, cemin yapılacağı vakit ocak dedeleri cemevine girer. Bu arada cemaat ayakta darda hazır beklemektedir. Dede, dar duası verdikten sonra cemaat edep-erkân (dizüstü) oturur, dedeler posta niyaz olarak (secde ederek) posta oturur. Posta oturan dedeler kendisini İmam Rıza evlatlarından, Musa-i Hardi Ocağı'ndan ve kim olduğunu söyleyerek tanırlar. On iki hizmet sahiplerine çağrı yapılmadan evvel post (seccade) hizmet sahibi elinde postla birlikte meydana -dede huzuruna- gelir, dede post hizmet sahibine duasını verir ve post meydana serilir. Tüm hizmetler bu postun üzerinde yürütülmektedir ve cem ibadeti boyunca post kaldırılmaz. Ocak geleneğinde post çok kutsaldır, post İmam Hüseyin'ine ait olduğundan İmam Hüseyin'in makamını temsil etmektedir. Ardından zakir on iki hizmet deyişini okuyarak hizmet sahiplerini meydana çağırır. Adı okunan hizmet sahibi meydana gelerek niyaz olur ve dara durur. Tüm hizmet sahipleri meydana geldiklerinde ay şeklinde dedenin huzurunda darda durmuştur. Zakirin okuduğu on iki hizmete çağrı deyişi şu şekildedir:

Hakk'tan bize nida geldi

Pirim sana haber olsun (Dede secdeye iner ve niyaz olur.)

Şah'tan bize name geldi

Rehber sana haber olsun (Rehber meydana gelir, niyaz olur ve dara durur.)

Canım şul cana gider

Hakk dergâhında secde eder

Mümin gelmiş müslüm dinler

Peyik sana haber olsun (Peyik meydana gelir, niyaz olur ve dara durur.)

Gel gidelim üryana

Mümin müslüm bir yana

Tekbir verildi kurbana

Kurbancıya haber olsun (Kurbancı meydana gelir, niyaz olur ve dara durur.)

Bülbül gelmiş bağı gezer

Hakk'tan olmuş bize nazar

Kalleş gelmiş cemi bozar

Gözcü sana haber olsun (Gözcü meydana gelir, niyaz olur ve dara durur.)

Bülbül gelmiş bağı ister
 Hakk'ın doğru yolun ister
 Delil yanmaz yağın ister
 Delilciye haber olsun (Delilci meydana gelir, niyaz olur ve dara durur.)

Bu yola giden hacılar
 Kırklar Güruh-u Naciler
 Cem kilidi kapıcılar
 Kapıcıya haber olsun (Kapıcı meydana gelir, niyaz olur ve dara durur.)

Hacca giden hacıya
 Mümin müslüm bacıya
 Su dağıtan sakacıya
 Sakacıya haber olsun (Saka meydana gelir, niyaz olur ve dara durur.)

Elindedir aşkı sazın
 Sen çal yüreğim kaynasın
 Mümin müslüm hep dinlesin
 Zakir sana haber olsun (Zakir meydana gelir, niyaz olur ve dara durur.)

Zakirin zikri saz ile
 Kuran okur avaz ile
 Mümin hakkı niyaz ile
 Niyazcıya haber olsun (Niyazcı meydana gelir, niyaz olur ve dara durur.)

Bu yola gelenin hası
 Mümin giyer Hakk libası
 Doldur doldur engür tası
 Tezekâra haber olsun (Tezekâr meydana gelir, niyaz olur ve dara durur.)

Gel gidelim cihana
 Niyaz olalım erkâna
 Hizmet verildi Selman'a
 Süpürgeciye haber olsun (Süpürgeci meydana gelir, niyaz olur ve dara durur.)

Şah Hatayi'm nara geldi

Cümle âlem vara geldi

Hakk'tan bize gülüzar geldi

İznikçiye haber olsun (İznikçi meydana gelir, niyaz olur ve dara durur.)

On iki hizmet sahipleri toplu dua aldıktan sonra niyaz olurlar ve tek tek gelip dualarını alıp hizmetlerinin başına geçerler: İlk önce rehber meydana gelir, niyaz olur. Dede rehber hizmetinin pirini sorar, rehber hizmetinin pirinin Hz. Muhammed Mustafa olduğunu söyler. Dede rehber dua verir ve rehber görevini yapmak üzere yerine geçer. Rehber, Musa-i Hardi Ocağı'nda her hizmetin başındadır, öğretici konumundadır, musahip olacak kişileri yolun kuralları konusunda eğiten kişidir. Yapılacak herhangi bir uygulamayı önce rehber anlatıp uygular, sonrasında diğer kişiler uygular. Dua alırken darda bulunan kişilerin en başında rehber bulunur.

Rehberin ardından kapıcı dede postu önüne gelir, niyaz olur. Dede kapıcıya hizmetinin pirini sorar, kapıcı pirinin İmam Hasan olduğunu söyler. Dede, kapıcıya dua verir ve kapıcı hizmetini yapmak üzere cemevinin kapısına geçer. Kapıcı cemevinin kapısında durarak gelen gideni kontrol etmek, gelenlere yer göstermek ve hizmetlerin uygulanması sırasında kapının kapalı tutulmasını sağlamakla görevlidir.

Gözcü dede huzuruna gelir, niyaz olur. Dede gözcüye hizmetinin pirini sorar, gözcü pirinin İsrail Melek olduğunu söyler, dede duasını verir, gözcü hizmetinin başına geçer. Gözcünün görevi cem esnasında ayakta bekleyerek cemaatin sükûn içinde olmasını sağlamak, dedenin verdiği direktifleri yerine getirmektir. Gözcünün elinde bir asa bulunur. Musa-i Hardi Ocağı dede ve taliplerine göre bu asa Musa Peygamber'den kalmıştır ve Musa Peygamber'in asasını temsil etmektedir.

Delilci diğer adıyla çerağcı, dede huzuruna gelir; niyaz olur. Dede çerağcıya hizmetinin pirinin sorar, delilci pirinin Cabir-i Ensari ve Şah-ı Merdan Ali olduğunu söyler. Ardından delili "Ve bi nur-u azametike ya Allah ya Allah ya Allah. Ve bi nur-u nübüvvetike ya Muhammed ya Muhammed ya Muhammed. Ve bi sırr-ı velayetike ya Ali ya Ali ya Ali." diyerek delili uyandırır (üç tane mumu yakar), dede duasını verir. Buradaki üç mum Allah, Muhammed ve Ali'nin nurunu simgelemektedir.

Süpürgeci dede huzuruna gelir, niyaz olduktan sonra dede hizmetinin pirinin sorar, süpürgeci pirinin Seyyid-i Farraş olduğunu söyler. Süpürgeci elindeki süpürgeyi “Allah Muhammed ya Ali” diyerek yere çalar, dede duasını verir. Musa-i Hardi Ocağı'nda süpürge hizmetini erkek yapmaktadır. Ayrıca cemlerde “sefalık” denilen rahat oturma ritüelini de süpürgeci yerine getirmektedir.

Zakir dede huzuruna gelir, niyaz olur. Dede zakire hizmetinin pirini sorar, zakir pirinin İmam Cafer-i Sadık olduğunu söyler. Dede dua verir ve zakir hizmetine döner. Zakir; cemde deyiş, nefes, duvazimam ve mersiyeleri bağlama eşliğinde söyleyen hizmet sahibidir. Ocak geleneğinde görgü cemlerinde zakirlik hizmetini birkaç kişi aynı anda icra etmektedir.

Sakacı dede huzuruna gelir, niyaz olur. Dede sakacıya hizmetinin pirini sorar, sakacı pirinin İmam Hüseyin olduğunu söyler. Dede dua verir ve sakacı hizmetine döner. Ocak geleneğinde sakacı mersiye esnasında cemaate İmam Hüseyin aşkına su dağıtan görevlidir.

Tezekâr dede huzuruna gelir, niyaz olur. Dede tezekâra hizmetinin pirini sorar, tezekâr pirinin Selman-ı Pak olduğunu söyler. Dede dua verir ve tezekâr hizmetinin başına geçer. Tezekâr, Musa-i Hardi Ocağı'nda görgü cemlerinde dede ve cemaate tarikat abdesti aldırın görevlidir.

İznikçi dede huzuruna gelir, niyaz olur. Dede iznikçiye hizmetinin pirini sorar, iznikçi pirinin Hz. Kamber olduğunu söyler. Dede dua verir ve iznikçi görevine döner. İznikçi, ceme gelen kişilerin ayakkabılarını düzenleyip göz kulak olan hizmet sahibidir.

Niyazcı dede huzuruna gelir, niyaz olur. Dede niyazcıya hizmetinin pirini sorar, niyazcı pirinin Şah-ı Merdan Ali olduğunu söyler. Dede dua verir ve niyazcı hizmetine başlar. Niyazcı, ceme gelirken lokma getirenlerin lokmalarını toplayıp eşit bir şekilde pay eden ve cemin son safhasında lokmaları cemaate dağıtan görevlidir.

Kurbancı dede huzuruna gelir, niyaz olur. Dede kurbancıya hizmetinin pirini sorar, kurbancı pirinin Baba Emir (kurbanı kesen) ve Cömert-i Kasap (kurbanı pişiren) olduğunu söyler. Kurbancı ve kaç kurban sahibi varsa o kadar kişi meydana gelir, dedeler ve halkada

oturan kişilerin hepsiyle tek tek niyazlaşır ve dede bu kişilere toplu dua verir. Ardından kurbanı; abdesti aldırılmış, yemi ve tuzu yedirilmiş, boynuzlarına elma takılmış kaç kurban varsa büyükçe bir bez serilmiş olan meydana getirir. Kurbanı ve kurban sahipleri kurbanın yanında durarak kurbanın sağ ayağını kaldırıp dara durular. Dede kurban duasını verir. Duanın ardından kurbanı meydana serbest bırakırlar, kurbanla dua alan kişiler kurbanın arka tarafına geçerek edep-erkân oturur. Zakirler geleneksel olarak üç tane kurban duvazımını okurlar. Kurban duvazımları okunurken kurbanlıkların büyük ya da küçük abdestini yapması gerekmektedir. Bu durum koçların kurban olmaya razı olduklarının işaretidir. Üç duvazımın okunma süresinde bu olay gerçekleşmezse kurban duvazımları uzatılabilir, fazladan duvazım okunabilir. Musa-i Hardi Ocağı geleneğinde okunan kurban duvazımları genellikle şunlardır:

Duvazımam 1

Kurbanlık koyundur meydana gelen
Önünde delili Cebrail deyi
Kudretten koç indi Hakk emri ile
Hakk'a kurban oldu İsmail deyi

Dört kimse kurbanı yerinden alan
Erenler ceminde meydana gelen
Zakirin zikridir üç duvazımam
Oku tekbirini güzel er deyi

Dört kimse kurbanı yerinden alan
Erenler ceminde meydana gelen
Zakirin zikridir üç duvazımam
Oku tekbirini güzel er deyi

Tekbirini al da bıçağını vur
Hesabını bil de hizmetini gör
Boğazla keşküle kanını eyle sır
Zira Hakk sırrıdır kanda sır deyi

Kurban tekbirlendi götür pinhana
 Zira cevreyleme cesette cana
 Arzulamış gider ulu divana
 Müminler aynası şavkı nur deyi

Postundan arala getir meydana
 Hasan Hüseyin'den Zeynel'e cana
 Bakır ile bile girdi kazana
 Eridi kürede oldu hâl deyi

İmam Cafer ilmin kitabın okur
 Daim bülbül olmuş gülşende şakır
 Yağın dergâhta delile yakın
 Delil-i Şah-ı Merdan kendi nur deyi

Kırklar meydanında çark-ı pervane
 Musa-i Kâzım'dan ol şirin cana
 Rıza lokmasını getir meydana
 Dört kapısı tamam olan yer deyi

Muhammed Taki'dir lokmayı sunan
 Aliy'el Naki'dir nuş edip kanan
 Hasan'ül Askeri cihana gelen
 Mehdi şu cihanda oldu sır deyi

Çok hikmet var kurbanın başında
 Hesap onun yüreğinde döşünde
 Ehl-i mümin divan durur başında
 Sakiler doldurur kadeh sun deyi

Hatayî'm nuş eder aşkın dolusu
 Doluyu nuş eden pirim Ali'si
 Rehberle teslim eyle derisi
 Kamber'in serdiği sofraya bu deyi

Duvazimam 2

Akıl ermez Yaradan'ın sırrına
 Muhammed Ali'ye indi bu kurban
 Kurban olam kudretinin nuruna
 Hasan Hüseyin'e indi bu kurban

Ol İmam Zeynel'in destinde idim
 Muhammed Bakır'ın dostunda idim
 Cafer-i Sadık'ın postunda idim
 Musa Kazım, Rıza'ya indi bu kurban

Muhammed Taki'nin nurunda idim
 Aliyy'ün Naki'nin sırrında idim
 Hasan'ül Asker'in dârında idim
 Muhammed Mehdi'ye indi bu kurban

Aslı Şah-ı Merdan, Güruh-u Naci
 Gerçeğe bağlıdır bu yolun ucu
 Senede bir kurban talibin borcu
 Pir-i Tarikat'a indi bu kurban

Tarikattan hakikate erenler
 Cennet-i âlâya hülle serenler
 Muhammed Ali'nin yüzün görenler
 Erenler aşkına indi bu kurban

Şah Hatayî'm der bilir mi her can
 Kurbanın üstüne yürüdü erkân
 Tırnağında tesbih kanında mercan
 Mümin müslümlere indi bu kurban

Duvazimam 3

Muhammed Ali'yi candan sevenler
 Kurbanınız kabul olsun erenler
 El bağlayıp bir ikrarda duranlar
 Kurbanınız kabul olsun erenler

Bu kurbanın aslı nergisten geldi
 Dört melaik geldi kısmetin böldü
 Kırkların ceminde erkânı gördü
 Kurbanınız kabul olsun erenler

Kaynar kaynar kazanını taşırır
 Ateş mürşit olmuş onu pişirir
 Kurban tek değildir eşin getirir
 Kurbanınız kabul olsun erenler

İmam Ali hizmet eder kurbana
 Hizmet eder Hıdır Abdal Sultan'a
 İhlas ile getirilsin meydana
 Kurbanınız kabul olsun erenler

Hasan Hüseyin'im Zeynel'dir şahım
 Bakır Cafer Kâzım Rıza'dır mahım
 Taki Naki Askeri Mehdi penahım
 Kurbanınız kabul olsun erenler

Sefil Ali himmet aldı pirinden
 Yazı yazsam kurbanının kanından
 Muhammed Ali'nin alın nurundan
 Kurbanınız kabul olsun erenler

Resim 5.1. Musa-i Hardi Ocağı görgü ceminde kurbanlar meydanda

Kurban duvazimamları okunduktan sonra havyanlar kurbanı tarafından kesilip cemin bitmesinde verilecek lokmada yemek üzere pişirilmeye götürülür. Bu işlem esnasında kurbanı bu işle meşgulken cem devam etmektedir. Kurban hizmetinin ardından peyik dede huzuruna gelir, niyaz olur. Dede peyiğe pirini sorar, peyik pirinin Cebrail Melek olduğunu söyler Dede duasını verir ve peyik yerine geçer. Peyik köy hayatında dedenin buyruğuyla cemin yapılacağı zamanı ve mekânı köydeki evleri dolaşarak köylülere haber veren kişidir. Şehir hayatında bu hizmet işlevini yitirmiştir, cemin zaman ve mekân bilgisi insanlara mesaj sistemiyle haber verilmektedir. Ardından süpürgeci meydana gelir; süpürgeci, meydana gelerek “Mümine sefa, münkire cefa. Hû hû hû. Öküz verenin de demine hû hû hû.” diyerek sefalık ister, dede cemaate “rahat oturun” hitabında bulunur. Bu arada dede “Öküz verenin de demine hû.” der, cemaat bağdaş kurup rahat oturur. Bundan sonra sohbet aşamasına geçilir. Dedeler Alevilikle ilgili bilgi vererek sohbet eder. Buna karşın varsa cemaatten kişilerin sorularını cevaplandırır. Sohbet sırasında zakirler arada nefes okur. Sohbet aşaması yaklaşık yarım saat sürdükten sonra semah faslına geçilir. Dede cemaate “edep-erkân” der ve cemaat dizüstü edep-erkân oturur. İlk olarak isteyen bacılar semaha kalkar. Kadınların semahının sonunda dede “Semahlar saf ola. Günahlar af ola. Dönülen çark-ı pervazlar Hakk için ola. Hakk için ola, seyir için olmaya.” duasını verir. Semah dönen bacılar niyaz olup yerlerine geçer. İsteyen bacıların semahının ardından isteyen erkekler semah döner. Bu kısımda bittikten sonra en son semah erkeklere aittir ve bu semahın sonunda semah dönen erkekler çarka girer (Bu çark miraçlama sonundaki Kırklar semahı haricinde bir semahın dönülmeyeceğinin

göstergesidir). Çark hâlinde semah dönülürken dede ayakta semah dönenlerin yanında hutbe hükmündeki şu duvazımamı okur:

Pervaneyi şem oduna yandıran
Mürvet Şah-ı Merdan sana sığındım
Deryaları dalga vurup coşturan
Mürvet Şah-ı Merdan sana sığındım

Mansur'u berdar edip astıran
Çalıp Zülfikâr'ı taşı kestiren
Miraçta Resul'e nişan gösteren
Mürvet Şah-ı Merdan sana sığındım

Fena imiş şu cihanın ötesi
Hiç var mıdır şu sözümün hatası
Hasan ile Hüseyin'in atası
Mürvet Şah-ı Merdan sana sığındım

İmam Zeynel ile zindana giren
Ol İmam Bakır'ın kalbinde duran
Mahrum kalmaz dergâhına yüz süren
Mürvet Şah-ı Merdan sana sığındım

Ol İmam Cafer'in sırr-ı hüdasın
Musa-yı Kazım'sın Ali Rıza'sın
Elinde Zülfikâr ehl-i kazasın
Mürvet Şah-ı Merdan sana sığındım

Taki Naki ile derde devasın
Şah Hasan Askeri hem de livasın
Muhammed Mehdi-yi sahip zamansın
Mürvet Şah-ı Merdan sana sığındım

Derviş Muhammed'im ziyan etmez sözünde
Hakk'ı arayanlar bulur özünde

Sırat mahşer yeri mizan gününde

Mürvet Şah-ı Merdan sana sığındım

Hutbenin ardından semahçılar dara durur ve dede dua verir. Semah sonrasında 15-20 dakikalık mola verilir. Molanın ardından cemaat cemevinde hazırdır ve ceme devam edilir. Moladan sonra tezekâr hizmetine geçilir, hizmeti bir erkek bir kadın yürütür. Erkeğin elinde ibrik ve leğen, kadının elinde havlu vardır. Meydana üç kerede “Sakin olun ey cemaat, Muhammed Mustafa hizmeti geliyor.” diyerek gelinir ve hizmet sahipleri postta ve korda (dedenin karşısındaki cemaatin oturduğu ilk halkada) bulunanların ellerine üç kere “Allah Muhammed ya Ali” diyerek su döker, kadın havluyla ellerini kurulayıp havluya niyaz olur. Bu işlemi hizmet sahipleri bacakları üzerinde sürünerek gerçekleştirir, tarikat abdesti halkadakilere aldırıldıktan sonra hizmet sahipleri birbirine aldırır ve dara durur. Ardında erkek hizmet sahibi “Haydar’ın rahında tenim oldu pak. Yüz sürüp dergâhına eyledim hak. Allah eyvallah nefes pirdedir.” duasını söyler. Dede hizmet sahibine hizmetinin pirini sorar, tezekâr pirinin Hz. Muhammed Mustafa olduğunu söyler, sonrasında dede dua verir ve hizmet tamamlanmış olur. Bu hizmetin ardından musahip kardeşlerin yıllık sorgu-suallerine geçilir.

Musahiplerin görgü aşamasında ilk olarak daha önceden musahip tutmuş, en az bir kere görgü cemi görmüş ve görgüden geçmiş musahip kardeşlerin görgüsü görülür. İki musahip ve eşleri meydana gelir, dara dururlar. Sağ taraflarında en başta rehber de darda hazırdır. Meydana gelen herkesin ayakları çorapsız ve çıplaktır. Burada “baş açık, yalın ayak” felsefesi yaşatılmaktadır. Rehber öncelikle yere, sonra sol yanındakinin kemerbestine, sonra omzuna niyaz olur. İki musahip de aynı şekilde sırayla birbirlerine rehberinki gibi niyaz olurlar. Hepsi Fatma Ana darında -sağ ayak başparmak sol ayak başparmağın üzerine gelecek şekilde, eller iki yana salınmış bir vaziyette- durur. Dede, musahiplere Alevilikle ilgili tüm bilinmesi gereken soruları sorar. Sorulara örnek olarak “On İki İmam’ın adını biliyor musunuz, 48 cuma hak mı, Muharrem orucu hak mı?” verilebilir. Her sorunun ardından musahipler darda oldukları için konuşamazlar cevap anlamında evet anlamına gelen başlarını sağ omuzlarına bakacak şekilde bakarlar. Bu işleme cemaat arasında onay anlamında “kelle kesmek” tabiri kullanılmaktadır. Rehber, musahipler ve eşleri teslim temannaya (rükûya) eğilir, dede dua verdikten sonra, yere niyaz olup tekrar dara dururlar. Dede bunun sonrasında musahiplerin eşlerine (bacılara) sorular sorar, kadınlar da soruların ardından teslim temannaya eğilir dua alır, secdeye inip

niyaz olur ve ardından dara dururlar. Dede eşlerden birbirlerine karşı razı olup olmadıklarını sorar, rızalık alındıktan sonra, cemaatten de rızalık alınır. Dede cemaate hitaben “Sofunun er meydanında özü darda, yüzü yerde. Haklı istek haktır. Ey cemaat, hakkı olan hakkını istesin.” diyerek musahiplerden rızalık ister. Cemaat içinden musahiplerden hakkı olan varsa ister ve bu istek karşılanır. Yoksa cemaat rıza olduklarının ifadesi anlamında üç kere hep bir ağızdan “Hak cemde, hak cemde, hak cemde.” der. Rehber, musahipler ve eşleri secdeye eğilir, dede dua verir. Yine bu kişiler teslim temennaya eğilir, dede dua eder, kişiler yere niyaz olur ve sorgu tamamlandığından yerlerine geçerler. Daha önce musahip tutan ve bir kez görgüden geçen musahip kardeşler de bu ritüel uygulanarak sorgudan geçerler.

Resim 5.2. Görgü ceminde musahip kardeşler sorgu-sual aşamasındayken

Sıra yola yeni girecek olan “mücerret” denilen musahip kardeşlere gelir. Mücerret musahiplerin boynuna kemerbest bağlı bir şekilde rehber kemerbestten tutarak musahip olacak kişileri meydana getirir, rehber posttaki dedelere hitaben “Şeriattan tarikata bir can getirdim. Kabul eder misiniz erenler?” diye üç kere sorar. Dede üç kere “Bizim yolumuz ateşten gömlek, kıldan ince, kılıçtan keskin, demirden leblebidir. Gelenin malı, gidenin canı... Emin misiniz?” diye sorar. Her soruda mücerret musahip kardeşler “Allah eyvallah.” diyerek cevap verir. Musahip kardeşler önce birbirine, ardından korda (halkada) bulunan tüm canlara niyaz olur. Ardından musahip kardeşler meydana gelir, yan yana göz göze gelecek şekilde yatarlar. Büyük musahip küçüğün boynuna gelecek şekilde elini koyar. Musahip kardeşlerin üzerine kefen örtülür, kefenin üzerine sabun koyulur, varsa

musahip kardeşlerin eşleri musahiplerin ayaklarında edep-erkân oturur. Dede musahiplere aşağıdaki soruları sorar:“Mürşidimiz Ali, pirimiz İmam Hüseyin, rehberimiz Muhammed. Hakk Muhammed Ali'nin rah-ı müstakimine boyun eğip, el etek tutup, kemendi boynuna takıp geldiğinde ikrarın bizde olsun mu, olsun mu, olsun mu? (Her soruda musahipler ‘Allah eyvallah.’ diyerek cevap verir.) İkrarın bizde olduğuna yer gök, levh-i kelim şahit olsun mu, olsun mu, olsun mu? İkrarın bizde olduğuna Ehlibeyt şahit olsun mu, olsun mu, olsun mu? İkrarın bizde olduğuna hazır bulunan cemaat şahit olsun mu, olsun mu, olsun mu? İkrarın bizde olduğuna Hz. Hüseyin şahit olsun mu, olsun mu, olsun mu? Bu ahrette, bu peymandan geri dönerseniz yüzünüz kara olsun mu, olsun mu, olsun mu? Allah utandırmasın.” Ardından dede kefen altında yatan musahiplere şu hutbeyi okur: “Allahümme salli ala seyidine bi hakkı nur-i Hüda-i Taala. Allahümme salli ala seyidine bi hakkı nur-i Muhammed Mustafa. Allahümme salli ala seyidine bi hakkı nur-i Aliyy’el Mürteza. Allahümme salli ala seyidine bi hakkı nur-i Hatice-i Kübra, Fatıma-tı Zöhre. Allahümme salli ala seyidine bi hakkı nur-i İmam Hasan Hulki Rıza. Allahümme salli ala seyidine bi hakkı nur-i İmam Hüseyin deşt-i Kerbelâ. Allahümme salli ala seyidine bi hakkı nur-i İmam Zeynel Aba. Allahümme salli ala seyidine bi hakkı nur-i İmam Muhammed Bakır-ı beka. Allahümme salli ala seyidine bi hakkı nur-i İmam Cafer-i sıtk-ı sefa. Allahümme salli ala seyidine bi hakkı nur-i İmam Musa-i Kâzım. Allahümme salli ala seyidine bi hakkı nur-i İmam Ali Rıza. Allahümme salli ala seyidine bi hakkı nur-i İmam Muhammed Taki. Allahümme salli ala seyidine bi hakkı nur-i Ali Naki. Allahümme salli ala seyidine bi hakkı nur-i İmam Hasan’ül Askeri. Allahümme salli ala seyidine bi hakkı nur-i İmam Muhammed Mehdi sahib-i zaman. Ahmet-i şah, ahir zaman, duvazdaimam, çaharda masum-u pak, hüccet’el kaim el rahman, padişah-ı cihan, mürşid-i zaman, veli kaibani külli mümin bi azametike ya Allah ya Allah ya Allah, bi nübüvvetike ya Muhammed ya Muhammed ya Muhammed, bi velayetike ya Ali ya Ali ya Ali. Hâl erenler hâlidir, yol erenler yoludur, gafil olma ey gazi, gelen üstat elidir. Ustadan nefes, pirden icazet, bi izni halfet, erkân-ı meşait, erkânsız nemaşeih, bicati sen haliksin ya Perverdigâr. Biz ettik hata, sen ettin eda, mümin felindnneyh ile nahar, Yezit’in boynundan eksik olmasın tığ ile teber. La feta illa Ali, la seyfe illa Zülfikâr. Haydar nesrunmin Allahivefetan garip ve beşeri müminin Şah-ı Merdan Ali’den. Sen kılıp sen perverdigâr üstadın nefesi, iman-ı tarık, tarık-ı evliyalar gaziler, hak celladın elif Allah destur-u şah, hû.” Ardından dede musahiplerin sırtına “Allah Muhammed ya Ali” diyerek elini sürer. Rehber “Şehitler uyana Allah.” der ve musahip kardeşler ayağa kalkar. Tezekâr elinde erkân (tarık) ve suyuyla meydana gelir. Erkânın köyde olmasından ve İstanbul’da

erkân olmamasından dolayı tarık yerine cennet meyvesi olduğuna inanılan elma kullanılmaktadır. Tezekâr elmayı suyun içine daldırıp elmaya tarikat abdesti aldırır ve ardından dede dua verir. Kullanılan su ise daha sonra saka hizmetinde dağıtılmak üzere muhafaza edilir. İkrarlı musahipler tekrar meydana gelir ve tekrar aynı şekilde yüz yüze bakarak yatar. Musahiplerin ayak kısmında bir bacı, baş kısmında iki bacı edep-erkân oturur, ayak kısmındaki bacı tülbentle musahiplerin ayaklarını kapatır. Dede, musahiplerin sırtını elmayla (tarıkla) on iki kere “Allah Muhammed Ali” diyerek sıvazlar. Bu ritüel sırasıyla tüm musahip kardeşlere uygulanır. Buradaki mana ölmeden önce ölmektir. Dede, musahiplere bir yıl süre tanınır, bir sonraki görgü cemine kadar yola girip ikrarlarında durup duramayacakları konusunda süre tanınır. Ardından süpürgeci meydana gelip niyaz olur, “Mümine sefa, münkire cefa hû hû hû.” diyerek sefalık verir ve dede “Öküz verenin de demine hû.” diyerek ceme ara verir, 20-30 dakikalık bir molanın ardından cemaat cemevinde hazırdır ve cemi mühürleme kısmına geçilir. Duvar dibinde bu süre boyunca ayakta (darda) durur ve zakirler geleneksel olarak genellikle şu üç duvazımamı okur, duvazımamlar sırasında cemaat müziğin ritmine göre hafifçe sallanıp dizlerine vurur (katar çeker):

Duvazımam 1

Muhammed Ali'yi candan sevenler
Yorulup yollarda kalmaz inşallah
İmam-1 Hasan'ın yüzün görenler
Hüseyin'den mahrum olmaz inşallah

Zeynel Abidin'den bir dolu içtim
Muhammed Bakır'la kaynayıp coştum
İmam-1 Cafer'in izine koştum
Ondan gayrı yola salmaz inşallah

Musa-i Kâzım'dan gelenler erenler
Can baş feda edip ceme girenler
Şah İmam Rıza'ya ağu verenler
Divanda şefaata bulmaz inşallah

Bir gün olur okuturlar defteri
Şah Oğlu'nun elindedir teberi
Uyanınca Taki Naki Askeri
Açılan gülümüz solmaz inşallah

Şah Hatayî'm bu pend bize yeter a
Özünü katagör ulu divana
Mehdi şevki şu cihanı tatar ha
Müminlere sitem olmaz inşallah

Duvazimam 2

Medet ey Allah'ım medet
Gel dertlere derman eyle
Yetiş ya Ali Muhammed
Gel dertlere derman eyle

Hasan Hüseyin aşkına
Yardım ederler düşküne
İmam Zeynel'in aşkına
Gel dertlere derman eyle

İmam Bakır'ın katına
Cafer'in ilm-i zatına
Musa Rıza hürmetine
Gel dertlere derman eyle

Şah Taki'nin hem Naki'nin
İmam Hasan'ül Askeri'n
Yargılamak senin şanın
Gel dertlere derman eyle

Gelip Hak'tan dilek dile
Mehdi sahip zaman gele

Dedemoğlu secde kıla
Gel dertlere derman eyle

Duvazimam 3

Duvazimam okununca
Kulak verip dinlemeli
İki gönül bir olunca
Kılavuzu n'eylemeli

İki gönül bir oturur
Hazıra selam yetirir
İrehber erkân getirir
Ona niyaz eylemeli

Niyaz indi niyaz haktan
Şu mahlukun işi bühtan
Korkmaz mısın ol Allah'tan
Sözü doğru söylemeli

Sözü doğru söyleyigör
Bir ummanı boylayıgör
Sen bir iyilik eyleyigör
Kötülüğü n'eylemeli

Kötülük kötüden çıkar
Bu demde ırmaklar akar
Teslim Abdal delil yakar
Ona niyaz eylemeli

Duvazimamların ardından dede “Allah Allah.” der, cemaat secdeye iner. Dede sözlü gelenek içinde aklına gelecek şekilde doğaçlama bir şekilde dua verir. Dedenin verdiği dualara örnek olarak şu dua (gülbank) verilebilir: “Vakitler hayrola, hayırlar fethola, şerler defola, münkir münafik berbat ola. Hakk Muhammed Ali göre, gözete, saklaya, bekleye,

ne oldum ne olacağım dedirtmeye. Fatma Ana iki cihanda yardımcımız ola. Alibaş Hızır yardımcımız ola. Hacı Bektaş-ı Veli sırr-ı aziz keşfi kerameti hazır ve nazır ola. Bu muhabbeti, bu didarı cümlemize nasip eyleye. Dil bizden, kabulü Hakk'tan ola. Gerçeğe hû mümine ya Ali.” Duanın ardından cemaat secdeden doğrulur. Zakirler ikinci duvazimamları okumaya başlar:

Duvazimam 1

Her sabah her sabah ötüşür kuşlar
Allah bir Muhammed Ali diyerek
Bülbül de gül için figâna başlar
Allah bir Muhammed Ali diyerek

Kıblemizden kismetimiz verile
Arı da iniler kudret balına
Veysel Karan gitti Yemen eline
Allah bir Muhammed Ali diyerek

Biz çekelim imamların yasını
Dinleyelim gerçeklerin sesini
İmam Hasan içti ağı tasını
Allah bir Muhammed Ali diyerek

Mümin olan inc'elekten elendi
Talip olan Hak yoluna dolandı
Şah Hüseyin al kanlara bulandı
Allah bir Muhammed Ali diyerek

İmam Zeynel parelendi bölündü
Muhammed Bakır'a secde kılındı
İmam Cafer'e de erkân çalındı
Allah bir Muhammed Ali diyerek

Uçtu gönül kuşu bulmaz yuvası
Serimize çöktü Şah'ın havası

Musa Kâzım Rıza'nın da duası
Allah bir Muhammed Ali diyerek

Taki ile Naki bir olup gitti
Ol Hasan Askeri nur olup gitti
Mehdi mağarada sır olup gitti
Allah bir Muhammed Ali diyerek

Fatma Düldül Kamber durdu duaya
İsa kahreyledi çıktı havaya
Şehriban soyundu bindi deveye
Allah bir Muhammed Ali diyerek

Dört kitap indi dört dine düştü
Kur'an Muhammed'in virdine düştü
Kul Himmet, pirinin derdine düştü
Allah bir Muhammed Ali diyerek

Duvazimam 2

Medet Allah ya Muhammed ya Ali
Yusuf kuyusundan zindana düştüm
Gülbengi çekilen Bektaş-ı Veli
Gayretiniz yok mu ummana düştüm

Fatıma Ana'nın eteğin tuttum
Server Muhammed'e göz gönül kattım
İmam Hasan ile çok metah sattım
Şah Hüseyin ile dükkâna düştüm

İmam-ı Zeynel'e can kurban ettim
Muhammed Bakır'la musahip tuttum
Cafer-i Sadık'a göz gönül kattım
Naci deryasından ummana düştüm

Musa Kâzım Şah Rıza'ya kavuştum
Kerbelâ Çölü'nde cenge giriştim
Yezit ordusuyla hayli vuruştum
Yaralandı sinem al kana düştüm

Taki Naki Askeri'dir nurumuz
Mehdi mağarada gizli sırrımız
Cebrail ölümüz Cerrah berimiz
Kırkların ceminde erkâna düştüm

On İki İmam dergâhında ölüm var
Gece gündüz sohbetim var demim var
Çok günahım varsa neden gamım var
Ali gibi Şah-ı Merdan'a düştüm

Kul Himmet Üstadım bu nasıl yazı
Lezzet verir şirin muhabbet tuzu
Ali'nin alnında Zöhre yıldızı
Meyli muhabbeti Selman'a düştüm

Duvazimam 3

Pervaneyi aşk oduna yandıran
Aman Şah-ı Merdan sen imdat eyle
Dalga vurup deryaları coşturan
Aman Şah-ı Merdan sen imdat eyle

Mansur'u öldürüp dara astıran
Çekip Zülfikâr'ı taşı kestiren
Miraçta Muhammed'e nişan gösteren
Aman Şah-ı Merdan sen imdat eyle

Fani imiş şu dünyanın ötesi
Söylerim sözümü var mı hatası

Hasan ile Hüseyin'in atası
Aman Şah-ı Merdan sen imdat eyle

Zindanda Zeynel'in payını veren
Muhammed Bakır'ın gönlüne giren
Mahrum kalmaz dergâhına yüz süren
Aman Şah-ı Merdan sen imdat eyle

İmam Cafer Kâzım Musa-i Rıza
Mümine rahmet Yezit'e ceza
Sahib-i Zülfikar hem hulk-i rıza
Aman Şah-ı Merdan sen imdat eyle

Taki Naki hem dertlerin devası
Hasan'ül Askeri Mehdi livası
Muhammed Mustafa sırr-ı Hüda'sı
Aman Şah-ı Merdan sen imdat eyle

Kul Himmet'im ziyan etmez kârında
Her kulun bir sevdası var serinde
Dünyada ahrette mahşer yerinde
Aman Şah-ı Merdan sen imdat eyle

Duvazıamların ardından dede "Allah Allah." der, cemaat secdeye iner. Dede sözlü gelenek içinde aklına gelecek şekilde dua verir, duanın sonunda geçen "Gerçeğe hû mümine ya Ali." sözünden sonra cemaat secdeden doğrulur. Zakirler aşağıdaki tevhibi okur:

Tevhit (Duvazımam)

Bugün bize pir geldi
Gülleri taze geldi
Önü sıra Kamber'i
Aliyy'el Murteza geldi

Ali bizim şahımız
Kâbe kiblegâhımız
Miraçtaki Muhammed
O bizim padişahımız

Padişahım Yaradan
Okur aktan karadan
Ben pirden ayrılmam
Bin yıl geçse aradan

Eyvallah şahım eyvallah
Hak la ilahe illallah
Eyvallah pirim eyvallah
Adı güzeldir, güzel şah

Aramı uzattılar
Yarama tuz bastılar
Fazlı'dan bir kul geldi
Bedestanda sattılar

Satarlar bedestanda
Ses gelir gülistanda
Muhammed'in hatemi
Bergüzarıdır aslanda

Gel güzarım aslanım
Sevdasını çekerim
Ben pirden ayrılalı
Gözyaşımı dökerim

Gözyaşımı dökerim
Gör Mevla'nın işini
Keşiş kurban eyledi
Yed'oğlunun başını

Keşiş kurban eyledi
Ne hoş bir an eyledi
Yeryüzünde melekler
Hepsi figân eyledi

Figân eder melekler
Kabul olsun dilekler
Yezit bir dert eyledi
O dert beni del'eyler

Eyvallah şahım eyvallah
Hak la ilahe illallah
Eyvallah pirim eyvallah
Adı güzeldir, güzel şah

Yezit bir dert eyledi
İmamlar vird eyledi
Şahım bir şehir yaptı
Kapusun dört eyledi

Dört eyledi kapusun
Lal ü cevher yapusun
Yezitler şehit etti
İmamların hepsin

Eyvallah şahım eyvallah
Hak la ilahe illallah
Eyvallah pirim eyvallah
Adı güzeldir, güzel şah

Hasan'a ağı ezdiler
Hüseyin'e nice kıydılar
Zeynel ile Bakır'ı
Bir zindana koydular

Zindan değil cezadır
Cafer Kâzım Rıza'dır
Rıza'nın binbir ismi
Yollarını gözetir

Taki Naki ağladı
Gözyaşını çağladı
Asker ile Mehdi'yi
On ikiye bağladı

On ikidir katarım
Türlü metah satarım
Yükümüz cevherdendir
Satarım müşteriye

Satarım müşteriye
Kervan kalka yürüye
Cebrail'i eş etti
Cennetteki huriye

Huriye eş eyledi
Hatırını hoş eyledi
Kuluna kanat verdi
Havada kuş eyledi

Havada kuş eyledi
Kuş eyledi havada
Gezer düzde ovada
Melekler saf saf oldu

El kaldırmış duada
Hatayî'm hâl çağında
Hak gönül alçağında

Yüz bin Kâbe yapmazsa
Bir gönül alçağında

Eyvallah şahım eyvallah
Hak la ilahe illallah
Eyvallah pirim eyvallah
Adı güzeldir, güzel şah

Duvazimamların ardından dede “Allah Allah.” der, cemaat secdeye iner. Dede sözlü gelenek içinde aklına gelecek şekilde dua verir, duanın sonunda geçen “Gerçeğe hû mümine ya Ali.” sözünden sonra cemaat secdeden doğrulur. Zakirler aşağıdaki Hz. Peygamber’in miraç olayını anlatan miraçlamayı okur:

Miraçlama

Geldi Cebrail çağırdı
Hak Muhammed Mustafa'ya
Hak seni miraca okur
Davetine kadir Hüda

Evvel emanet budur ki
Piri rehberi tutasın
Kadim erkâna yatıp
Tarık ile müstakime

Muhammed sükûta vardı
Yoktur senden bir aziz
Şimdi senden el tutayım (Cemaatteki herkes yanındakiyle el ele tutuşur.)
Hak buyurdu vedduha

Muhammed belin bağladı (Herkes beline kemerbest bağlar gibi yapar.)
Anda hazırı Cebrail
İki gönül bir oluban
Yürüdüler dergâha

Vardı dergâh kapısına
Gördü orda aslan yatar
Aslan anda hamle kıldı
Boşa da koptu bir fena

Buyurdu sırr-ı kâinat
Korkma ya habibim dedi
Hatemi ağzına ver ki
Aslan istiyor nişane

Hatemi ağzına verdi
Aslan oldu anda sakin
Muhammed'e yol verildi
Aslan da gitti nihane

Vardı Hakk'ı tavaf etti
Evvela bunu söyledi
Ne çetin şirin var imiş
Hayli cevreyledi bana

Gördü bir biçare derviş
Hemen yutmağın diledi
Ali de benle olaydı (Cemaat hep bir ağızdan "Allah Allah." der.)
Dayanaydım ol şaha

Ey benim sırr-ı devletim
Sana tabidir Habibim
Eğiliben secde kıldı (Cemaat secdeye eğilip niyaz olur ve doğrulur.)
Eşiğine kıblegâha

Doksan bin kelam danıştı
İki gönül dost dostuna
Tevhidi armağan aldı (Cemaat eline niyaz olur.)
Yeryüzündeki insana

Kudretten üç hon geldi
 Süt elmayı baldan aldı
 Muhammed destini sundu
 Nuş eyledi emrullah

Muhammed ayağa durdu (Cemaat, dedeler ve zakir ayağa kalkıp dara durur.)
 Ümmetini diledi
 Cümlesine rahmet olsun
 Dedi ağladı Kibriya

Eğiliben secde kıldı (Cemaat secdeye eğilip niyaz olur ve doğrulur.)
 Hoşca kal sultanım dedi
 Kalkıp evine giderken
 Yolun uğrattı Kırklara

Vardı Kırklar makamına
 Oturuban oldu sakin (Cemaat tekrar yerine edep-erkân bir şekilde oturur.)
 Cümlesi de secde kıldı (Cemaat secdeye inip niyaz olur ve doğrulur.)
 Eşiğine kıblegâha

Secdeye indirdi özün (Cemaat secdeye inip niyaz olur ve doğrulur.)
 Turaplara sürdü yüzün (Cemaat ellerini yüzüne sürer.)
 Cebrail getirdi üzüm (Dede cemaate doğru üzüm serper.)
 Hasan ile Hüseyin'e

Anda Selman hazır idi
 Şeydullahını diledi
 Bir üzüm tanesi koydu
 Selman'ın keşkullahına

Kudretten bir el geldi
 Ezdi bir engür eyledi
 Hatemi parmakta gördü
 Uğradı bir müşkül hâle

Canım size kimler derler
Şahım bize Kırklar derler
Cümleden ulu yolumuz
Eldedir külli varımız

Birimize neşter vursan
Bir yere akar kanımız
Cümleden ulu yolumuz
Eldedir külli varımız

Madem size Kırklar derler
Nedendir eksik biriniz
Selman Şeydullah'a gitti
Ondandır eksik birimiz

Selman Şeydullah'tan geldi
Hû deyip içeri girdi
Muhammed esredi çoştı
Tacı başından da düştü

Ol şerbetten biri içti
Cümlesi oldu hayran
Mümin müslim üryan büryan
Hep girdiler semaha (Cemaatteki tüm canlar yerinde ayağa kalkar ve semah döner gibi sallanır.)

Cümlesi de el çırpıben
Dediler Allah Allah
Muhammed bile girdi
Kırklar ile semaha

Muhammed de çoşa geldi
Tacı başından düştü

Kemeri kırk pare oldu
Hepsi sardı Kırklara

Muhabbetler galip oldu
Yol erkân yerin aldı
Muhammed'i gönderdiler
Hatırlar oldu sefa

Muhammed evine gitti
Ali Hakk'ı tavaf etti
Hatemi önüne koydu
Dedi saddaksın Mürteza

Evveli sen ahiri sen
Batını sen zahiri sen
Cümle işler sana bağlı
Dedi Şah-ı Enbiya

Şah Hatayî'm vâkîf oldu
Bu sırrın ötesine
Hakk'ı inandıramadı
Özü çürük ervaha

Miraçlama sonunda dede tüm cemaate dua verir. Ardından cemaat yerine oturur ve sakacı meydana gelir, dede dua verir ve zakirler mersiye okurken sakacı cemaatin tamamına saka suyu dağıtır. Mersiye okunurken su dağıtımı esnasında sakacı ara ara "Aşk içene, rahmet göçene, lanet Yezit'e." diye seslenir. Zakirler genelde şu mersiyeyi okur:

Bugün matem günü geldi
Ah Hasan'im vah Hüseyin'im
Senin derdin bağrım deldi
Ah Hasan'im vah Hüseyin'im

Kerbelâ'nın önü yazı
Yüreğimden çıkmaz sızı

Yezitler mi kırdı sizi
Ah Hasan'ım vah Hüseyin'im

Bizimle gelenler gelsin
Serini meydana koysun
Hüseyin'le şehit olsun
Ah Hasan'ım vah Hüseyin'im

Kerbelâ'nın yazıları
Şehit düştü gazileri
Fatma Ana kuzuları
Ah Hasan'ım vah Hüseyin'im

Esti deli poyraz esti
Kâfir Mervan bizi bastı
Hüseyin'in başını kesti
Ah Hasan'ım vah Hüseyin'im

Kerbelâ'nın önü düzdür
Geceler bana gündüzdür
Şah Kerbelâ'da yalnızdır
Ah Hasan'ım vah Hüseyin'im

Gökte yıldız paralandı
Şehriban Ana karalandı
Hüseyin'im yaralandı
Ah Hasan'ım vah Hüseyin'im

İmam Hüseyin attan düştü
Kâfir gelip kanın içti
Atı Medine'ye kaçtı
Ah Hasan'ım vah Hüseyin'im

Bir su verin masum cana
Yezit içti kana kana

Fatma Ana yana yana
Ah Hasan'ım vah Hüseyin'im

Kerbelâ'da biter yonca
Boyu uzun beli ince
Şah Hatayî'm katarınca
Ah Hasan'ım vah Hüseyin'im

Mersiye'nin bitiminde sakacı meydana gelip dara durur ve cemaate dönerek su içmeyen olup olmadığını sorar, eğer varsa hemen su verir ve meydana gelip dara durur. Dede dua verir, ardından meydana niyazcı (lokmacı, nakip) gelir. Dede niyazcıya ve elindeki lokmaya dua verir, niyazcı duanın ardından elindeki tepsideki lokmaları cemaate dağıtır. Dağıtım işlemi bittikten sonra niyazcı meydana gelir, cemaate dönerek “Elimde yoktur tartı ile terazi. Herkes hakkına oldu mu razı?” diyerek üç kere sorar, sorunun ardından cemaat “Razıyız.” dedikten sonra niyazcı dara durur ve dede dua verir.

Nakip hizmetinden sonra on iki hizmet tek tek meydana gelir, dara durur ve dededen dua alır. Dedenin “Govsuz gıybetsiz evine gidenin, başını yastığa koyanın Hakk muradını vere. Sırrı sır edenin demine hû.” duasıyla cem bitmiş olur ve cemaat aşevine giderek kesilen kurbanları ve pişirilen lokmaları dedenin duası ve desturuyla yer.

5.1.4. Hızır Cemi

Hızır cemi, Hızır aşkına tutulan orucun son gününde icra edilen cem ibadetinin adıdır. Hızır orucu Musa-i Hardi Ocağı geleneğinde üç gün tutulmakla birlikte orucun son günü ocak ayının son perşembesine gelecek şekilde tutulur. Ocak ayının son perşembe akşamı Hızır cemi icra edilmektedir. Hızır cemindeki ibadet sıralaması ve ritüeller birlik cemiyle aynıdır. Hızır ceminde ekstra olarak Hızır lokması çıkarılır. Burada köylü cem öncesinde toplanan parayla kurban keser, kömbe adı verilen çörek yapar ve toplu bir şekilde oruç açıldıktan sonra Hızır cemi icra edilir. Günümüzde Musa-i Hardi Ocağı dede ve talipleri Hızır cemini İstanbul Garip Dede Cemevi'nde cemevine gelen cemaatle birlikte icra etmektedir. Hızır ceminde içinde Hızır'ın adının geçtiği duvazimamlar okunmaktadır. Musa-i Hardi Ocağı geleneğinde ocak zakirlerinden Muharrem Demir (01.03.2018) yıllardır Hızır cemlerinde aşağıdaki duvazimamların okunduğunu dile

getirmiş ve duvazımamın sözlerinin şu şekilde olduğunu belirtmiştir. (Muharrem Demir, 62 yaşında, emekli, Hüsükuşağı doğumlu):

Duvazımam 1:

Ey hoca-yı Hızır sığındım sana
Birliğin hakkı için bağışla bizi
Her nerde çağırırsam hazırsın ayan
Sırr-1 kâinata bağışla bizi

Cümle mucizatlar sendedir nazar
Sırr-1 arsal kabi kavsinin bezer
Levh ü mavfi nisa emelin yazar
Vücudun ihsanına bağışla bizi

Muhammed Mustafa nur-1 Kibriya
Haydar-1 Kerrar'sın o sırr-1 Hüda
Miskin biçareyim kılmayın cüda
Kibra-yı Zehra'ya bağışla bizi

Hasan'la Hüseyin tacım oluptur
İmam-1 Zeynel hacım oluptur
Muhammed'el Bakır miracım oluptur
Cafer-i Sadık'a bağışla bizi

Musa-yı Kâzım'dır darım durağım
Ali-yi bin Rıza'dır şems-i çırağım
Şah Taki Naki'ye yüzüm süreyim
Aliy'el Naki'ye bağışla bizi

Hasan'ül Askeri vahdet kânıdır
Ayn'el yakın arifler irfanıdır
Ali Abbas Mehdi'nin dost devranıdır
Mansur'un darına bağışla bizi

Hatayî'm Hüda'nın sırrı oluπτur
 Bir gönöl Musa'nın turu oluπτur
 Çar pare çehrenin sırrı oluπτur
 Sır olan Settar'a bağışla bizi

Duvazimam 2

Çok günah işledim senin katında
 Eriş Şah-ı Merdan sen imdat eyle
 Kul daralmayınca Hızır yetişmez
 Yetiş Hızır Nebi sen imdat eyle

Yalvarması boynumuza farz oldu
 Edep erkân müminlere farz oldu
 Müminin secdesi Hak niyaz oldu
 Yetiş Hızır Nebi sen imdat eyle

Kimi kaildir mahşere kalan davaya
 Şah Hasan'a ağı verdi Muaviye
 İmam Hüseyin mürvet eyle canıma
 Yetiş Hızır Nebi sen imdat eyle

Zeynel'i zindana atan o soydur
 Muhammed Bakır'a verilen paydır
 İmam Cafer erkânı kadim bir yoldur
 Yetiş Hızır Nebi sen imdat eyle

Musa Kâzım ile salâyı veren
 İmam Rıza ile mescide giren
 Taki ile Naki carına gelen
 Yetiş Hızır Nebi sen imdat eyle

Askeri'nin askerine katılan
 Kul olup Behl, Buhara'da satılan

Çöl Kûfe şehrinde nâra atılan
Yetiş Hızır Nebi sen imdat eyle

Kırkların cemine beraber gelen
Server Muhammed'in tacını alan
Sancağını çeküb Zülfikar çalan
Yetiş Hızır Nebi sen imdat eyle

Fakir Edna'm der ki bu sırra eren
Üstadım Hatayî dârına duran
Tamuda yanar mı nurunu gören
Yetiş Hızır Nebi sen imdat eyle

Resim 5.3. İstanbul Küçükçekmece Garip Dede Cemevi Musa-i Hardi Ocağı Hızır cemi
(31 Ocak 2019)

5.2. Semah

Semah, Alevi Bektaşi inancında cem ibadeti içinde belli bir aşamadan sonra müzik eşliğinde kadın-erkek bir arada, vect hâlinde müziğin ritmine göre icra edilen ibadettir. Alevi Bektaşi kültüründe genel olarak semah cemin belli bir aşamasında miraçlamadan sonra dönülmektedir. Semah, Anadolu'nun farklı yerlerinde “semah, samah, zemah, zamah, sema” gibi çeşitli isimlerle anılmakla birlikte semahın şekli, müziği ve adı yöreden yöreye değişiklik göstermektedir.

Musa-i Hardi Ocağı'nda semah cemde icra edilen hizmetlerden biri olarak görülmektedir. Semah cemde dönülmekle birlikte semahın cem ibadeti dışında dönülmesine hoş bakılmamaktadır. Buna mukabil günümüzde Abdal Musa, Hacı Bektaş Veli anma etkinliklerinde semahın dönülmesi de bu noktada yöre halkı tarafından benimsenmiştir.

Musa-i Hardi Ocağı geleneğinde semah iki cihan serveri Muhammed Mustafa'nın Kırklar ceminde cennetten geldiğine inanılan bir üzüm tanesini pay edip paylaştırdıktan sonra aşka gelerek semah dönmesinden dolayı çok kutsaldır. Bununla birlikte cemlerde semah cemin başında ve ikinci olarak miraçlamadan sonra icra edilmektedir. Semahın herhangi bir şekli bulunmamakla birlikte semah dönenler müziğin ritmine göre dönerler; sağ el göğe, sol el yere doğrudur. Buradaki mana “Hakk'tan alıp halka veririz, hiçbir şeyi kendimize mal etmeyiz.” felsefesidir. Semah “ağırlama”, “hızlanma” ve “çark” olmak üzere üç aşamadan oluşmaktadır. Ayrıca cemlerde mürşit ocağına bağlı -İmam Zeynel Abidin Ocağı- dedeler semah dönerken tüm cemaat ayakta Fatma Ana darında durur.

5.3. Oruç

Oruç, Alevi Bektaşi inancında yılın belli dönemlerinde ya da farklı olaylar sonucunda tutulan bir ibadettir. Gelenek içinde oruç, yatmadan önce -uyku saatinden önce- yemek yenir, uyuduktan sonra tekrar yemek yemek için -sahur- kalkılmaz. Bir sonraki gün güneşin batmasından sonra oruç açılır. Oruç ibadeti esnasından herhangi bir yiyecek ya da içecek tüketilmez. İnanç içinde her orucun farklı bir anlamı ve kökeni bulunmaktadır. Alevi Bektaşi inancından tutulan oruçları vasıflarına göre “yas oruçları, şükür oruçları ve ceza oruçları” olmak üzere üç ana başlıkta toplamak mümkündür.

5.3.1. Yas Oruçları

Musa-i Hardi Ocağı inanç yapısı içerisinde genel itibarıyla Ehlibeyt hanedanlarının şehit edilmesinden ötürü yas oruçları tutulmaktadır.

5.3.1.1. Masum u Pak orucu

Muharrem orucu başlamadan üç gün evvelinden önce tutulan üç günlük matem orucudur. Musa-i Hardi Ocağı geleneğinde bahsedilen masum u pak orucu, Ehlibeyt'in çocuk çağında Kûfe'de şehit edilen İmam Hüseyin'in musahibi Müslim Akil'in oğulları Muhammed ve İbrahim ile İmam Hüseyin'in Kerbelâ'da kundakta altı aylıkken şehit edilen oğlu Ali Asgar için tutulan yas orucudur. Masum u pak orucunun kuralları ocak geleneğinde muharrem orucuyla aynıdır. Masum u pak orucunun maneviyatının daha yüksek olduğuna inanıldığından daha dikkatli tutulmasına özen gösterilmektedir.

5.3.1.2. Muharrem orucu

Muharrem orucu, Musa-i Hardi Ocağı inancında en önemli konumda olan yas orucudur. Muharrem orucu Hicri yılbaşının birinci günü, Kurban Bayramı'nın ilk gününden itibaren yirmi yün sayılarak tutulmaya başlanır. Muharrem orucu gelenekte on iki gün tutulmaktadır. Bu durumun sebebi şu şekilde aktarılmaktadır: “Kerbelâ vakasının 10 Muharrem'e kadar sürüp 10 Muharrem'de İmam Hüseyin'in şehadet edilmesinin ardında muharrem'in 11. gününde İmam Zeynel Abidin Şam'da zindanda tutulup 12. günde salınır. Bunun üzerine Ehlibeyt muhipleri İmam Zeynel Abidin'in kurtulmasının aşkına şükür kurbanı keserler.”

Ocak geleneğinde muharrem orucuna “On İki İmam orucu, imamlar orucu, yas-ı matem orucu” da denilmektedir. Sahur ya da iftar kavramları olmamakla birlikte bunların yerine oruca niyet ya da oruç açma kavramları kullanılmaktadır. Bununla birlikte oruca niyet ederken uyuma saatinden sonra yemek yenmez, ertesi gün güneş batıncaya kadar herhangi bir yiyecek ya da içecek tüketilmez. On iki günlük oruç süresince direkt su içilmez. Buradaki mesaj Hz. Hüseyin ve yanındaki 72 yakınının Yezit tarafından susuz bırakılarak şehit edilmesini anmak ve onlarından çektiği çileyi bir nebze de olsa anlayabilmektedir. Oruç açıldıktan sonra da direkt su içilmez, vücudun su ihtiyacını

karşılatabilmek adına ayran, çorba, çay, meyve suyu, hoşaf gibi içecekler tüketilir. Ocak geleneğinde muharrem orucu tam bir yas havasında geçirilmektedir. Ocak dedelerinden Hüseyin Doğan'ın deyimiyle “Kişinin en yakınına kaybettiğinde tuttuğu yas” gibi bir matem tutulmaktadır. Muharrem orucu boyunca düğün, nişan gibi eğlenceler tertip edilmez, yasta olunduğu için sakal tıraşı olunmaz, televizyon izlenmez, duş alınmaz; hiçbir canlıya zarar verilmemesi inancından ötürü en yenilmez, yumurta yenilmez; kurbanı temsil ettiğine inanıldığı için elma tüketilmez, telakkide Kerbelâ'daki vahşeti hatırlattığı için soğanın başı kesilmez. Köy hayatında bu inanışlar canlı bir şekilde yaşatılırken şehirleşmeyle birlikte bu inanışların bazıları terk edilmiştir. Söz gelimi şehir hayatında duş almama, televizyon izlememe, tıraş olmama inanışları imkânlar el vermediği için ortadan kalkmıştır. Muharrem orucu süresince her akşam “muharrem erkânı, muharrem sohbeti” denilen törenler düzenlenmektedir. Bu törenler öncesinde cemaat orucunu açmakta, ardından cemevinde dedenin Alevilik, muharrem orucu, On İki İmam gibi konularda bilgilendirici sohbetini dinlemekte; İmam Cafer Buyruğu, Kumru, Hadikatü's-Süeda, Tam Hüsniye gibi kutsal olduğuna inanılan kitaplar okunmakta ve ağıtlar (mersiyeler) söylenmektedir. Gelenek içinde bu sohbetlerde bağlama çalınmayıp mersiyeler müziksiz çıplak insan sesiyle söylenmiştir ancak günümüzde mersiyeler bağlama ve keman eşliğinde söylenmektedir. Musa-i Hardi Ocağı'nda oruç bitiminde, orucun 12. gününde cemaatin ve orucu eksiksiz 12. yılında tutanların verdiği parayla İmam Zeynel Abidin'in Kerbelâ'da kurtulmasından ötürü şükür kurbanı kesilir ve kesilen kurban lokmasıyla lokma ne zaman pişerse muharrem 12. günü oruç açılır. Kurban lokmasıyla birlikte imece usulü toplanan malzemelerle Nuh Peygamber'den miras kaldığına inanılan aşure kaynatılır ve lokmayla birlikte cemaate dağıtılır. 1400 yıldır geldiğine inanılan bu gelenek kuralları katı bir şekilde hâlâ devam etmektedir.

Musa-i Hardi Ocağı anlayışına göre muharrem ayı ve orucu çok kutsal bir konumdadır. Bu boyut öyle bir önem arz etmektedir ki ocak dede ve talipleri birçok peygamber hadisesinin de Kerbelâ olayının gerçekleştiği 10 Muharrem'de gerçekleştiğine inanılmaktadır. Bu anlayışa göre “Hz. Âdem'in Allah tarafından affedilmesi, Hz. Nuh'un tufandan kurtulması, Hz. Yunus'un balığın karnından kurtulması, Hz. Eyüp'ün hastalığının geçmesi, Hz. Musa'nın Firavun'un elinden kurtulması, Hz. Yusuf'un atıldığı kuyudan kurtulması, Hz. İsmail'in dünyaya gelmesi, Hz. İsa'nın çarmıha gerilirken Allah tarafından göğe çekilmesi, Hz. Davut'un duasının kabul edilmesi, Hz. Yakup'un gözlerinin açılması, Hz. Muhammed'in hicretinin gerçekleşmesi” gibi olayların 10

Muharrem'de gerekleŒmiŒtir. Bu anlayıŒ ocak mensupları arasında günümüzde devam etmektedir.

5.3.1.3. Hz. Ali orucu

Hz. Ali orucu, Musa-i Hardi Ocağı'nda Hz. Ali'nin Œehadeti aŒkına tutulan yas orucudur. İnanıŒa göre Hz. Ali İbn Mlcem tarafından ramazan ayının 19. günü sabahleyin evinin kapısının önünde zehirli hançer darbesiyle yara almıŒtır. Hz. Ali, ramazanın 19 ve 20. günlerini hasta geirmıŒ, 21. günü Œehadet Œerbetini imiŒtir. Bundan dolayı Musa-i Hardi Ocağı mensupları ramazan ayının 19, 20 ve 21. günlerinde yas orucu tutmaktadırlar. Ocak geleneğinde Hz. Ali'nin ölüm günü olan 21 Ramazan'da Œehadet haberi dokuz gün sonra Œam'a ulaŒınca bu hadise Muaviye tarafından kutlandığına, Œeker dağıttığına inanıldığından Œeker Bayramı, Musa-i Hardi Ocağı mensupları arasında kutsal değildir ve kutlanmamaktadır.

5.3.2. Œkr Orucu

Musa-i Hardi Ocağı inanç yapısında dilenen dilekler gerekleŒtiđinde kiŒinin istediği gerekleŒtiđinde adak olarak adadığı gün sayısı kadar oruç tutar. Bu gelenek hâlâ günümüzde bazı kesimlerde varlığını devam ettirmektedir. Köy hayatında ocak mensupları arasında perŒembe günleri tutulan 48 perŒembe (halk arasındakile adıyla 48 cuma) oruç tutulmaktadır. KiŒiler mübarek olduğuna inandıkları için perŒembeye ulaŒtıkları için Œkr orucu tutmuŒlardır. Ancak bu gelenek ŒehirleŒmeyle birlikte ocak mensupları tarafından terk edilmiŒtir ve bugün bu oruç utulmamaktadır.

5.3.3. Ceza Orucu

Musa-i Hardi Ocağı cem ibadetlerinde rızalık olgusu alıŒtıđından taliplerinden hafif hatalarından dolayı dede ve cemaatin rızalığıyla kiŒiye ceza orucu tutturulur. KiŒi itiraz etmeden bu ceza orucunu ifa eder. Ceza orucu genellikle yedi gün ve katları Œeklindeyir.

5.4. Cenaze Erkânı

Cenaze erkânı, Alevi Bektaşî inancında ölen kişinin ardından çeşitli dualar okunarak, ağıtlar eşliğinde ahirete uğurlama törenidir. Musa-i Hardî Ocağı geleneğine göre ölen tendir, ruh ölmemektedir. Bundan dolayı her ne kadar yas tutma geleneği köy halkı tarafından diri bir şekilde yaşatılsa da ruhun ahirete intikal ettiğine ve yaşadığına inanılmaktadır. Bu inanç bağlamında ölen kişinin arkasından “Hakk rahmet ede, devri daim olsun, ışıklar içinde uyusun...” gibi dua edilmektedir. Ahirete intikal eden kişi için ölmek tabirinden çok “Hakk’a yürümek” tabiri kullanılmaktadır. Bununla birlikte cenaze uğurlama töreni için cenaze namazı yerine cenaze erkânı, hakka yürüme erkânı, dardan indirme erkânı denilmektedir. Musa-i Hardî Ocağı köy yaşamında ölen kişi için düzenlenen töreni dede ya da dede olmayan bir kişi yürütebilmektedir. Bu törende ölen kişiye abdest aldırılır, kefene sarılır ve defnedilecek noktaya getirilerek orada ölen kişi için kısa bir dua edilir. Bu duada ayetlerin okunması geleneği bulunmamakla birlikte kimi zaman Fatîha suresinin okunduğu görülebilir. Kısa bir dua merasiminin ardından orada bulunan kişilerden rızalık alınarak ölen kişi defnedilir. Defin işlemi gerçekleştirildikten sonra ölen kişinin evinde ya da farklı bir evde “kazma kürek hakkı” denilen kurban kesilir ve cenazeye katılanlara yemek (lokma) verilir. Sonrasında ölümün üçüncü, yedinci, kırkıncı, elli ikinci gününde dua okunur; kırk yemeği ve seneidevriyesinde dua okunup yemek verilir. Şehre göçle birlikte Musa-i Hardî Ocağı’nda cenaze erkânı Türkçe dualar ve ayetler eşliğinde gerçekleştirilmektedir. Buna göre ölen kişi için dede ya da hoca rızalık aldıktan sonra İhlas, Fatîha surelerini okuyup çeşitli dualar ettikten sonra cenaze merasimini sona erdirir (Doğan, 2017: 26-35). Ayrıca Musa-i Hardî Ocağı mensuplarının cenazeleri günümüzde daha çok İstanbul Küçükçekmece Garip Dede Türbesi Cemevi’nden kaldırılmaktadır.

6. MUSA-İ HARDİ OCAĞI'NDA DEDELİK KURUMU

6.1. Dedelerin Vasıfları

Musa-i Hardi Ocağı dede ve taliplerine göre bir kişinin dede olabilmesi için öncelikle ocakzade olması yani Hz. Muhammed'in soyundan gelmesi gerekmektedir. Bu ifade Alevi Bektaşî kültüründe dedeler için "seyyid-i sâdât" kavramıyla ifade edilmektedir. Dede soyundan gelmeyen bir kişinin dedelik görevini yerine getirmesi ve dede postuna oturması mümkün değildir. Ocak anlayışına göre bir dedenin mutlaka evli olması gerekmektedir. Nitekim evlilik bir ikrar -yemin- olayı olduğundan ikrarlı olmak dedelerin önemli vasıflarındandır. Bununla birlikte dedelerin evli olmasının yanı sıra kendi talipleriyle evlenmeleri yasaktır. Mürşit-mürit münasebeti, baba-evlat sıcaklığındadır. Peygamberler, ümmetlerine baba mesafesinde olduğu gibi; peygamberlerin varisleri konumundaki mürşitler de müritlerine karşı baba durumundadır (Yılmaz, 2016: 184-185). Dede soyundan gelen bir kişi dede soyundan gelen başka bir kızla ya da başka bir ocağın talibiyle evlenebilir. Dedenin kendi talibiyle evlenememesinin nedeni, talip dedenin çocuğu gibi görülmekte ve bundan dolayı dede-kendi talibi evliliği yasaklanmıştır.

Ocak dedelerinin olmazsa olmaz vasıflarından biri de musahip tutmaları, mürşit huzurunda ikrar vermeleri, yılda bir defa gerçekleştirilen görgü cemlerinde yıl boyunca yaptıklarının hesabını vermeleri ve eline, diline ve beline sahip olmaları gerekmektedir. Musahibi olmayan ve görgüden geçmeyen bir kişi dede soyundan gelse bile dedelik vazifesini yerine getirememektedir.

6.2. Dedelerin Kerametleri

Keramet, Alevi Bektaşî inancı açısından irdelendiğinde; özellikle ocakzadelerin ya da dede soyundan gelmeyen kişilerin olağanüstü olaylar, durumlar göstermesidir. Dedelerin keramet göstermesi konusunda genel olarak var olan kanı, peygamber soyundan geldikleri için soyun göstergesinin bir getirisidir. Bununla birlikte soydan olmayan kişilerin de keramet göstermesi, toplumun herhangi bir olguya katıksız bir şekilde inanmalarıdır.

Musa-i Hardi Ocağı dedelerinin de kerametleri yüzyıllardır yöre halkı tarafından görüldüğü dile getirilmekte olup hâlâ geleneksel olan bu anlatılar ve düşünce dünyası devam etmektedir. Ocak taliplerinin genel olarak gördüğü, bildiği ve anlattığı birçok keramet örneği olmakla birlikte dede ve talipler arasında yaygın olarak bilinen iki keramet bulunmaktadır. Bu anlatıların ilki ocak talibi olan Tuğrul ailesinden derlediğimiz keramet hadisesi şu şekilde cereyan etmiştir (Selçuk Tuğrul, 12.12.2018): Köylüler imece usulü yaz mevsiminde birinin ekinini biçmeye tarlaya giderler. Bu tarla köye uzak bir mesafede ve dağlık bir alandadır. Öğle vaktinde kalabalık olan nüfusa köyden yemek gelmesi gerekmektedir. Ancak yemeğin geleceği vakit oldukça gecikmiştir ve köylü hâliyle yemeğin geleceği köy yoluna doğru bakmaktadır. Ocak dedelerinden rahmetli Hüseyin Doğan Dede; yemeğin köy yolu tarafından gelmeyeceğini, yemeğin ters istikametten geleceğini söyler. Dedenin yaşı oldukça ileri olduğu için köylüler dedenin ne dediğini bilmediğini düşünürler. Bunun üzerinde tarladaki sayısı fazla olan topluluk ekin biçmeye devam eder. Bu arada köyden yola çıkması gereken yemeğin başına bir iş gelmiştir ve köydekiler tarafından yemek tekrar hazırlanmaktadır. Ekin biçilirken Hüseyin Doğan Dede'nin dediği ve köye ters yön olan istikametten katırın üzerinde bir kız, kızın yanında da annesi ve babası gelmektedir. Tarlaya gelen kız ve ebeveyni ile tarlada çalışanlar selamlaşırlar. Kızın babası köylüye Bayramlar ocağının (Musa-i Hardi Ocağı'na bağlı bir sülalenin lakabı) nerede olduğunu sorar ve oraya gideceklerini aktarır. Ardından yaşı ilerlemiş olan Hüseyin Dede, Bayramlar ocağının burası olduğunu söyleyip “Ne getirdiyse getir de yiyelim.” der. Kızın babası köylülere ocağın yerini tekrar sorar ve gitmesi gerektiğini söyler. Dede tekrar ne getirdilerse getirmesini söyler. Baba kestiği ve pişirdiği kurban ile yemekleri getirir ve sofraya kurulur. Kızın babası kızını kucaklayarak dedenin yanına oturtur. Yemek yeme faslı bittikten sonra dede bir sofraya duası verir. Eline aldığı tase kızıya uzatır ve az ötede görünen çeşmeden su getirmesini ister. Annesi ve babası kızdan önce davranıp su getirmek isterler, fakat dede onları oturtur ve kızı su getirmesini tekrarlar. Meğer kötürüm olan kız dedenin himmetiyle ayaklanıp yürür ve su getirir. Dede dua verir ve böylece kötürüm olan kız ayaklanır. Bunun üzerine orada bulunan kişiler Hüseyin Doğan Dede'nin elini öperek dedeye niyaz olurlar (Selçuk Tuğrul, 36 yaşında, muhasebeci, Eminönü doğumlu).

Geleneksel olarak anlatılan diğer bir keramet ise şu şekilde vuku bulmuştur: Hüsüküşağı köyü çevresinde genel olarak Sünni köyler bulunmakla birlikte Sünni köyden biri Hüsüküşağı köyüne gelir. Komşu köyden olan kişiyi gören köylüler Sünni kişiye

nereye gittiğini sorarlar. Kişi de dışının çok ağrıldığını ve Bayramlar ocağına (diğer adıyla Beramonlar) gittiğini, dededen dua alıp ağrısının dinmesini isteyeceğini dile getirir. Bu bahsedilen kişi dede evine gelir ve kapıyı çalar ancak evde kimse olmadığından kapıyı açan olmaz. Bunun üzerine dede evinin önünde bulunan ve köy halkı tarafından kutsal sayılan ceviz ağacına yüzünü sürer ve kişinin dış ağrısı kesilir. Bu anlatıyla dedelerin kerametlerinin sadece kendilerinde değil, buldukları hanede de olduğu ortaya çıkmaktadır. Ayrıca Musa-i Hardi Ocağı dedelerinin kerametlerine çevre köylerdeki Sünni insanların da inandığına ulaşılmaktadır.

6.3. Dedelerin Halk Üzerindeki Etkisi

Musa-i Hardi Ocağı inanç yapısı içerisinde dedelerin konumu önemli bir noktada olmakla birlikte sosyal yaşam içinde dedelerin bir üstünlüğü bulunmamaktadır. Ocak içinde var olan ve cem ibadetlerinde uygulanan dört kapı kırk makamın sembolize edilmesi her alanda görülebilmektedir. Buna göre mürşit-pir-rehber-talip uygulama içinde var olan dört kapı olan şariat, tarikat, marifet ve hakikat kapılarını temsil etmektedir.

Sosyal hayat içinde dede ve taliplerin eşit konumda olması birlikte ibadetin dışında yaşam içinde iki kurumun birlikte düğünlere katılması, tarlada çalışması, köy işlerini yürütmesi bu durumun bir göstergesidir. Dede olanlar talipleri noktasında sadece cem ibadetleri içinde farklı bir konumda olmakla birlikte bunun sebebinin inanç önderi olmaları ve peygamber soyundan geldiklerinden dolayı Hz. Muhammed ve Hz. Ali'nin makamlarını temsil etmeleridir. Nitekim cem ibadetinde var olan bu uygulama da bir üstünlükten ziyade ibadetin seyrinin yönetilmesindedir. Örneğin; dedeler cem ibadetlerinde düşkün ilan edilecek bir kişiyi belirlerken, ceza verirken, nikâh kıyarken, cemi yönetirken bile ortamda bulunan tüm cemaatin rızalığını almak zorundadır, bir kişi dahi razı değilse dede bu görevini ifa edememektedir. Musa-i Hardi Ocağı'nda icra edilen cem ibadetlerinin başında dedelerin cemi yürütebilmek için cemaatten rızalık istemesi de bu durumdan kaynaklanmaktadır.

6.4. Dedelerin Dedesi: Mürşit

Mürşit Alevi Bektaşî inancında en üst makamda bulunan kişidir. Mürşit; yol gösteren, irşat eden anlamına gelmektedir. Mürşit, pirin pirine denir (Çelik ve Balcı, 2016:

127). Dolayısıyla her pir ocağının bir de mürşit ocağı bulunmaktadır. Alevi Bektaşî inancına göre mürşitlik makamı Hz. Muhammed'in makamını temsil etmekle birlikte kimi zaman nefeslerde mürşit olarak Peygamber'in haricinde Hz. Ali, Hacı Bektaş Veli ve bazı yol isimlerinin isimleri de görülebilmektedir. Pir Sultan bir nefesinde mürşit olarak Hz. Muhammed'i ifade etmektedir:

Mürşidim Muhammed bildim yolumu

Rehberim Ali'dir verdim elimi (Çelik ve Balcı, 2016: 127).

Burada da görüldüğü üzere Alevi Bektaşî inancında genel olarak görülen tasavvur Hz. Muhammed'in mürşit, Hz. Ali'nin rehber olduğudur. Ancak Musa-i Hardi Ocağı geleneğinde rehberlik makamı Hz. Muhammed, mürşitlik makamı Hz. Ali, pirlük makamı ise Hz. Hüseyin'e aittir. Bununla beraber Alevi Bektaşî inancında mürşit eteğinden tutmayan bir talibin Hakk'ı bulamayacağı ve Allah'a ulaşamayacağına inanılmaktadır. Nitekim Teslim Abdal bu görüşü bir nefesinde şu şekilde dile getirmiştir:

Mürşidin var ise olursun insan

Mürşidin yok ise kalırsın hayvan

Arasat gününde kurulur mizan

Açılan mizandan rehber isterler (Yardımcı, 2012: 306).

Musa-i Hardi Ocağı dedelerinin mürşit ocağı Malatya Arguvan ilçesine bağlı Kuyudere (Minayık) köyünde bulunan İmam Zeynel Abidin Ocağı dedeleridir. Günümüzde Musa-i Hardi Ocağı dedelerinin mürşit dedesi Erdoğan Temiz Dede'dir. Erdoğan Temiz ile yaptığımız görüşmede (06.03.2019) Erdoğan Dede, Zeynel Abidin ve Musa-i Hardi ocakları arasındaki mürşit-talip ilişkisine binaen şunları dile getirmiştir: "Ocakların bağlı olduğu yer bunların en üst makamı olan Zeynel Abidin'dir. Bu nedenle İmam Zeynel Abidin Ocağı mürşitlik makamıdır. Aslı İmam Rıza Ocağı olan Musa-i Hardi Ocağı da İmam Zeynel Abidin Ocağı'na bağlıdır. Zeynel Abidin Ocağı'na bağlı olan dedeler Musa-i Hardi Ocağı dedelerini görür (görgü cemini yapar). Musa-i Hardi Ocağı'na bağlı olanlar taliplerinin görgüsünü yaparken Zeynel Abidin'e bağlı olan dedeler mürşitlik makamını temsil ederek görgü ceminde hazır bulunurlar, dört kapı (talip, rehber, pir ve mürşit) tamamlanmış olur. "El ele el Hakk'a" anlayışına uygun olarak birbirini tamamlamış olup görgü cemi yapılır." Ardından Erdoğan Temiz Dede görgü cemine

ilişkin bilgi vermeye devam etmiştir: “Görgü cemi, yılda bir kez yapılır, o bir yılın hesabı verilir. Bunun için eksikler tamamlanır, yanlışlar düzeltilir, küskünler barışır, dosdoğru olarak ceme gelinir. Ceme musahip kardeşler ve eşleri birlikte gelir. Sorgu-sualden geçer, oradaki toplumdaki ve birbirlerinden rızalık alınır, duası edilir, daha sonra sitemden (tarık) geçer. ‘Ölmeden önce ölmek’ anlayışına uygun olarak arınmış bir şekilde duasını alır, böylece toplum içinde uyumlu; çevreye ve ailesine saygılı birer insan olarak yaşamaya devam eder. Görgü ceminin olacağını belirtmek için bazı yörelerde Abdal Musa cemi yapılır. Bu cemin amacı toplumu eğitmek, görgü ceminin olacağını belirtmek, görgü cemine hazırlamaktır. Bundan sonra peyik (haberci) kapı kapı dolaşarak cemin olacağını tekrar anımsatır. Bununla birlikte cembaşı ve niyazcılar denilen görevliler belirlenir. Bunlar ceme katılacak olanların bir sorunu olup olmadığını sorarak, araştırarak belirler. Eğer bir sorun varsa rehberlere getirirler, rehber o sorunu çözmek için gidip yardımcı olur. Eğer çözemezse olay pîre aktarılır, pîr sorunu çözmeye çalışır. Genelde sorun çözülür. Oldu ki sorun çözülemezse o zaman mürşitlik makamına iletilir. Mürşitlik makamı en son makamdır. Verdiği karar kesindir, iki tarafı da dinler, mutlaka bir çözüm önerir. Bu çözümü herkesin kabul etmesi gerekir. Gerekirse sorun cemde sorgu sırasında gündeme getirilir, cemdeki bütün canlardan bu konuyu bilip bilmedikleri, olayın nasıl geliştiği öğrenilir. Topluma açık olan bu sorguda neyin ne olduğu ortaya çıkar. Zaten herkes orada doğruyu söyler. Çünkü o sorgu makamı çok kutsal ve değerlidir. Yalan söylese de ibadetinin kabul olmayacağını bilir. Onun için dede şöyle der: ‘Eksiğin varsa tamamla, yanlışın varsa düzelt, döktüğün varsa topla, küskünlüğün varsa barış, karşıma öyle gel.’ Toplum bunu bilmektedir. Bildiği için de önemli olan oraya dosdoğru gelmiş olmasıdır. Çünkü Muhammed Ali’nin yolu yani cemimiz her şeyden, herkesten uludur. O nedenle bizleri bir araya getiren bu güzel yolu sürdürürken içtenliğe, doğruluğa, barışık yaşamaya alışık olmamızdır. Bu, öyle bir yoldur ki kimse kimseyi incitmediği gibi doğaya da zarar vermez. İnsan doğayla bütündür. Doğada mutlu yaşaması için doğanın korunması gerektiği de öğretilir. Yüzlerce yıldır süzülüp gelen bu inanç günümüzde bu anlayışla sürdürülmektedir.” (Erdoğan Temiz, 65 yaşında, emekli öğretmen, Kuyudere doğumlu). Musa-i Hardi Ocağı dedelerinin mürşit kapısı olan Erdoğan Temiz Dede’nin kısa öz geçmişi kendi verdiği bilgilere dayanarak şu şekildedir:

Erdoğan Temiz Dede, Musa-i Hardi Ocağı dedelerinin mürşit kapısıdır, mürşit dedesidir. 1954 yılında Malatya ili Arguvan ilçesi Kuyudere (Minayık) köyünde doğdu. 4. sınıfta İstanbul’a geldi ve öğrenimine burada devam etti. İstanbul Atatürk Eğitim

Enstitüsünden Türk dili ve edebiyatı öğretmeni olarak mezun oldu. Denizli’de başladığı Türkçe öğretmenliğine birçok şehirde devam edip 36 yıllık öğretmenlik hayatının sonunda emekli oldu. Evli ve iki çocuk babası olan Erdoğan Temiz, İstanbul ve Didim’de yaşamaktadır. Çocuklarla ilgili öykü ve masal kitapları yazmıştır.

Erdoğan Temiz Dede, Zeynel Abidin Ocağı’na bağlıdır. Talipleri İmam Rıza Ocağı’na bağlı olup Malatya, Kahramanmaraş, Adıyaman çevresindedir. Her yıl görgü cemi yapıp yolu sürdürmektedir.

7. MUSA-İ HARDİ OCAĞI'NDA ÇEŞİTLİ İNANIŞLAR

7.1. Doğumla İlgili İnanışlar

Doğum, insanoğlu için yüzyıllar boyunca çok farklı ve boyutlarda farklı anlamlara sahip olmuş bir olgudur. İnsan neslinin devamı için temel koşul olan üreme ve doğum, Alevi Bektaşî inancında da çok farklı bir konuma sahiptir. Doğum, kadınlara verilmiş bir sır olarak telakki edilmektedir. Alevi Bektaşî inancında doğum yetisinin kadına verilmiş olması kadının yüksek bir düzeyde olmasına neden olmuştur. Nitekim Allah'ın esmayihüsnasından biri olan "Rahim" adının kadına verilmiş olması ve Hz. Peygamber'in soyunun kadından (kızı Fatıma) yürümesi de bu durumu desteklemiştir. Musa-i Hardi Ocağı'nda da bu inançlar genel itibarıyla var olmakla birlikte Peygamber'in soyunun Fatıma'dan yürümesiyle ilgili Kevser Suresi'nin indirilmesi sözlü gelenekte aktarılmakta ve mümin kadınların Hz. Fatıma'nın yeryüzündeki halifeleri olduklarına inanılmaktadır.

Musa-i Hardi Ocağı geleneğinde doğum hadisesi çok önemli olmakla birlikte doğum noktasında olağanüstü inanışlara da çokça rastlamak mümkündür. Bununla ilgili en önemli inanç Anadolu'nun genelinde yaygın olan türbelere adak dileyip hamile kalmak ve doğumun kolay, sağlıklı gerçekleşmesi hadisesidir. Ayrıca Musa-i Hardi Ocağı taliplerinden Nurhan Tuğrul da doğumlu ilgili bir olayı da araştırmacıya aktarmıştır (04.02.2019): Kaynak kişinin annesinin çocukları doğup doğup ölüyormuş. Nurhan Tuğrul'un annesi ablasına hamileyken köyden başka bir kadın, doğan bebeği göğsünden sokup eteğinden çıkarmış ve "Bu çocuk senin değil, benim." demiş, ardından çocuk yaşamış. Aynı hadise farklı kişilerce de yaşandığı dile getirilmiştir. Buna örnek olarak ocak taliplerinden Emine Karakurt (04.03.2019) aynı olayı gömlek içinden bebeği geçirerek yaşadığını dile getirmiştir (Emine Karakurt, 75 yaşında, ilkokul mezunu, Hüsüküşağı doğumlu). Burada da bir keramet olduğuna inanılmakta ve bu olgu sözlü gelenek içinde yaşatılmaya devam etmektedir.

7.2. Sünnetle İlgili İnanışlar

Sünnet geleneği Musa-i Hardi Ocağı'nda yaygın ve kesin olması gereken bir uygulamadır. Sünnet olacak erkek çocuğun bir kirvesi bulunur. Kirve; sünnet olacak çocuğu kucağında tutan, çocuğa karşı bazı görevleri yerine getiren kişidir. Kirvelik

kurumu Hüsüküşağı köylülerinde çok önemli bir uygulamadır. Hatta musahiplik kurumundan sonra en fazla önem verilen gelenek kirvelik kurumudur. Aralarında akrabalık bağı bulunmayan aileler arasında kirvelik sayesinde bir akrabalık bağı dahi oluşmaktadır. Kirvelik de tıpkı musahiplik gibi bir ikrar verme hadisesidir. Dolayısıyla kişinin verdiği bu ikrara sadık kalması ve ikrarından dönmemesi gerekir. Kirvelik bağıyla birlikte kurulan bu bağ, iki ailenin dede huzurunda verdiği dua ile kesinleşir bir duruma gelir. Kirvelik geleneğinde kirve olan kişinin kurban kesmesi zorunludur. Kesilen kurban sünnet sonrası pişirilir ve toplumla paylaşılır. Kirvelerin çocukları birbirleriyle kardeş sayıldıklarından kirve çocuklarının birbirleriyle evlenebilmesi söz konusu değildir. Dolayısıyla tıpkı musahip çocukları gibi kirve çocuklarının da birbirleriyle evlenmeleri yasaktır, evlenmeleri yol düşkünlüğüne sebebiyet verir. Bu kirve çocuklarının evlenmelerinin yasak olması sülaleyi bağlamaz, ailelerin çocukları için geçerlidir. Kirvelikte kirve çocuklarının birbirleriyle beş göbek (kuşak, nesil) evlenmeleri yasaktır. Beş nesil sonrasında bu yasak ortadan kalkmaktadır.

7.3. Evlenmeyle İlgili İnanışlar

Hüsüküşağı yöresinde evlenme çok önemli bir olgudur. Evlilik bağı ile bağlanan çift birbirlerine ikrar verirler ve bu verdikleri ikrara sadık kalmaları zorunludur. Musa-i Hardi Ocağı'nda nikâh, İmam Cafer-i Sadık erkânına göre kıyılmaktadır. Ocak geleneklerine göre Musa-i Hardi Ocağı taliplerinin nikâhlarını kendi ocak dedelerinin kıyması zorunlu değildir, herhangi bir dede nikâh kıyabilmektedir. Nikâhta iki şahit gerekmektedir. Şahitlerin biri damadın, diğeri gelinindir. Şahitler kadın ya da erkek olabilmektedir. Kadın ve erkek bu noktada eşit konumdadır. Nikâh akdine geçildiğinde dede, iki tarafın anne ve babasının rızalığını da almaktadır. Rızalık üzerine kurulu olmayan bir evliliğin yürümeyeceğine inanılmaktadır. Köy geleneğinde bununla ilgili bir kıssa rivayet edilmektedir: “Hz. Hasan, annesi Hz. Fatıma ve babası Hz. Ali'nin rızasını almadan evlenmiş, sonuçta eşi ise Muaviye'nin kandırmasıyla Hz. Hasan'ı zehirlemiştir. Hz. Hüseyin, anne ve babasının rızasını alıp evlenmiştir. Hüseyin'in eşi Şehriban Ana, İmam Hüseyin'le Kerbelâ'da şehit olmuştur.” Yine ocak geleneğinde evlilikte keramet olduğu ifade edilmekle birlikte dede, nikâhı kıymadan önce resmî nikâh belgesini görür. Resmî nikâhı olmayan kişilere nikâh kıyılmamaktadır. Hüsüküşağı yöresinde dedenin kıydığı nikâha “dede nikâhı, dinî nikâh” denilmektedir. Ayrıca nikâh erkânı temiz bir post

(seccade) üzerinde gerçekleşir. Nikâh sonrası dede, nikâh duasını okur ve orada bulunanlar dedenin elini öpüp birbirleriyle de niyazlaşır.

7.4. Ölümle İlgili İnanışlar

Musa-i Hardi Ocağı'nda ölümle ilgili bedenın öldüğüne, ruhun ise ölümsüz olduğuna inanılmaktadır. Ölen kişinin ölümünün üçüncü, yedinci, kırkıncı, elli ikinci günlerinde dua okunur. Buradaki sayıların her birinin anlamı bulunmaktadır. Ölümün üçüncü günü ölünün toprakta sorgusunun kolay olması, yedinci günü ilk haftası olduğu, kırkıncı günü bedenın çürümeye başladığı ve elli ikinci günü burnunun düştüğü için dua okunmakta ve lokma dağıtılmaktadır. Ayrıca ölünün ölüm yıl dönümünde dua okunmakta ve lokma verilmektedir, maddi gücü yetenler kurban kesmektedir. Musa-i Hardi Ocağı'nda gelenekte ölünün arkasından Kur'an okunmamaktadır. Çünkü Kur'an'ın ölümlere faydası olmadığına inanılmakta, Kur'an'ın diriler için indirildiğine inanılmaktadır. Ancak köyden kente göçle beraber farklı kültürden etkilenen Hüsüküşağı köylülerinde ölümlerin ardından ve ölü yemeklerinde Kur'an ayetleri ve özellikle Yasin suresi okunmaktadır. Alevi inancında niyaz kutsal bir konumda bulunduğundan Hüsüküşağı yöresinde mezarlara niyaz olma geleneği hâlâ yaşatılmaktadır. Ulu bir evliyanın mezarının yanında normal bir kişinin mezarına niyaz etme geleneği de ölümlerin takdis edildiğinin göstergesidir. Hüsüküşağı yöresinde mezarların yüksekliği gelenekte çok alçaktır, mezarın boyunun yüksekliği bir karışı geçmez. Bununla birlikte mezarın baş kısmındaki mermer dik değil, yatsı/eğik bir şekilde konumlandırılmaktadır.

7.5. Suyla İlgili İnanışlar

Hüsüküşağı köylüleri için su hayatın her alanında bulunduğundan çok önemli bir konuma sahiptir. Su, ocak muhipleri tarafından arı ve arıtıcı olarak nitelendirilmektedir. Su, aynı zamanda ibadetin de içinde fazlasıyla kullanılmaktadır. Cem ibadeti içinde tezekâr hizmetiyle tarikat abdestinin aldırılması ve saka hizmeti esnasında İmam Hüseyin aşkına cemaate suyun dağıtılması buna birer örnektir. Köy hayatında ve ocak geleneğinde yanan ateşe ya da köze direkt su dökülmesi uygun görülmemekle birlikte ateşin söndürülmesi de hoş karşılanmamaktadır. Bununla ilgili Selçuk Tuğrul (18.12.2018), araştırmacıya ayrıca suyun arıtıcı olması, şeytanın ateşten yaratılması nedeniyle şeytanın –dolayısıyla ateşin– arındırılmayacağını da dile getirmiştir (Selçuk Tuğrul, 36 yaşında, muhasebeci, Eminönü

doğumlu). Suyun takdis edilmesi konusunda diğer dikkat çeken bir uygulama da dedelerin evinde taliplerin su alırken ya da içerken dua ile alıp destur ile içmeleridir. Musa-i Hardi Ocağı dede ve talipleri suyu kana kana içmenin uygun bir davranış olmadığına, suyun bir kerede değil de yavaş yavaş içilmesi gerektiğine inanmaktadırlar. Bunun sebebi Kerbelâ'da İmam Hüseyin ve 72 yakınının susuz bir şekilde şehit edilmeleridir. Ayrıca köy geleneğinde her su içildiğinde Hz. Hüseyin'in anılması geleneği de hâlâ inançlı kesim tarafından yaşatılmaktadır.

7.6. Toprakla İlgili İnanışlar

Musa-i Hardi Ocağı'nda toprak kutsal sayılmaktadır. Anlayışa göre toprak her şeyi kabul ettiği için alçak gönüllülüğü simgelemektedir. Bu bağlamda Hz. Ali'ye atfedilen Ebu Turab (Toprağın Babası) lakabı da bu telakkinin bir yansımasıdır. Köy geleneğinde ziyaret edilen evliyanın mezar taşı öpülerek niyaz olunur, evliyanın taşı ve toprağı kutsal sayılmaktadır. Şifa olsun diye türbede bulunan toprak az miktarda yenir ve kişiler o topraktan az miktarda yanlarına alır. Bu toprağın evlerine bereket getireceğine inanılır. Bu taş ve toprağa “tebarek” denilmektedir. Yeni doğan bir çocuğun kırkınıcı gününde çocuğun kırkının uçurulmasında kullanılan malzemelerden birinin taş olması da taş ve toprak kültürünün yöre halkı tarafından yaşatıldığını göstermektedir.

7.7. Ateşle İlgili İnanışlar

Tasavvuf kültüründe “anasır-ı erbaa” (dört ana unsur) olarak nitelendirilen hava, su, toprak ve ateşten biri olan ateş, Musa-i Hardi Ocağı'nda kutsal sayılmaktadır. Ocak kavramı ile ateş kavramı birlikte düşünüldüğünde aynı çerçevede içinde olan bu iki kavram birbirini destekler niteliktedir. Ateş, köydeki yaşatılan inanç geleneğinde hayatın her alanında bulunmaktadır. Perşembe (cuma) akşamları evlerde mutlaka ateş (mum) yakılır. Özellikle erkân (tarik) bulunan evlerde mutlaka ateşin yakılması zorunludur. Ocak geleneğinde ateş aynı zamanda bir keramet göstergesidir. Dedelerin ellerini ateşe sokması, ateş üzerinde yürümesi gibi anlatılar yöre halkı tarafından bilinmektedir.

7.8. Hayvanlarla İlgili İnanışlar

Genel olarak hayvancılıkla uğraşan köylülerin köy hayatında hayvanların yeri önemlidir. Kimi hayvanlara hoş bakılırken kimilerine hoş olmayan bir gözle bakılmaktadır. Köyde domuz eti yenmemektedir. Domuzun kendi dışkısını yemesinden ötürü pis bir hayvan olduğu dile getirilmekte ve domuz nahış karşılanmaktadır. Ayrıca tavşan eti de yenmemektedir. Bunun sebebi tavşanın âdet görmesi ve vücudunun büyük çoğunluğunun kanlı olmasıdır. Musa-i Hardi Ocağı geleneğinde kurbanın çok önemli bir yeri bulunmaktadır. Hemen hemen her ibadet ve hayırlı işte kurban kesilmektedir. Kurban geleneği günümüzde canlı bir şekilde yaşatılmaktadır. Kurban bir zorunluluktan ziyade genel itibarıyla paylaşmak için kesilmektedir. Köyde kurbanı tek kişi kesebileceği gibi genel olarak kurban toplanarak birlikte kesilmekte ve paylaşılmaktadır. Ocak inancına göre genel olarak kesilen kurban hayvanı koçtur. Büyükbaş hayvan, deve, dişi hayvan, yaşı dolmamış hayvan, horoz kurban olarak kesilmemektedir. Musa-i Hardi Ocağı geleneğinde kesilen koç Hz. İbrahim'e inen koç olup Hz. Peygamber'in torunu İmam Hüseyin'i sembolize etmektedir. Köy hayatında Hz. Ali'nin sesinin güzel olması nedeniyle turna kuşuna benzetilmekle beraber; köylülerce geyik yine kutsaldır ve hâlâ geyik avlanmamaktadır. Ayrıca Hz. Ali'nin "Allah'ın arslanı" olduğuna inanılmaktadır. Buradaki aslan motifi güç ve kudreti simgelemektedir. Köy halkı tarafından yılan sevilmemektedir, yılanın kötülüğü temsil ettiğine inanılmaktadır.

7.9. Ağaçla İlgili İnanışlar

Hüsükuşağı yöresinde ağaç kutsal sayılmaktadır. Buradaki motifin eski inançlardan kaynaklı olması da göz önüne alındığında ağaçla ilgili farklı anlatıların olması da tabii bir durumdur. Musa-i Hardi Ocağı anlayışına göre ağaç bir simge olmakla birlikte ağaç Ehlibeyt'i temsil eder. Buna göre ağaca gelen su Hz. Muhammed, ağacın toprağı (kökü) Hz. Ali, gövdesi Hz. Fatıma, dallar ve yaprakları On İki İmam ve evlatlarıdır. Ayrıca Musa-i Hardi Ocağı'nda var olan tarik (erkân) geleneği de ağacın takdis edilmesinin başka bir varyantıdır. Çünkü "tarik"ın cennetten bir ağaç -bir rivayete göre tuba ağacı- olduğuna inanılmaktadır. Dedelerin kerametleri kısmında bahsedilen dede evinin önündeki ağacın dahi keramet gösterdiğine inanılması ağaç kültürünün canlı bir örneğidir.

7.10. Nevruzla İlgili İnanışlar

Nevruz “yeni gün” anlamına gelen Farsça kökenli bir kelime olup farklı halk ve inançlarda farklı anlamlar taşımaktadır. Alevi Bektaşi inancı içinde Nevruz’un önemli bir yeri bulunmaktadır. Hüsüküşağı yöresi düşünce yapısına göre Nevruz, Hz. Ali’nin doğumu ve ilkbaharın gelişidir. Bundan dolayı yöre halkı için bir bayram günüdür. Nevruz günü lokmalar yapılır, Hz. Ali aşkına bu lokmalar köylü tarafından birbirine dağıtılır. Hüsüküşağı yöresinde Nevruz cemi icra edilmemekle birlikte kesilen ve pişirilen kurban lokma olarak topluca yenir. Türk dünyasında yaygın olan ateş yakma ve ateş üstünden atlama geleneği Hüsüküşağı köylerinde bulunmamaktadır. Buna karşın yöre halkı tarafından Nevruz zamanı süt dağıtılır. Burada sütün anlamı bereket olmakla birlikte doğanın uyanmasından ötürü bereketin evlerinden eksik olmayacaklarına inanılmaktadır.

7.11. Kurbanla İlgili İnanışlar

Musa-i Hardi Ocağı inanç dünyası içerisinde kurbanın yeri çok önemlidir. Ocak dede ve talipleri her hayırlı ve şer olayın başında ya da sonunda kurban kesmeyi âdet edinmişlerdir. Ocak geleneğinde kurban zorunlu olmaktan ziyade bir yardımlaşmadır. Kurban kesildiği zaman köylü toplanır ve birlikte lokmayı yer. Köyde kurban olarak koç kesilmektedir; büyükbaş hayvan, deve, inek, yaşını doldurmamış hayvan, horoz, dişi hayvan kesilmemektedir. Koçun kurban olarak kesilmesinde Hz. İbrahim ve Hz. İsmail kıssasındaki koçun etkisi söz konusudur. Buna göre Hz. İbrahim’e Cebrail vasıtasıyla inen kurban, Hz. Muhammed’in torunu Hz. Hüseyin’i temsil etmektedir. Ocak anlayışına göre İslam’ın kurbanı Hz. Hüseyin’dir. Aynı zamanda “elma” koçu diğer bir ifadeyle kurbanı simgelemektedir. Elma, lokmanın özüdür. Ocak geleneğinde var olan “Hiçbir şeyin yoksa bari bir elma ver.” şeklinde ifade edilen bu anlayış, elmaya verilen önemi göstermektedir. Elma, kurbanı simgelediği için muharrem ayında elma yenmez ve görgü cemlerinde koçların boynuzlarına elma takılır. Kurban, Kurban Bayramı haricinde de kesilmektedir. Genellikle kurban paylaşma amaçlı olduğundan toplanılarak kesilir, kurban kesmede Sünnilikte olduğu gibi yedi kişiden fazla hissedarın olamayacağı gibi bir sayı bulunmamakla birlikte gücü yeten herkes katılabilmektedir. Ancak senelik yapılan görgü cemlerinde mahalle mahalle görgü cemleri tertip edildiği için kaç ev varsa hane (aile) başına bir bedel belirlenmektedir. Durumu olmayan aile varsa onun parası diğer aileler tarafından tamamlanmaktadır. Kurban, adak olarak fazlasıyla kesilmektedir. Kişinin

herhangi bir dileği kabul olmuşsa, askerden oğlu gelmişse, çocuğu olmuşsa vs. durumlarda şükür için (adak) kurban kesilmektedir. Aynı zamanda Musa-i Hardi Ocağı'nda kurban, ceza olarak da kestirilebilmektedir. Musa-i Hardi Ocağı dedelerinden Hüseyin Doğan Dede kendine ait kitabında ceza kurbanıyla ilgili bir kıssa rivayet etmektedir (Doğan, 2009: 81): “Hz. Cebrail her vakit vahyi Peygamber’e getirirken Peygamber önümde ayağa kalkardı. Cebrail’in kalbine gururluluk geldi ve dedi ki: ‘Ben ne kadar büyük ferîştahım ki Hz. Resul gibi bir insan benim önümde ayağa kalkıyor.’ Bu, peygambere ayan oldu. İkinci kez gelirken önünde ayağa kalmadı, Cebrail mahcup oldu ‘Ben hata ettim.’ dedi, o anda Hz. Ali içeri girdi. Hz. Ali’ye dedi Cebrail’in sitemini (cezasını) ver. Hz. Ali de bir elmayı tercüman (ceza) verdi. Cebrail de gitti. Cennet-i âlâdan bir elmayı getirdi, nurlu tabağın üstüne koyup Peygamber de şakıl kamer (işaret) parmağıyla birini Ali’ye, birini Kamber’e verdi, kendine aldığını da Hz. Fatma aldı. Diğeri de tercüman taliplere, muhip olanlara miras kaldı.”

Hata işleyen bir kişi cem ibadetinde cemaat şahitliğinde dedenin rızasıyla kurban kesme cezasını çarptırılabilir. Cezayı alan kişi kurbanı keser ve pişirilen lokma cemaatin katılımıyla yenir.

8. MUSA-İ HARDİ OCAĞI'NDA FİKİR AYRILIKLARI

8.1. Etnik Kimlik Tartışmaları

Etkin kimlik ya da diğer bir ifadeyle etnisite herhangi bir kişinin veya topluluğun ait olduğu kavmi ya da ırkı ifade eden sosyolojik bir kavramdır. Burada önemli olan nokta kişinin hangi soydan geldiğinden çok kişinin kendini hangi kültüre ait hissettiğidir. Burada öne çıkan kavram, aidiyet meselesidir. Bir kişi Arap soyundan gelirken kendini Fars olarak nitelendiriyorsa kişiyi Fars olarak kabul etmek doğru olacaktır.

Hüsüküşağı yöresinde yaşayan Musa-i Hardi Ocağı dede ve talipleri arasında genel olarak kendilerinin Türk oldukları ancak süreç içinde Kürtçeyi de öğrenerek Kürtçe konuşmalarına rağmen Türklüklerini -dolayısıyla öz benliklerini- kaybetmedikleri görüşü hâkimdir. Bununla birlikte yöre halkı içinde genel olarak görülen görüş; asıllarının Türk oldukları, Horasan'dan göç ettikleri, Horasan'ın bir Türk yurdu olduğu, göçle beraber Osmanlı döneminde maruz kaldıkları baskı ve zulümden ötürü süreç içinde Kürtçeyi öğrendikleri ama kendilerini Kürt olarak hiçbir zaman ifade etmedikleri, aynı zamanda cem ibadetlerinde kullanılan dilin de Türkçe olduğudur. Ocak taliplerinden Bülent Yıldırım ile yaptığımız görüşmede (15.12.2018) Yıldırım; aynı görüşleri dile getirdikten sonra Alevi toplumunun her ne kadar Araplaştırılmak istense de Alevilerin Türklüklerini hiçbir zaman unutmadıklarını, Kürtçeyi gizlenmek için öğrendiklerini ve bugün Kürtçenin yeni kuşaklar tarafından öğrenilmediğinden unutulmaya başlandığını ve Alevi toplumunun Atatürkçü bir çizgide olduğunu vurgulamıştır (Bülent Yıldırım, 41 yaşında, ortaokul mezunu, ayakkabı ustası). Buna mukabil yine ocak taliplerinden Uğur Polat (17.12.2018) “Yaşlı nüfusun daha çok kendilerini Kürt olarak nitelendiriyor, orta yaş ve genç nüfusun ise kendilerini Türk olduklarını nitelendiriyor, süreç içinde insanların asimile olduğundan kendilerini Türk olarak nitelemişlerdir, ben kendimi Kürt olarak hissediyorum.” (Uğur Polat, 30 yaşında ön lisans mezunu, İstanbul doğumlu).

8.2. Ana Dili Tartışmaları

Ana dili, bir bireyin kendi ailesinin etnik kimliğine ait olan, ailesinden öğrendiği dildir. Bu bağlamda bir İngiliz'in ana dili İngilizce, Türk'ün Türkçe, Kürt'ün Kürtçedir.

Dolayısıyla bir ülke içinde resmi dil olmayıp o ülke içinde konuşulan birçok ana dili bulunabilir.

Hskuşağı yöresinde daha çok Türkçe konuşulmakla birlikte Kürtçenin Kurmani lehçesi de bilinmektedir. Ana dili tartışmalarında eski kuşakların ana dillerinin Türkçe olduklarını söylerken Kürtçeyi sonradan öğrendiklerini ancak yeni nesilde bazı kişilerde ana dillerinin Kürtçe olduklarını savunmaları da birbiriyle çelişen iki farklı görüştür. Bununla beraber yeni kuşakta Kürtçenin pek bilinmemesi, yöre halkı içinde Kürtçenin unutulmaya yüz tuttuğunun göstergesidir. Ocak taliplerinden Sevgi Tuğrul konuyla ilgili şunları aktarmıştır (17.12.2018): “Ana dilimiz Türkçedir, insanımız Hskuşağı yöresine Horasan-Dersim hattından göçtükten sonra köy çevresinde Sünni nüfusun bulunmasından ötürü kendilerini gizlemek adına Kürtçeyi öğrenmişler, cem ibadetlerinde dua ve nefeslerin Türkçe icra edilmekte, şehirlere göçle beraber Kürtçeyi sadece yaşlı nüfusun konuşmakta ancak gençler Kürtçeyi bilmemektedir.” (Sevgi Tuğrul, 31 yaşında, ön lisans mezunu, İstanbül doğumlu). Ayrıca cem ibadetleri Türkçe yapılmakla birlikte geçmişte dedelerin dualar esnasında genel olarak Türkçeyi kullanmalarına rağmen az da olsa zaman zaman Kürtçeyi kullandıkları görülmüştür. Nitekim bugün yapılan cem ibadetlerinde icra edilen dua -gülbank- ve nefeslerin tamamı Türkçe söylenmektedir, Kürtçenin ibadette yeri kalmamıştır.

8.3. Dede-Talip Evliliği Tartışmaları

Alevi inanç önderlerine genel olarak “dede” denilmekle birlikte dedeler bir ocağa bağlıdır ve Hz. Peygamber soyundan geldiklerine inanılmaktadır. Bununla beraber seyit soyundan gelmeyen ve bir dede sülalesine (ocak) bağlı olan Alevi erknındaki insanlara talip adı verilmektedir. Alevi Bektaşi inancı sistemi içerisinde dede ve talip ilişkileri çok yönlü bir perspektife sahip olmakla birlikte genel olarak dede ve taliplerin birbirleriyle evlilikleri hoş görülmemektedir.

Musa-i Hardi Ocağı’nda dede ve talip evliliği noktasında genel olarak var olan görüş ve uygulama dedenin kendine bağlı bir taliple evlenemeyeceğidir. Bununla birlikte bir dede ya dede soyundan gelen bir kızla evlenebilmektedir ya da başka bir ocağa talip olan bir kızla evlenebilmektedir. Kesinlikle dedenin kendine bağlı bir talip kızla evlenmesi yasaktır ve uygulamada yeri olmayan bir durumdur. Ayrıca bununla ilgili Musa-i Hardi

Ocağı'nda dede ve talip evliliği konusunda bir dedenin kendi talibiyle evlenmesi istemesi birkaç kere denenmeye çalışılmış ancak tepkiler sonucunda bu olayın gerçekleşmediği de Uğur Polat (17.12.2018) tarafından aktarılmıştır (Uğur Polat, 30 yaşında ön lisans mezunu, İstanbul doğumlu).

8.4. Boşanma ve Yol düşkünlüğü Tartışmaları

Musa-i Hardi Ocağı geleneklerine göre Alevi Bektaşî inancında evli bir çiftin boşanması yasaktır. Boşanma hususu kesin bir dille yol kurallarına göre yasak olmakla birlikte çiftlerin boşanması uygun görülmeyen bir durumdur. Buna rağmen çiftlerin boşanması durumunda iki tarafın da birbirinden razı olması temel şarttır. Rızalık gösteren çiftlerin boşanması durumunda ocak kurallarına göre boşanan kişiler minimum yedi yıl yol düşkünü sayılırlar. Bu süre, dede ve cemaatin kararıyla daha fazla olabilmektedir. Gelenekte var olan yol düşkünlüğü, insanları yolun kurallarının dışına itilmesini engelleyen bir ceza sistemidir. Yolun kurallarına riayet etmeme durumunda ceza olarak bireyin kendisini sorgulaması ve yolun kurallarına uyması amaçlanmaktadır. Bu durumda yol düşkünü ilan edilen kişi, toplum tarafından dışlanır, cem ibadetlerine katılabilmekle birlikte görgü cemine katılamaz ve görgüden geçemez. Ayrıca boşanan bir bireyin varsa musahibi de yol düşkünü sayılıp cemlerde görgüden geçememektedir. Burada var olan otokontrol sistemiyle musahip kardeşlerin birbirlerini kontrol edip yaptıklarına dur demeleri sağlanmaya çalışılmaktadır. Boşanan bireyler durumları minimum yedi yılsonunda toplanan görgü ceminde dede ve cemaatin kararıyla sonlandırılabilir ya da devam ettirilebilir. Cezası affedilen kişi görgüden geçebilirken cezası affedilmeyen kişi görgüden geçememektedir. Bu gibi çeşitli uygulamalarla boşanmanın önüne geçilmeye çalışılıp bir noktada başarılı olunmuştur.

8.5. İbadetin Zamanla Değişimi Tartışmaları

Köyde cemaatin takibi kolayken şehirde bu durum oldukça zordur. Hüsüküşaklılar 1950'li yıllar itibarıyla köyden kente göç etmeye başlamışlardır. Bunun sonucunda genel olarak İstanbul'un Küçükçekmece, Avcılar ve Fatih ilçelerine yerleşmişlerdir. İstanbul'daki görgü cemleri ilk zamanlarda Göztepe Şahkulu Sultan Dergâhı'nda, sonraki dönemlerdeyse Küçükçekmece Garip Dede Türbesi Cemevi'nde yapılmıştır. Musa-i Hardi Ocağı'nın İstanbul'daki icra ettikleri cemlerde köyden gelen gelenekle hiçbir değişiklik

olmamıştır. Değişiklik fikirleri dahi sert bir şekilde cemaat tarafından reddedilmiştir. Gelenekte var olan evli kişilerin musahip olabilmeleri uygulaması şehirde yolun zarara uğramaması adına bekârların da musahip tutabilmelerine izin verilmiştir. Bugün ocağın dede ve taliplerinden bekâr olanların büyük çoğunluğunun musahibi bulunmaktadır.

8.6. Semahın Konumu Tartışmaları

Semah, Alevi Bektaşî inancı denilince akla gelen ilk uygulama olmakla birlikte bu inanç yapısı sadece semahtan ibaret değildir. Semah, bağlama eşliğinde söylenen nefeslerle canların (ibadete katılan bireylerin) müziğin ritmine kendilerini vererek dönmeleridir. Semah, Alevi Bektaşî inancında kadın erkek bir arada dönmektedir, çünkü ibadet esnasında kişilerin cinsiyetlerinden arındıklarına inanılmakta; ibadete katılanlara “can” şeklinde hitap edilmektedir.

Alevi Bektaşî inancında genel olarak var olan görüşe göre semah, cemde uygulanan on iki hizmetten biri olup bu görüş yaygınlık kazanmıştır (Karaburun Doğan ve Kılınçer, 2016: 7). Cemlerde uygulanan on iki hizmetin adları yöreden yöreye değişiklik gösterebilmekle beraber semah, Musa-i Hardi Ocağı’nda on iki hizmetten biri değildir. Nitekim cemlerde zakirlerin söylediği on iki hizmete çağrı deyişinde semah ya da semahçı gibi bir ifade bulunmamaktadır. Ancak ocak geleneğine göre semah her ne kadar on iki hizmetten biri olmasa da cemde icra edilen hizmetlerden biridir.

Musa-i Hardi Ocağı’nda icra edilen görgü cemlerinde semah cemin bir bölümünde, cemin başlarında dönlür. Cem ibadetlerinde semah bölümünde kadınlar ayrı, erkekler ayrı semah dönmektedir. Semahın geleneksel bir biçimi bulunmamakta, genel olarak belli standartlara oturtulmuş şekilleri bulunmamaktadır. Kişiler semah dönerken müziğin ritmine göre kollarını kaldırıp içlerinden geldiği gibi coşup dönmektedir. Burada verilmek istenen mesaj; semahı dönenlerin ruhen Hakk’a ulaşması, Hakk’la Hakk olup kendilerine bir şey mâl etmeden Allah’tan gelenleri paylaşmalarıdır. Hüsûkuşağı yöresindeki cemlerde semahın kadın ve erkek ayrı bir şekilde dönlmesi Alevi Bektaşî inancı geleneğinin genelinde var olan uygulamanın zıddı bir konumdadır. Dönlülen son semah erkeklere ait olup semahın sonunda çarka girilir. Semahçılar çarka girdiklerinde dede hutbeye benzer bir duvazımam okur, semah bitiminde dede semahçılara dua vererek ritüeli sonlandırır. Öte yandan tevhitlerden sonra miraçlama okunur, miraçlama sonunda coşa gelen kadın ve

erkekler meydanda birlikte semah dönerler. Ayrıca cemaatte hazır bulunan herkes buldukları yerde ayağa kalkarak sallanma misali oldukları konumda semah dönerler. Semah bitiminde dede, cemaate dua verir.

Ocak geleneğinde semah eskiden cem ibadeti dışında dönülmezken, şehir hayatıyla birlikte bu uygulamanın terk edildiği görülmektedir. Şehir hayatında Musa-i Hardi Ocağı muhiplerinin (dede ve talip) İstanbul Küçükçekmece Garip Dede Türbesi Cemevi'nde kurdukları semah ekibiyle birlikte saygı duyulan bir evliya huzurunda semah dönülebilmektedir. Buna Hacı Bektaş Veli ve Abdal Musa Sultan anma etkinliklerinde dönülen semahlar örnek olarak gösterilebilmektedir. Buna mukabil semah Hüsûkuşağı köylülerince düğünlerde, eğlence mekânlarında dönülmemekte ve bu uygulamalara karşı çıkmaktadır.

9. SONUÇ

Alevi Bektaşî inancının teşekkül etmesinde, yüzyıllar boyunca yaşatılıp günümüze taşınmasında dede soylarını ifade eden “ocak”ların bu inanç içinde yerinin çok önemli bir noktada olduğu bilinmektedir. Alevi Bektaşî inancının bugünkü yapısını almasında en önemli nokta ocaklarda uygulanan ritüellerin nesilden nesile aktarılarak günümüze taşınmasıdır.

Alevi Bektaşî inancında ocak sisteminin önemini ortaya koymak adına araştırmamızın temelini oluşturan Musa-i Hardi Ocağı bağlamında gerekli bilgiler aktarılmış ve Musa-i Hardi Ocağı hakkındaki bilgiler verilmiştir. Araştırmanın temelini Musa-i Hardi Ocağı'nın tarihsel ve inançsal yapısı oluşturmaktadır. Ocak dede ve taliplerinin köyden kente göçle birlikte bir arada göç edip yakın yerlere yerleştiklerini ve köy hayatında yaşanan inançsal uygulamaları şehir hayatında da devam ettirdiklerine tanık olduk. Ocağın dede ve talipleri bugün genel olarak İstanbul'da yaşamakla birlikte asıl olarak Malatya ili Pütürge ilçesi Hüsüküşağı köyünden göç etmişlerdir. Ancak adı geçen ocağa ismini veren Musa-i Hardi'nin türbesi bugün Elâzığ'ın Baskil ilçesine bağlı Akdemir köyündedir. Bundan dolayı Musa-i Hardi Ocağı dedelerinin türbenin bulunduğu Akdemir köyünden göç ederek Malatya'ya yerleşmeleri bilgisi araştırmacı tarafından şaşırtıcı bulunmuştur.

Musa-i Hardi Ocağı'yla ilgili araştırmalar yapılırken gözlem, literatür taraması, saha araştırması yöntem ve tekniklerinden yararlanılmakla birlikte ocakla ilgili yazılı kaynağın pek bulunmamasından dolayı daha çok görüşme tekniğine başvurulmuştur. Ocak dede ve talipleriyle yapılan görüşmelerde samimi bir üslupla görüşme gerçekleştirilmiş, 20 katılımcıyla görüşme yapılmıştır. Musa-i Hardi Ocağı temel olarak İmam Rıza Ocağı'na bağlıdır. Musa-i Hardi evlatlarının soy silsilesi On İki İmam'ın sekizincisi İmam Rıza'ya dayanmaktadır. Asıl olarak İmam Rıza Ocağı'na bağlı olan Musa-i Hardi Ocağı süreç içinde İmam Rıza Ocağı'ndan ayrılıp Musa-i Hardi adına ocak kültü çevresinde oluşmuş ve bu isimle anılır duruma gelmiştir. Musa-i Hardi Ocağı, Alevi ocakları arasından önemli bir konumda olmakla birlikte on iki büyük ocaktan herhangi biri değildir. Bugün İstanbul'daki cemevlerinde cem ibadetlerinde uygulanan birçok uygulama Musa-i Hardi Ocağı uygulamalarından yayılma göstermiştir. Burada

Musa-i Hardi Ocağı dedelerinden merhum Kasım Doğan Dede'nin uygulamalarının etkin olduğu ocak mensuplarınca dile getirilmektedir.

Musa-i Hardi Ocağı uygulamalarının tamamı diğer Alevi ocaklarında uygulanmamaktadır. Ocak uygulamaları genel olarak kendine has bir yapı göstermektedir. Cem ibadetlerinde semahın cemin baş kısımlarında dönülmesi, görgü cemlerinde semahın kadın-erkek ayrı bir şekilde dönülmesi göz çarpıcı iki örnektir. Alevi Bektaşî ocak sisteminde ocakların bir kısmı tarıklı, bir kısmı pençeli olarak faaliyet göstermektedir. Musa-i Hardi Ocağı tarıklı ocaklardan olup, tarık-ı evliyanın olağanüstü güçleri olduğuna inanılmaktadır. Görgü cemlerinde mürşit olmadan cemin icra edilememesi hususu diğer ocakların çoğundan farklı görülen bir uygulamadır.

Musa-i Hardi Ocağı dede ve talipleri köy yaşamında inanç uygulamalarına katı bir şekilde bağlı durumdadır. Şehirleşmeyle birlikte bu durum sekteye uğramamış, konumu korumaya devam etmiştir. Günümüzde ocak talipleri inanç uygulamalarını yerine getirmektedir. Ocak mensupları muharrem ve Hızır oruçlarını tutmakta, mümkün olduğunca ceme katılmakta ve her sene istisnasız bir şekilde görgü ceminin icra etmektedir. Dede-talip ilişkileri inanca uygun bir şekilde devam etmekte talipler tarafından dedelere hürmet edilmekte ve onlara kutsallık atfedilmektedir. Alevi Bektaşî inancında şehir yaşamında unutulmaya yüz tutmuş musahiplik uygulaması ocak mensupları arasında hâlâ canlı şekilde yaşatılmaktadır.

Musa-i Hardi Ocağı ile İmam Zeynel Abidin Ocağı arasındaki ilişki çok sıkı bağa sahip olup iki ocak arasındaki ilişki, mürşit ocak - talip ocak ilişkisidir. İmam Zeynel Abidin Ocağı dedeleri Musa-i Hardi Ocağı dedelerinin mürşitleridir. Musa-i Hardi dedelerinin görgülerini Zeynel Abidin dedeleri çekmektedir. Mürşitlerin nasihatleri Musa-i Hardi dedeleri ve talipleri arasında kabul edilmekte ve uygulanmaktadır.

Musa-i Hardi Ocağı içindeki ocak, ateş, ağaç ve veli kültü inançları günümüzde canlı bir şekilde yaşatılmaya devam etmektedir. Ocak kavramı Musa-i Hardi Ocağı mensupları için önemli bir kavram olmakla birlikte ocağın dede soyu anlamında Hz. Muhammed soyunu temsil etmesinden olayı ocakzadelerin ve ocakların olağanüstü güçleri olduğuna inanılmaktadır. Ocağın kutsiyeti noktasında günümüzde kerametlerin yaşadığına inanılması bu olguyu desteklemektedir. Ateş kültü noktasında ateşin kutsiyeti de ocakla

birlikte aynı çerçeve dâhilindedir. Ateşin direkt suyla söndürülmemesi, ateşin keramet unsuru olması, ibadetler de dâhil hayatın her alanında ateşin olması ve ateşe kutsallık yüklenilmesi günümüzde de devam etmektedir. Ağaç kültü ocak mensupları arasında devam etmekle birlikte ağaçların yaşam kaynaklarından biri olması da bu durumu desteklemektedir. Ateş kültü noktasında bugün varlığını devam ettiren en bilindik örnek, Hacı Bektaş Veli Dergâhı'nda bulunan dut ağacının kerametli olduğuna ve dutların şifalı olduğuna inanılmasıdır. Veli kültü ocak mensupları arasında canlı bir şekilde devam etmekle birlikte Anadolu'nun çeşitli yerlerinde bulunan veli türbeleri ziyaret edilmekte, lokma dağıtılmakta, ibadet edilmekte ve kurban kesilmektedir. Ocak mensupları daha çok İstanbul'da Garip Dede, Erikli Baba, Karacaahmet, Şahkulu, Seyit Nizam, Çifte Sultanlar, Karyağdı Baba, Hz. Yuşa türbeleri; Anadolu'da Hacı Bektaş Veli, Abdal Musa Sultan, Balım Sultan, Yunus Emre, Hasan Dede, Seyyid Battal Gazi, Sücaeddin Veli türbelerini ziyaret etmektedir.

Musa-i Hardi Ocağı mensupları köy hayatında inanç uygulamalarını ortak bir hareketle gerçekleştirmişlerdir. İnanç uygulamaları kesintisiz yerine getirilmiştir. İnanca bağlılık katı bir konumdadır. Şehir hayatıyla inanç uygulamalarında kesin bir değişiklik olmamakla birlikte ufak tefek değişiklikler görülmüştür. Düşkünlük kurumu köy hayatında fazla ortaya çıkmamışken şehir hayatında özellikle boşanmadan ötürü düşkün sayısı artış göstermiştir. Bu kişiler görgü cemlerine iştirak edememektedir. Musahiplik kurumu köyde evli çiftler arasında görülürken şehir hayatında bekârların da musahip tutmalarına izin verilmiştir. Şehir hayatında bazı ailelerin görgü cemlerine iştirak etmedikleri de tespitlerimiz arasında yer almaktadır.

Musa-i Hardi Ocağı'nda günümüzde musahiplik kurumu yaşatılmakta ve ocak mensuplarının çoğunun musahibi bulunmaktadır. Musahiplik kurumu Alevi Bektaşî inancı içinde uygulama hususunda unutulmaya başlamış olmasına karşın ocak mensupları içinde bu söylem pek yerini bulamamaktadır. Köy hayatında evli olan kişiler musahip olabilirken şehir hayatında bekâr kişiler de musahip olabilmektedir. Köyden kente göçle birlikte ocak mensupları inançlarından kopmasın diye 1990'lı yılların başında ocak dedelerinden Kasım Doğan Dede, Şahkulu Sultan Dergâhı'nda icra edilen görgü ceminde bekârların da musahip tutmalarının uygun olduğunu dile getirmiş ve uygulamayı başlatmıştır. Bu uygulama günümüzde hâlâ devam etmektedir.

İnsanođlu sosyal bir varlık olmasına rađmen aynı dođrultuda dűşüncelere sahip olmayabilir. Musa-i Hardi Ocađı dede ve talipleri arasında da farklı görűşler bulunmaktadır. Bu bađlamda etnik kimliđin Türk ya da Kűrt olmasıyla ilgili iki farklı görűş bulunmaktadır. Ocak mensuplarından orta yař ve üzerindeki bireyler asıllarının Türk olduklarını daha sonradan Kűrtçeyi öğrendiklerini, genç kuřak ise kendilerinin dođrudan Kűrt olduklarını savunmaktadır. Bununla birlikte bořanmasının dűřkűnlűk sayılıp sayılmamasıyla ilgili farklı görűşler görűlebilmektedir.

Musa-i Hardi Ocağı mensupları şehirleşmeyle birlikte çoğunluk olarak kűy hayatındaki inanç yaşamalarını uygulamakta ve asimile olmamışlardır. Buna mukabil az da olsa bazı ocak mensupları inanç uygulamalarına katılmamakta, bunları gereksiz görmekte, kimi de ateist bir çizgiye kaymıştır. Bu yapıları dűřünen kişiler genellikle genç bireylerdir. Ancak ocak mensupları genel olarak inançsal uygulamaları yerine getirmektedir.

Musa-i Hardi Ocađı talipler Hűsűkuřađı yűresinde yařarken řehirleřmeyle birlikte İstanbul'a gűç etmiřlerdir. Ocak talipleri genel olarak bir arada aynı bűlgeye gűç etmiřtir. Ocak mensupları bugűn İstanbul'da Fatih, Kűçűkçekmece ve Avcılar bűlgelerinde yařamaktadır. Ocak mensupları inançsal ritűellerini Kűçűkçekmece Garip Dede Cemevi'nde yűrűtmektedir. Cemevi derneđi yűnetim kurulu ocak mensuplarından oluřmaktadır. Bununla birlikte taziye, kűy etkinlikleri gibi uygulamalar Kűçűkçekmece'de bulunan kűy derneđinde de icra edilmektedir.

Musa-i Hardi Ocađı'nın gűnűműzdeki inanç uygulamaları gelenekte yařattıkları inancın devamı niteliđindedir. Ocak anlayıřı içinde kűy hayatında yařatılan inanç uygulamaları, anlatılar řehir hayatında da kűydeymiř gibi yařatılmakta ve nesilden nesile aktarılmaktadır. Ocak mensupları genel olarak inanç bađlamında dindar kiřiler olmakla birlikte bugűn řehir hayatında Alevi Bektaři inancında unutulmaya yűz tutmuř musahiplik kurumu Musa-i Hardi Ocađı mensuplarınca canlı bir řekilde yařatılmaya devam etmektedir.

KAYNAKLAR

- Akar, H. (1999). *Dersim'den Portreler*. İstanbul: Kalan Yayınları.
- Akbaş, R. (2011). “İmam Rıza Ocağı'nın Yol Erkân Süreğine Göre Musahiplik Görgü Cemi ve Cem Ritüelleri”. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* 60, 447-458.
- Akın, B. (2017). “Alevilikte Ocak: Kavramsal Çerçeveye ve Tarihî Arka Plana Yeni Bir Bakış”. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi* 17/2, 239-264.
- Akkuş, M. (2013). “Ateş ve Ocak Kültürünün Anadolu'da Yaygınlaşmasında Moğolların Etkisi”. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* 68, 15-32.
- Aksüt, H. (2009). *Aleviler (Türkiye-İran-İrak-Suriye-Bulgaristan)*. Ankara: Yurt Kitap Yayın.
- Alkan, M. (2009). “Yeniçeriler ve Bektaşilik”. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 50, 242-247.
- Alkan, M. (2011). “Hacı Bektaş-ı Veli Tekkesine Nakşibendi Bir Şeyhin Tayini: Merkezî Bir Dayatma ve Sosyal Tepki”. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 57, 161-172.
- Alperen, A. (2009). Alevi(lik) Modernleşmesi Üzerine Düşünceler, *Dem Dergi*, 6, 76-82.
- Arslanoğlu, İ. (2003). “Sünni Din Adamlarının Aleviliğe Bakışı”. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 25.
- Aydın, A. (2015, 8-10 Ekim). *Günümüz Alevi Bektaşî Kurumlarının Çıkmazları ve Yöneticilerinin Bacı Açmazları*, II. Uluslararası Hacı Bektaş Veli Hoşgörü ve Barış Sempozyumunda sunuldu, Nevşehir.
- Ayışıt Onatça, N. (2007). *Alevi Bektaşî Kültüründe Kırklar Semahı Müzikal Analiz Çalışması*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Azar, B. (2005). “Benzerlikler ve Farklılıklar Ekseninde Alevi-Bektaşî İnançları Üzerine Bir Değerlendirme”. *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 10, 81-87.
- Bal, H. (2000). *Sosyolojik Açından Alevi Sünni Farklılaşması ve Bütünleşmesi*. İstanbul: Ant Yayınları.
- Bal, H. (2002). *Alevi Bektaşî Kültürü*. Isparta: Fakülte Kitabevi.
- Birge, J. K. (1991). *Bektaşîlik Tarihi* (Çev. Reha Çamuroğlu). İstanbul: Ant Yayınları.
- Bozkurt, F. (2005). *Toplumsal Boyutlarıyla Alevilik*. İstanbul: Kapı Yayınları.
- Cavit S. (1975). *Melamilik ve Bektaşîlik*. Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları.
- Çakar, E. (2012). “Baskil (Elâzığ) Yöresi Zaviyeleri”. *Vakıflar Dergisi* 37, 93-130.

- Çakır, S. (2007, 17-19 Ekim). “Alevi-Bektaşî Kimliği ve Cemevi Gerçeği”. Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi 2. Uluslararası Türk Kültür Evreninde Alevilik ve Bektaşîlik Bilgi Şöleninde sunuldu, Ankara.
- Çelik, H. ve Balcı, S. (2016). “Alevi/Kızılbaş-Bektaşî Buyrukları’ndan Hareketle ve Genel Ahlak İlkelerine Göre Talip, Pir ve Mürşid İlişkileri”. *İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 2, 123-140.
- Çelik, H. ve Kırtke S. (2017). “Alevi/Kızılbaşlık’ta Ocak Kültü”. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 81, 115-132.
- Çıblak Coşkun, N. (2016). “Alevi-Bektaşî Geleneğinde Âşık-Zakir İlişkisi: Sivaslı Âşık Sümmanî Örneği”. *Alevilik-Bektaşîlik Araştırmaları Dergisi*, 14, 19-59.
- Demir, M. (2016). *Ali Rıza ÖGE’nin Bektaşî Şairleri Antolojisini Tetkik (52-216. sayfalar)-İnceleme ve Metin*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.
- Derdiyok, İ. Ç. (2009, 19 Nisan). *Hurufî Şiirlerde Hurufilik*, Hilmi Yavuz Akademik Sempozyumunda sunulmuştur, Mardin.
- Devellioğlu, F.(2000). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat*. Ankara: Aydın Kitabevi.
- Doğan, H. (2009). *Dua Kitabı*. İstanbul: Garip Dede Türbesi Koruma Onarma ve Yaşatma Derneği Yayınları.
- Doğan, H. (2017). *Dua Kitabı*. İstanbul: Can Yayınları.
- Dönmez, M. (2007). “Sosyal Değişim Sürecinde Hatay Aleviliği”. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 44, 141-153.
- Duran, R. (2010). “Kızıldeli Süreklerinde Okunan Nefesler”. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 53, 411-424.
- Erdem, C. (2010). “Sözlü Tarih ve Kültür Açısından İmam Rıza Ocağı”. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 56, 257-278.
- Ersal, M. (2013, 26-27 Ekim). *Balkanlar: Alevi mi Bektaşî mi? Ocak mı Sürek mi? I*. Uluslararası Balkanlarda Alevilik ve Bektaşîlik Sempozyumunda sunuldu, Tekirdağ.
- Ersal, M. (2016). “Alevi İnanç Sisteminde Dem Kültü ve Dem Geldi Semahları”. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 77.
- Ersal, M. (2016). *Alevilik*. Ankara: Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi Yayınları.
- Gölbaşı, H.(2008). “Modernleşmeyi Engelleyen Arkaik Bir Çatışma Sorunu: Alevi-Sünni Çatışmasının Arka Planı”. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 1, 39-61.
- Gölpınarlı, A. (1977). *Tasavvuftan Dilimize Geçen Deyimler ve Atasözleri*. İstanbul: İnkılâp ve Ata Kitabevleri.

- Gölpınarlı, A. (1992). *Alevi Bektaşî Nefesleri*. Ankara: İnkılap Kitabevi.
- Gümüšoğlu, H. (2013, 3-5 Ekim). *Modernleşmenin Aleviler Üzerindeki Bir Kısım Etkileri, Geçmişten Günümüze Alevilik I. Uluslararası Sempozyumunda sunuldu, Bingöl.*
- Güneş, D. (2014). “Alevi-Bektaşî Kültürel Kimliğinin İfadesinde Müzik, Zakir ve Bağlamanın Rolü”. *Hünkâr Alevilik Bektaşîlik Akademik Araştırmalar Dergisi*, 2, 55-67.
- İnternet: Dönmez, M. (2007). “Sosyal Değişim Sürecinde Hatay Aleviliği”. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 44. Web: <http://www.hbvdergisi.gazi.edu.tr/index.php/TKHBVD/article/view/962> adresinden 02.12.2017 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: Soyzer, Y. (Kasım, 2005). “Bir Türkçe Kültür Çevresi: Bektaşî Aleviliği”. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 2. Web: <https://www.j-humansciences.com/ojs/index.php/IJHS/article/viewFile/22/33> adresinden 20.04.2018 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: Şahin A. R. (2001). “Muhammed Ali Cemaatinde Abdal Musa Erkânı”. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, Sayı.23. Web: <http://www.hbvdergisi.gazi.edu.tr/index.php/TKHBVD/article/view/529/519> adresinden 26.02.2018 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: Yaman, Ali. (1998). “Kızılbâş Alevilerinin Düşkün Ocağı: Hıdır Abdal Sultan ve Ocak Köyü”. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 8. Web: <http://www.hbvdergisi.gazi.edu.tr/index.php/TKHBVD/article/viewFile/219/212> adresinden 05.03.2018’de alınmıştır.
- Kara, M. (2006). *Tasavvuf ve Tarikatlar Tarihi*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Karaburun Doğan, D. ve Kılınçer, Z. (2016). “Malatya İmam Zeynel Abidin Türbesi Alevi Cemleri ve Müzik”. *İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi*, 6, 1-13.
- Karlı, Ö. (2016). “Ernst Cassirer’de Kültürün Anlamı”. *Jomelips*, 2, 38-59.
- Kılıç, M. C. (2005). *Laik Türkiye İçin Yükselen Alevilik*. İstanbul: Kumsaati Yayınları.
- Kıyak, A. (2012). “Halk Dindarlığı Bağlamında Kutsal Mekân Anlayışı: Baskil Örneği”. *Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2, 159-181.
- Koçak, A. Efsaneden Gerçeğe: Küçükçekmece Gölü ve Garip Dede, Web: <http://bathonea.org/yayin/Main-Frames/yay036.pdf>: 25.02.2018’de alınmıştır.
- Komasyon. (1998). *Bulgaristan Alevileri ve Demir Baba Tekkesi*. (Çev. M. Türker Acaroğlu). İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Köster, R. (2003). *Eigennamen im deutschen Wortschatz*. Berlin: Walter de Gruyter.
- Melikoff, I. (1994). *Uyur İdik Uyardılar*. (Çev. Turan Alptekin), İstanbul: Cem Yayınevi.

- Mustan Dönmez, B. (2010). “Alevi Cem Ritüelinde Canlandırılan Kırklar Söylencesinin ‘Şiir-Müzik-Dans’ İle İlişkisi”. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 14, 191-199.
- Noyan, B. (1995). *Bektaşilik Alevilik Nedir?* İstanbul: Ant ve Can Yayınları.
- Noyan, B. (1998). *Bütün Yönleriyle Bektâşilik ve Alevilik*, C. 7. İstanbul: Ardıç Yayınları.
- Noyan, B. (2001). *Bütün Yönleriyle Bektaşilik ve Alevilik IV. Cilt*. Ankara: Ardıç Yayınları.
- Ocak A. Y. (2012). *Yeniçağlar Anadolu’sunda İslam’ın Ayak İzleri Osmanlı Dönemi*. İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Ocak, A. Y. (1989). “Alevilik”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, II, 368–369.
- Ocak, A. Y. (1992). *Kültür Tarihi Kaynağı Olarak Menakıbnameler: Metodolojik Bir Yaklaşım*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Ocak, A. Y. (1992). *Osmanlı İmparatorluğu’nda Marjinal Sufilik: Kalenderiler*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Ocak, A. Y. (2009). *Türkler Türkiye ve İslam*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ocak, A. Y. (2015). *Alevi ve Bektaşi İnançlarının İslam Öncesi Temelleri*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ocak, A. Y. (2014). *Türk Sufiliğine Bakışlar*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Odyakmaz, A. N. (2007). *Bektaşilik/ Alevilik/ Mevlevilik/ Masonluk.*, İstanbul: Mephisto Yayınları.
- Onarlı İ. (2003). *Alevilik’te Cem ve Musahiplik Nedir?* İstanbul: Karacaahmet Sultan Derneği Yayınları.
- Onat, H. (2003). *Türkiye’de Din Anlayışında Değişim Süreci*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları.
- Onat, H. ve Kutlu, S. (Editörler), (2013). *İslam Mezhepleri Tarihi El Kitabı*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Orhan, H. (2010). *Alevi İbadeti*. İstanbul: Garip Dede Türbesi Yayınları.
- Özcan, H. (2002). *Bektaşiliğin Sosyokültürel Çevresi. Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 22, 141-148.
- Özdemir Ş. ve Arıcı İ. (2012). “Alevilerin Cem Evleri ve Diyanet İşleri Başkanlığına Yönelik Görüşleri (Malatya Örneği)”. *Turkish Studies Dergisi*, 7/3, 2013-2026.
- Öztürk, M. (2009). “Aleviliğin/Alevilerin Kuran Tasavvuru”. *Dem Dergi*, 6, 10-15.
- Öztürk, Y. N. (2013). *Surelerin İniş Sırasına Göre Kur’an-ı Kerim Meali (Türkçe Çeviri)*. İstanbul: Yeni Boyut Yayınları.

- Poyraz, B. *Direnişle Piyasa Arasında: Alevilik ve Alevi Müziği*. Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Rençber, F. (2013). “Adıyaman Yöresi Alevi Ocakları”. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 35, 159-170.
- Rzayeva, R. (2005). “Modernleşme Süreci Üzerine”. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 34.
- Saygı, H. (2007). *Soru ve Cevaplarla Alevi Bektaş İnanıcı*. İstanbul: CEM Vakfı Yayınları.
- Seven, Y. C. (2010). “İmam Rıza Ocağı’nda İnanç Uygulamaları”. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 56, 357-370.
- Sezgin, A. (2012). *Hacı Bektaş Veli ve Bektaşilik*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Soyyer, Y. (1996). *Sosyolojik Açıdan Alevi Bektaş Geleneği*. İstanbul: Seyran Kitap.
- Soyyer, Y. (2013). “Türk Tarihinde Bir Sosyokültürel Facia: Bektaş Tekkelerinin Kapatılışı”. *Alevilik-Bektaşilik Araştırmaları Dergisi*, 7, 21-41.
- Sümbüllü, Y. Z. ve Altınışik, M. E. (2015). “Erzurum’da Yaşayan Ocak Kültürü I: İkra Kesmek ve Ayare Almak”. *Erzurum Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, I/1, 113-130.
- Talas M. ve Aksoy, N. D. (2009). “Küreselleşme-Yerelleşme Çerçevesinde Türk Aleviliği”. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 51.
- Taşgın, A. (2012, 30 Haziran- 1 Temmuz). *Alevi-Bektaş Hafızasının Taşıyıcı ve Aktarıcısı Olarak Dede ve Cemevi*. Birinci Uluslararası Karışar Alevi-Bektaş Bilgi Şöleninde sunuldu, Ankara.
- Türk Dil Kurumu. (2005). *Türkçe Sözlük (Onuncu Baskı)*. Ankara: TDK.
- Türk Dil Kurumu. (2011). *Türkçe Sözlük (On Birinci Baskı)*. Ankara: TDK.
- Uludağ, S. (2001). *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi
- Ulusoy, K. (2015). *Anadolu’da Hz. Ali Tasavvurları (XIII.-XVI. Yüzyıllar)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Üçer, C. (2005). “Geleneksel Alevilikte İbadet Hayatı ve Alevilerin Temel İslami İbadetlere Yaklaşımı”. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 2, 161-189.
- Üçer, C. (2005). “Geleneksel Alevilikte İbadet Hayatı ve Alevilerin Temel İslami İbadetlere Yaklaşımları”. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 2, 161-189.
- Üçer, C. (2015). “Aleviliğin Yanlış Algılanması: Muharrem Uygulamaları Örneği”. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 74, 45-76.
- Üçer, C. (2015). *Alevilikte Musahiblik*. Ankara: Araştırma Yayınları.
- Üzüm, İ. (2009). “Dosya: Alevilik”. *Dem Dergi*, 6, 6-9.

- Yaltrık, H. (2002). *Trakya Bölgesi'nin Tasavvufî Halk Müziği Nefesler Semahlar*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Yaman, A. (2007). *Alevilik ve Kızılbaşlık Tarihi*. İstanbul: Nokta Kitap Yayınları.
- Yaman, A. (2011). "Alevilikte Ocak Kavramı: Anlam ve Tarihsel Arka Plan" *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 60, 43-64.
- Yaman, A. (2015, 8-10 Ekim). *Bir Kimliğin Dönüşümü: Avrupa'da Alevilik ve Sorunları*. II. Uluslararası Hacı Bektaş Veli Hoşgörü ve Barış Sempozyumunda sunuldu, Nevşehir.
- Yardımcı, M. (2012). *Yedi İklim Anadolu'dan Halk Bilimi Yazıları*. İzmir: Ürün Yayınları.
- Yılmaz, H. K. (2016). *Anahatlarıyla Tasavvuf ve Tarikatlar*. İstanbul: Ensar Yayıncılık.
- Yılmaz, N. (2005). *Kentin Alevileri*. İstanbul: Kitabevi Yayıncılık.
- Yöre, S. (2011). "Alevi Bektaşî Kültürünün Müziksel Kodları". *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 60, 219-244.
- Zelyut, R. (1992). *Alevilik*. İstanbul: Yön Yayıncılık.
- Zelyut, R. ve Aydın, E. (2007). *Kimlik Mücadelesinde Alevilik*. İstanbul: Kırmızı Yayınları.

ÖZ GEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : Demirci, Ozan
 Uyruğu : T.C.
 Doğum tarihi ve yeri : 05.03.1989 / Fatih
 Medeni hâli : Bekâr
 Telefon : 0534 356 63 40
 e-posta : ozandemirci89@gmail.com

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet Tarihi
Lisans	Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı	21.06.2010
Lise	Avcılar Süleyman Nazif Lisesi Sosyal Bilimler	16.06.2006

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
2010-2011	Final Dergisi Dershanesi	Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni
2012-2013	MEV Nihat Çandarlı Ortokulu	Türkçe Öğretmeni
2013-devam ediyor	Esenyurt Ali Kul MTAL	Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni

Yabancı Dil

İngilizce

Hobiler

Kitap okuma, doğa yürüyüşü, tiyatro, müzik vb.

GAZİLİ OLMAK AYRICALIKTIR..

